Kommunistien suhde muuhun poliittiseen kenttään Norjan suurkäräjillä 1924 – 1927

Jussi Lampinen
Maisterintutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
28.02.2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Jussi Lampinen	
Työn nimi – Title Kommunistien suhde muuhun poliittiseen kenttään Norjan suurkäräjillä 1924 – 1927	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year 28.02.2019	Sivumäärä – Number of pages 80

Tiivistelmä – Abstract

1920-luvun Norjassa kommunismista tuli enenevissä määrin uhka vallinneelle yhteiskuntajärjestykselle ja se täytyi ottaa vakavasti. Tämä tutkielma avaa polarisoitunutta tilannetta, joka Norjassa tuona aikana vallitsi. Vuosien 1924 – 1927 parlamenttidebateissa radikaali vasemmisto pyrki kaikin keinoin haastamaan maan keskusta-oikeistolaisen järjestyksen.

Parlamentin täysistuntokeskustelujen analysointi avaa kommunistien ja muun poliittisen kentän välistä suhdetta tuoden näin osaltaan lisäelementin norjalaisen työväenliikkeen historian tutkimustraditioon. Mitä muotoja kommunistien muodostama uhka sai aikaan Norjassa? Millä tavoin muut puolueet suhtautuivat kommunistien levittämään propagandaan?

Tarkasteluajanjaksolla 1924 – 1927 kommunisteihin varautuneesti suhtautuneet puolueet eivät tyytyneet vain esittämään vastalauseita kommunisti-ideologiaa kohtaan, vaan pyrkivät tiukasti kontrolloimaan aatteen leviämistä laajemmin yhteiskunnassa, pidättämällä kommunisteja ja pyrkimällä etäännyttää kommunistiedustajia poliittisesta päätöksenteosta. Tukielmassa korostuvat tapaustutkimuksen ohella parlamenttihistorian, poikkikansallisen historian sekä vertailevan historiantutkimuksen traditiot. Näiden lähestymistapojen avulla on tarkoitus saada paras irti alkuperäislähdeaineistosta.

Asiasanat – Keywords
Säilytyspaikka – Depository
Muita tietoja – Additional information

Sisältö

1.Johdanto 5
1.1 Vallankumouksen käsite aikalaisperspektiivistä 11
1.2 Kommunistinen internationaali suunnannäyttäjänä 13
2. Norjan poliittis-taloudellinen kehitys ennen 1920-luvun puoliväliä 15
3. Kommunistien rooli suurkäräjillä hahmottuu 22
3.1 Kommunistit nostavat työttömyyden ja hintojen nousun esiin 23
3.2 Epäilykset kommunistien aikeita kohtaan 26
4. Kommunistien ja muun poliittisen kentän välinen suhde Norjan turvallisuusdebateissa 27
4.1 Epäilykset johtavat konkreettisiin tekoihin 27
4.2 Kommunistien ja muiden puolueiden välinen näkemysero syvenee 29
4.3 Epäilyksille vallankumouksellisten suhteen on aihetta? 31
5. Epäluulojen lopputuloksena eristäminen 34
6. Ulkopoliittinen ulottuvuus 37
6.1 Välikysymys Bulgarian hallitukselle lähetetyistä surunvalitteluista liittyen Sofiassa tehtyyn attentaattiin 37
6.2 Norjan ja Venäjän välinen kauppa- ja merenkulkusopimus 42
6.3 Keskustelu Norjan puolustuspoliittisen järjestyksen uudistamisesta 46
6.4 Sisäiset viholliset 56
6.5 Aasen vaatimus vangituista aatetovereistaan 58
6.6 Suomi varoittavana esimerkkinä 60
7. Päätäntö 63
7.1 Norjan jakautunut vasemmisto 63
7.2 Kommunistien suhde parlamentarismiin 66
7.3 Venäjän vaikutus parlamenttiaineiston pohjalta 68
7.4 Hypoteesin testausta: oliko uhka todellinen? 69
7.5 Yhteenveto 73
Lähteet 75

TIIVISTELMÄ

1920-luvun Norjassa kommunismista tuli enenevissä määrin uhka vallinneelle yhteiskuntajärjestykselle ja se täytyi ottaa vakavasti. Tämä tutkielma avaa polarisoitunutta tilannetta, joka Norjassa tuona aikana vallitsi. Vuosien 1924 – 1927 parlamenttidebateissa radikaali vasemmisto pyrki kaikin keinoin haastamaan maan keskusta-oikeistolaisen järjestyksen. Parlamentin täysistuntokeskustelujen analysointi avaa kommunistien ja muun poliittisen kentän välistä suhdetta tuoden näin osaltaan lisäelementin norjalaisen työväenliikkeen historian tutkimustraditioon. Mitä muotoja kommunistien muodostama uhka sai aikaan Norjassa? Millä tavoin muut puolueet suhtautuivat kommunistien levittämään propagandaan? Tarkasteluajanjaksolla 1924 – 1927 kommunisteihin varautuneesti suhtautuneet puolueet eivät tyytyneet vain esittämään vastalauseita kommunisti-ideologiaa kohtaan, vaan pyrkivät tiukasti kontrolloimaan aatteen leviämistä laajemmin yhteiskunnassa, pidättämällä kommunisteja ja pyrkimällä etäännyttää kommunistiedustajia poliittisesta päätöksenteosta. Tukielmassa korostuvat tapaustutkimuksen ohella parlamenttihistorian, poikkikansallisen historian sekä vertailevan historiantutkimuksen traditiot. Näiden lähestymistapojen avulla on tarkoitus saada paras irti alkuperäislähdeaineistosta.

ABSTRACT

During the inter-war period communism became a force to be reckon with in Norway. In this study, the aim is to shed light on the situation that Norway had to cope with in those highly polarized times of the mid 1920´s. At every possible turn, the radical left-wing tried to challenge other political parties in Norway and analyzing the Norwegian parliament debates will supplement the research of the Norwegian labour movement as a whole. What kind of a threat did communists present and what was their relation to other political parties? What were the reactions amongst the Norwegian political parties against the communist propaganda? Not only did the other parties protest spreading the communist ideas inside Norwegian society but also they tried to control these ideas through arrests and distancing communist members from the center of political processes and policy-making. Methodologically this master thesis will be a combination of parliament-, transnational and comparative study of history. Through these perspectives, the purpose is to get the best out of my original source material the Stortingsforhandlinger.

1. Johdanto

Tässä maisterintutkielmassani tarkastelen kommunistien toimintaa Norjan parlamentissa 1924 – 1927 perehtymällä parlamentin sisällä käytyihin täysistuntokeskusteluihin, joissa vallankumousta havittelevilla voimilla oli aktiivinen edustus. Lähestymistavaltaan työssäni painottuvat vertaileva ja poikkikansallinen näkökulma[1] ja lähteenä toimii Norjan Stortingetin (suurkäräjien) parlamenttikeskusteluiden pohjalta kerätty tutkimusaineisto. Valitsemassani näkökulmassa yhdistyvät niin vertailevan-, diskurssin- kuin parlamenttihistorian tutkimuksen periaatteet.

Norja oli kansantaloudellisessa kriisissä läpi 1920-luvun. Taustalla vaikuttivat maailmanlaajuiset taloussuhdanteet, mutta ennen muuta Norjan oma politiikka, jota se oli harjoittanut ennen sotaa, sodan aikana ja sodan jälkeen. Työväenluokan näkökulmasta Norja oli luokkayhteiskunta, jossa valtaa pitivät porvaripiirit ja jonka sorron kohteena se koki, enenevissä määrin, 1900-luvun alkuvuosikymmeninä olleen. Työväenluokkaan samaistuivat muun muassa kaupunkien teollisuudenharjoittajien palveluksessa olleet työläiset, maaseudun pienviljelijät sekä ylipäänsä sellaiset, jotka eivät pitäneet omistavan luokan määräysvallasta yhteiskunnassa.

Talouden alamäen seurauksena 1920-luvun kuluessa myös Norjassa luokkaerot kärjistyivät ja työväenluokan tyytymättömyys purkautui väliajoin levottomuuksina ja lakkoina. Työväestön ja porvariston välisessä vastakkainasettelussa olennaisella sijalla operoi poliittisen vasemmiston vallankumousta tavoitellut siipi, joka yllytti työväkeä nousemaan porvariyhteiskuntaa vastaan.[2]Kuvatunkaltaisessa tilanteessa vasemmiston vallankumouksellisilla, jotka siis hamusivat sosialistista yhteiskuntaa, oli näin ollen oiva tilaisuus yrittää korvata, heidän silmissään syvää inhoa herättänyt, kapitalistinen valta proletariaatin vallalla.

1920-luvun puolivälissä Norjan parlamentissa vallitsi aiempien vuosien tapaan porvarienemmistö. Tämän lisäksi tukeaan suurissa kysymyksissä keskusta-oikeistolle tarjosivat oppositiosta käsin sosiaalidemokraatit ja viljelijäpuolue. Ainoaksi varteenotettavaksi

[1]Poikkikansallinen perspektiivi korostuu tutkielman ulkopoliittisessa osuudessa.
[2]Sejersted 2011.

ja tarpeeksi suureksi ryhmittymäksi, joka nosti esiin hallitukselle kiusallisia asioita ja arvosteli tiukasti sitä, muodostui työväen- ja kommunistipuolueen välinen duo[3], jolla toki oli omat sisäiset rajankäyntinsä suuren osan 1920-lukua[4], mutta jotka tekevät vallankumousretoriikallaan tämän tutkimuksen teosta mielenkiintoisen.

Mikä rooli kommunisteilla oli 1920-luvun puolivälin parlamentissa? Millainen oli poliittisen kentän suhtautuminen vallankumousta tavoitteleviin kommunisteihin suurkäräjädebattien perusteella? Millä tavoin mahdollinen negatiivinen suhtautuminen kommunisteihin näkyi ja mitä muotoja se sai aikaan? Millaisena kommunistit itse näkivät suhteensa muihin puolueisiin? Entä missä valossa Norjan kommunistien tilanne näyttäytyi osana eurooppalaista vasemmistoa? Muun muassa näihin kysymyksiin on tarkoitus saada vastaus alkuperäislähteiden sekä tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

Tutkimuksessani yhdistelen lähestymistapoja, jotka parhaiten soveltuvat suurkäräjäaineiston analysoimiseen. Taustalla tulen hyödyntämään vertailevaa historiantutkimusta, Quentin Skinnerin ja Reinhart Koselleckin metodeja[5], monipaikkaisen poliittisen diskurssin tutkimusta[6] sekä parlamenttihistorian periaatteita[7]. Miten nämä lähestymistavat sitten tulevat ilmi työssäni? Siihen pureudun seuraavaksi.

Vertailevalle historiantutkimukselle tyypillisinä piirteinä läpikäymäni debatit ovat rajankäyntiä eri puolueiden ideologioiden kesken, joihin on sekoittunut kansalliset rajat ylittäviä piirteitä.[8] Käsitehistorian lähestymistavoista relevantteja ovat etenkin historiallinen pragmatiikka[9] sekä skinneriläinen että koselleckilainen tapa lähestyä parlamentissa puheenvuoroja käyttäneitä poliittisia toimijoita.

Esimerkiksi historiallisen pragmatiikan osalta kommunistikansanedustajan puheenvuoro voidaan nähdä mikrotason yksittäisenä puheaktina. Kommunisti-ideologian taustalla vaikuttaneet ohjelmajulistukset ovat puolestaan makrotason yrityksiä muokata, kielen avulla,

---

[3]St. fh. 1924 – 1927.
[4]Ks. esim. Halvorsen 2006; Torhaug 2007.
[5]Kurunmäki & Palonen 2003; Ihalainen 2006; Klosko 2011; Ihalainen 2014.
[6]Halonen, Ihalainen & Saarinen 2015.
[7]Ihalainen 2014.
[8]Ks. esim. kommunistien osalta: St. fh. 7b. 1.7.1927. Forslag fra repr. Aase om, at de arresterte tillitsmenn settes i frihet, 2329 – 2330. Täysistunnoissa kommunistiedustajat korostavat puolueensa positiota osana kommunistien yleiseurooppalaista liikettä.
[9]Ihalainen 2006.

politiikan kulkusuuntaa haluttuun suuntaan. Diskurssintutkimuksessa sekä mikro- että makrotaso kohtaavat toisensa. [10]

Skinneriläisittäin voidaan taas katsoa, että parlamentissa puheenvuoron käyttänyt poliitikko pyrki sanoillaan aina johonkin tiettyyn päämäärään, kuten muokkaamaan jotain poliittista käsitettä tarkoituksenmukaiseen suuntaan. Oivana esimerkkinä tällaisesta käy vallankumouksen käsite, joka suurkäräjäaineistossa saadaan näyttäytymään monenkirjavassa valossa ja joka pohjimmiltaan heijastelee edustajan poliittisia antipatioita. Koselleckilaisittain voidaan taas katsoa, ettei yksittäinen puhuja sinänsä pystynyt puheteollaan ihmeisiin esimerkiksi muuttamaan radikaalisti jonkun käsitteen merkitystä. Tavallisempaa on, että ihminen soveltaa jo olemassa olevia kulttuurisidonnaisia käsitteitä, mutta saattaa toki antaa niille uudentyyppisiä merkityssuhteita.[11]

Merkitystä tulevassa tarkastelussa tulee olemaan myös monipaikkaisen poliittisen diskurssin ja parlamenttihistorian lähestymistavoilla.[12]Suurkäräjät toimi ideologisen keskustelun foorumina, jonka pohjalta poliittista debattia käytiin kansan keskuudessa ja lehdistössä. Parlamenttihistorian tutkimus luo taas puitteet sille, mitä kaikkea pitää ottaa huomioon, kun parlamenttiaineistoja käytetään historiantutkimuksen lähteinä.

Tutkimukseni aikarajaus pohjautuu historiallisiin kehityskulkuihin. Norjan parlamentissa kommunistiedustus painottui erityisesti vuosiin 1924 – 1927. Nämä olivat vuodet, jolloin vallankumouksen kannalla ollut siipi oli vielä varsin yhtenäinen. Oli luonnollista myös valita tarkasteluajanjaksoksi yksi vaalikausi (1924 – 27). Ajanjakso oli sellainen, jolloin kommunistien aiheuttama uhka yhteiskuntarauhalle näyttäytyi varteenotettavimmalta.

Kommunistien ja muun puoluekentän välinen jännite näkyi konkreettisimmillaan juuri yksittäisissä, tietyn asian ympärillä käydyissä debateissa. Yhtenä lähtökohtana on tapaustutkimuksen lähestymiskulma, jossa otan esille yhteiskunnan kannalta perustavaalaatua olleita asioita, kuten kansantalous työttömyyksineen ja elinkustannusten nousuineen sekä kansakunnan turvallisuus poliisi- ja asevoimineen. Nämä aihealueet ovat sellaisia, joissa kaikista selvimmin oli havaittavissa jyrkkää polarisoitumista kommunistien ja muiden

[10]Halonen, Ihalainen & Saarinen 2015.
[11]Kurunmäki & Palonen 2003; Ihalainen 2006; Klosko 2011; Ihalainen 2014.
[12]Halonen, Ihalainen & Saarinen 2015.

puolueiden välillä. Sisäpoliittisten asiakysymysten lisäksi on perusteltua käydä läpi myös ulkopoliittisesti kiinnostavia aiheita, jotka tuovat esiin kansalliset rajat ylittäviä yhteyksiä. Muun muassa näiden asioiden ympärillä käydyistä keskusteluista on tarkoitus saada vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Keitä sitten tarkoitan, kun puhun kommunisteista? Norjan osalta kommunisti -käsite on kaksijakoinen: Yhtäältä kommunisti saattoi olla ajanjaksolla 1924 – 1927 Norjan viralliseen kommunistipuolueeseen kuulunut jäsen ja kansanedustaja. Toisaalta kommunistiksi ristittiin parlamenttidebattien perusteella sangen löyhinkin perustein[13], jos vain oli olemassa jonkinlaisia epäilyksiä siitä, että henkilöllä oli kommunistisia sympatioita. Kommunistina pidettiin myös sellaisia, joilla oli tavoitteena jollakin aikavälillä pyrkiä romuttamaan vallinnut kapitalistinen yhteiskuntamalli vallankumouksen avulla. Lisäksi osallisuus Kommunistisessa internationaalissa oli yksi merkityssuhde käytettäessä kommunisti -sanaa.

Parlamenttiaineiston perusteella kommunisteina itseään avoimesti pitivät kommunistipuolueen jäsenet, mutta myös radikaaliosa, joita enemmistö Norjan työväenpuolueen edustajista oli, identifioituivat kommunisteiksi. Sen lisäksi, että kommunistipuolue ja työväenpuolueen radikaalisiipi avoimesti näyttivät kommunistitaustansa puheenvuoroissaan, porvarienemmistöinen puoluekenttä saattoi pitää sekä kommunistipuoluetta että työväenpuolueen enemmistön ohella myös puolueen maltillista vähemmistöä kommunisteina.[14] Tämä oli varmasti epämieluisaa ja kiusallista työväenpuolueen maltillisten kannalta, jotka karsastivat avoimen vallankumouksen mahdollisuutta. Tulen käyttämään kommunisti -käsitettä kuvatessani sitä vallankumouksellista linjaa, jota kommunistipuolue ja työväenpuolueen radikaalisiipi ajoivat ja jollaista ilmaisua heistä tavallisesti käytettiin aikalaisdebateissa, kun haluttiin kuvata kyseisen poliittisen suuntauksen kannattajia.

Poliittisella kentällä tulen Norjan tapauksessa tarkoittamaan sitä kahdeksan puolueen kokonaisuutta, joilla oli 1924 – 27 parlamenttiedustusta ja johon myös kommunistipuolue ja työväenpuolue siis kuuluivat. Poliittinen kenttä tulee kuitenkin usein näkymään tutkimuksessani juuri siinä merkityksessä, että viittaan sillä keskusta-oikeistolaiseen

[13]Ks. esim. St. fh. 5. 1926. Dokument nr. 16, 63 - 64.
[14]St. fh. 1924 – 1927. Taustalla vaikutti myös laajempi, ajalle tyypillinen bolshevismin pelko (Ks esim. Bloxham & Gerwarth 2011.

valtaenemmistöön Norjan parlamentissa, joka erottautui suurten poliittisten linjojen osalta (esim. talouspolitiikka)[15] parlamentin vasemmistolaisesta vallankumouslinjasta.

Norjan parlamentin puolueet ajanjaksolla 1924 – 27[16] olivat: Høyre (oikeistolainen konservatiivipuolue, joka perustettiin 1884), Venstre (keskusta-oikeistolainen liberaalipuolue, perustettu 1884), Frisinnede Venstre (keskusta-oikeistolainen konservatiivisiipi liberaalipuolueesta vuosina 1909 – 1945), Arbeiderpartiet (vallankumouksellinen työväenluokan puolue, perustettu 1887), Bondepartiet (keskusta-oikeistolainen suurtilallisten etuja ajanut puolue ns. viljelijäpuolue, perustettu 1920), Socialdemokratane (maltillinen vasemmistopuolue, joka vähemmistönä erkani 1919 Arbeiderpartista sen mentyä radikalisoitumisessa liian pitkälle)[17], Norges Kommunistiske Parti (vallankumouksellinen puolue, perustettu 1923) sekä Arbeiderdemokratene (pienviljelijöiden ja maatyöläisten etuja ajanut liberaalipuolueen ns. vasen siipi, perustettu 1900-luvun alussa).[18]

Vuoden 1924 vaalien jälkeen porvarienemmistöisessä parlamentissa viidesosa edustajista edusti vallankumouspuoluetta, kun Norjan työväenpuolueen 24 paikkaa ja kommunistipuolueen 6 paikkaa lasketaan yhteen. Norjassa aloitti konservatiivien vaalimenestyksestä huolimatta hallitusneuvottelujen myötä liberaalihallitus Johan Ludwig Mowinckelin johdolla.[19] Siinä missä 150 edustajaa käsittäneen parlamentin tuli istua vaalikauden loppuun saakka, hallitus saattoi vaihtua tiuhaankin vaalikauden aikana. Aikavälillä 1920 – 1935 onneaan kokeili kriisienkoettelemassa maassa yhteensä 11 hallitusta.[20] Ajanjaksolla 1924 – 27 hallitus vaihtui vuonna 1926 Ivar Lykken konservatiiveista koostuneeseen hallitukseen.[21]

Päälähteenäni toimii Norjan parlamentin Stortingetin (suom. suurkäräjät) täysistuntoaineisto (norj. Stortingsforhandlinger) vuosilta 1924 – 27. Tapaustutkimusta hyväksi käyttäen olen

---

[15]Suurissa linjoissa myös maltillinen vasemmisto sosiaalidemokraatteineen myötäili porvareita.

[16] Statistisk sentralbyrå/Statistics Norway: Ajanjakson 1924 - 27 paikkamäärät puoluekohtaisesti menivät 150 paikkaisessa parlamentissa seuraavasti: konservatiivit 54 paikkaa, liberaalipuolue 34 paikkaa, Norjan työväenpuolue (Arbeiderpartiet) 24 paikkaa, viljelijäpuolue (Bondepartiet) 22 paikkaa, sosiaalidemokraatit 8 paikkaa, kommunistipuolue 6 paikkaa ja pienviljelijöiden puolue 2 paikkaa.

[17]Tämä pitää nähdä myös osana laajempaa, eri maissa tapahtunutta, sosiaalidemokraattien hajaannusta ajanjaksolla 1917-19.

[18]Store norske leksikon; Kan 1983; Sjåvik 2008; Sejersted 2011. Puolueiden luetellut suuntaukset poliittisella kentällä ovat sellaiset, jotka olivat voimassa tarkasteluajanjaksolla 1924 - 27.

[19]Sjåvik 2008, 30; Titlestad 1996, 184.

[20]Kan 1983, 242.

[21]Sjåvik 2008, 30.

laajasta alkuperäislähdemateriaalista esiin nostanut sellaisia suuria poliittisia kysymyksiä kuten työttömyys, elinkustannusten nousu ja sisäinen ja ulkoinen turvallisuus, joiden ympärillä Stortingetissa käytiin värikkäitä keskusteluja ja joiden myötä poliittisen kentän erimielisyydet voi nähdä selvästi. Mielenkiintoisen tutkimuksesta tekeekin juuri tuon ajan suurkäräjien polarisoitunut ilmapiiri, jossa yleistäen olivat vastatusten vallankumouksen kautta yhteiskuntaa jopa proletariaatin diktatuuriksi[22] muuttamaan pyrkinyt kommunistisiipi sekä yhteiskunnan vallitsevia olosuhteita vaalinut porvaristo, yhdessä maltillisen vasemmiston kanssa.

Suurkäräjäaineiston kohdalla olen huomannut, että mielenkiintoisimmat keskustelut, joissa kommunistien suhde muuhun poliittiseen kenttään ilmenee, ovat otsikoltaan mitä yleistävimpää laatua, kuten ”talousdebatti” tai ”oikeuslaitoksen budjetti”. Nykytekniikka on tehnyt mahdolliseksi sen, että hakusanojen avulla on ollut mahdollista löytää sellaisia mielenkiintoisia debatteja, joissa kommunistit ovat olleet aktiivisesti osallisina ja jotka pelkkiä sisällysluettelojen tai hakemistojen otsikoita silmäilemällä olisivat varsin hankalia löytää.

Kattavat digitoidut parlamenttiaineistot antavat mahdollisuuden siis löytää oman aiheen kannalta sekä kiinnostavia keskusteluja että tiettyyn rajaan asti pidemmän aikavälin kehityskulkuja. Sen sijaan, että kokoaisin koko läpikäymästäni aineistosta yleistäviä tendenssejä, tarkoituksenmukaisempaa ja sellaista missä lähestymistapani ja itse aineisto yhdistyvät paremmin, ovat yksittäiset keskustelut jonkin tietyn aiheen ympärillä. Yksittäisten debattien tarkan analysoinnin kautta on helpompi löytää myös laajempia yhteyksiä.

Aiempaa tutkimusta Norjan kommunistipiireistä on määrällisesti olemassa kiitettävästi. Kuitenkaan kommunistien suhdetta muuhun poliittiseen kenttään nimenomaan suurkäräjäaineistoa hyödyntäen ei ole kovinkaan paljon käsitelty. Pikemminkin tutkimuskirjallisuus käsittelee aihetta joko puoluehistorioissa[23], Norjan historian kokoelmateoksissa,[24] työväenliikkeen historiateoksissa,[25] aluehistorioissa[26] tai

[22]Kan 1983, 248 - 49.
[23]Ks. esim. Riddell 2011
[24]Bull & Mykland 1979; Alnæs 1999.
[25]Ks. esim. Kan 1989.
[26]Ks. esim. Heidar 1976.

henkilöbiografioissa.[27] Toisaalta taas aiheet ovat olleet hyvinkin spesifejä ja niissä on hyödynnetty myös suurkäräjäaineistoa, mutta se on ollut joko lähde muiden joukossa tai sitä ei ole lopulta kuitenkaan kovin kattavasti analysoitu.[28] Vertailevaa ja poikkikansallista tutkimusta on tehty jonkin verran.[29] Näiden ohessa on kirjoitettu lisäksi aikalaisteoksia 1920 – 1940 -luvuilla.[30]

Johdantoa seuraavassa luvussa avaan sellaisia taustoittavia tekijöitä, jotka ovat jatkolukujen kannalta keskeisiä ymmärtää. Käytännössä tämä näkyy siten, että käsittelen norjalaisen yhteiskunnan kehityspiirteitä 1900-luvun alkupuolella ja sitä, mikä rooli tässä kehityskulussa oli työväenliikkeellä. Taustoituksen jälkeen siirryn, vahvasti alkuperäislähdettä hyödyntäen, käsittelemään varsinaisia tutkimuskysymyksiä, joihin haen vastauksia perehtymällä erityisesti työttömyyttä, hintojen nousua sekä turvallisuudesta vastanneita puolustuslaitosta sekä poliisivoimia koskeneisiin debatteihin. Tämän jälkeen tulee vuoroon vielä ulkopoliittisiin kysymyksiin pureutuva aihekokonaisuus. Näiden asioiden ympärillä käytyjen keskustelujen myötä on mahdollista ymmärtää laajemmin tuon ajan Norjan poliittista kenttää. Päätäntö vastaa tärkeimpiin tutkimuskysymyksiin kuten siihen, olivatko kommunistit varteenotettava uhka norjalaiselle yhteiskuntarauhalle. Jatkolukujen kannalta on tärkeää vielä avata vallankumouksen käsitettä sekä Kommunistisen internationaalin roolia norjalaisten kommunistien taustalla.

1.1 Vallankumouksen käsite aikalaisperspektiivistä

Käsitehistorian kannalta mielenkiintoinen perspektiivi vallankumouksen käsitteen pohdintaan saadaan, kun mietitään asiaa sitä kautta, kuinka aikalaiset asian käsittivät: mitä kaikkea vallankumouksen käsitteeseen saattoi liittää? Tutkimusajanjakson parlamenttikeskusteluissa käytettiin verrattain paljon vallankumouksen luonteeseen liittyvään pohdintaan aikaa. Kantavana ajatuksena toimi käsitys siitä, että vallankumous olisi merkinnyt vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän korvautumista uudella. Tässä tapauksessa uudella tarkoitettiin proletariaatin valtaa, ja kommunistit olivat niitä, jotka pitivät vallankumousretoriikkaa jatkuvasti yllä.

[27]Maurseth 1979; Haave 2012.
[28]Ks. esim. Thomassen 2012.
[29]Holtsmark 1999; Sejersted 2011. Esim. Holtsmark on teoksessaan tutkinut Moskovan rahoitusta norjalaisille kommunisteille aikavälillä 1917-90.
[30]Eriksen 1924; Nansen 1929; Meyer 1930; Grieg 1945.

Porvaripuolueiden retoriikassa vallankumous -käsite vertautui siihen, että sanojen sijaan yhteiskunnallista muutosta edistettäisiin kyseenalaisten tekojen kautta, joita kommunistit hautoivat. Kommunistien puheisiin ei ollut luottamista, sillä yhtäältä he toivat esille näkökulmaa, jossa he valta-aseman saadessaan mukautuisivat norjalaisen politiikan suuriin linjoihin, mitä ikinä niillä sitten tarkoitettiin, toisaalta taas rummutettiin jatkuvalla syötöllä vallankumouksen mahdollisuutta, jossa demokratian pelisäännöt olisivat saaneet väistyä. Kommunisteja saattoi kenties jollain tasolla sietää poliittisella kentällä, mutta heidän todellisia tarkoitusperiään ei ollut varaa unohtaa.

Vallankumouksen käsitettä näytetään viljellyn myös varsin huolettomallakin tavalla. Kommunistit esimerkiksi pyrkivät hälventämään vallankumouksen -käsitteeseen liittyviä pelkoja korostamalla, ettei se olisi ollut Norjan historiassa mitenkään ennenkuulumatonta: olihan sellainen tapahtunut vuonna 1905, kun unionisuhde Ruotsin kanssa purkautui.[31] Tämänkaltainen retoriikka oli omiaan porvariedustajien mielestä vääristämään lähihistoriaa, sillä kutsuttiin vuotta 1905 sitten vallankumoukseksi tai miksi tahansa, oli se heidän mukaansa ollut kuitenkin sellainen, joka tehtiin suurkäräjien yksimielisellä päätöksellä. Kommunistien nyttemmin ajama vallankumous taas pyrki riisumaan parlamentin vallan tyystin.[32]

Saivatpa ihmisten vallankumouksen -käsitteeseen liittämät merkitykset myös jokseenkin koomisia piirteitä esimerkiksi Åsnesissa vuonna 1925, kun liikkeelle oli laskettu huhu, että kommunistit yrittäisivät tehdä siellä vallankumouksen.[33] Tämän kyseisen tapauksen taustalla piili kuitenkin astetta vakavampi kehityssuuntaus nimittäin se, että kommunistista toimintaa pyrittiin ehkäisemään valtaapitävien toimesta, jolloin yliampumisiltakaan ei vältytty, vaan ihmisiä saatettiin ottaa säilöön vain sillä perusteella, että saattoivat olla väärässä paikassa väärään aikaan. Kommunistisen puheenparren ei missään nimessä haluttu leviävän liian laajalle eri kansankerroksiin.

Kovan linjan porvaripoliitikot penäsivät kunnollisia rangaistuksia, kun kommunisteja jäi kiinni vallankumouspropagandan harjoittamisesta. Liian lepsut rangaistukset tarkoittivat, että

[31]Quentin Skinnerin retorinen uudelleenkuvaus heijastuu tässä.
[32]St. fh. 7a. 13.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 305.
[33]St. fh. 7a. 31.3.1925. Justisbudgettet, 818; Johansen 1982, 18.

yhteiskunta ikään kuin huomaamatta tuli hyväksyneeksi kommunistien harjoittaman likaisen yhteiskuntajärjestystä vastaan tarkoitetun agitaation. Vaarana oli myös, että jos asiaan ei puututtu tarpeeksi ajoissa ja tarpeeksi kovin ottein, kommunistit löytäisivät pian uutta jalansijaa, jos huomaisivat, ettei heidän tekosistaan rangaistu sen kummemmin.[34]

Myös toinen seikka herätti huolta kommunistien ulkopuolisissa piireissä: kommunistit pitivät tärkeänä sitä, että heidän puolueensa identifioidaan nimenomaan vallankumoukselliseksi puolueeksi. Tämä taas tarkoitti sitä, ettei puolue sitoutunut riittävällä vakavuudella niihin kaikkiin demokratian pelisääntöihin, jotka parlamentarismille olivat ominaisia. Tästä kielii esimerkiksi puolueen nuiva suhtautuminen kansanäänestyksiin, sillä niihin sitoutuminen olisi kuuleman mukaan tarkoittanut, ettei puolue olisi enää ollut vallankumouspuolue[35].

Vallankumouksen katsottiin tarkoittavan yleisellä tasolla sitä, että sellaisen toteutuessa esimerkiksi Venäjän mallin tavoin, kokonainen yhteiskuntajärjestys kokisi mullistuksen. Vallankumous -käsite ei rajoittunut kuitenkaan vain yhden tietyn valtion sisälle, vaan puhuttiin leniniläisen ajattelun mukaisesta proletariaatin maailmanvallankumouksesta, jolla olisi korvattu siihenastinen kapitalistinen ylivalta[36]. Tarkoituksena oli ensisijaisesti vapauttaa työväenluokka alisteisesta asemastaan suhteessa kapitalisteihin, mutta maailmanvallankumouksen odotettiin tuovan myös ratkaisun kapitalistien aikaansaamiin ainaisiin sotiin. Myös Norjan tapauksessa parlamentissa toistuivat puheet ei vain yhden valtion alueella tapahtuvasta vallankumouksesta, vaan laajemmin euroopanlaajuisesta vallankumousaallosta[37]. Kaiken kaikkiaan vallankumouksen käsitteelle annettiin siis varsin monenkirjavia sisältöjä, kuitenkin niin, että yhteisenä nimittäjänä toimi vallankumouksen näkeminen vallinneen yhteiskuntajärjestelmän muutosvoimana, hyvässä tai pahassa.

1.2 Kommunistinen internationaali suunnannäyttäjänä

Maaliskuun alussa 1919 Moskovassa perustetun Kommunistisen internationaalin tehtävä ei ollut enempää eikä vähempää kuin toimia kansallisvaltioiden rajat ylittävänä vastavoimana

[34]St. fh. 7a. 19.4.1926, 1081 - 1083.
[35]St. fh. 7a. 12.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 279; St. fh. 7a. 3.4.1925. Hærens budgett, 982 - 983.
[36]Esim. Lenin 1918. Leninin mukaan porvariston ylivalta päättyy, kun proletariaatti saa itselleen valta-aseman. Tähän tarvitaan hyvin organisoitu työväenluokka, jotta porvariston vastarinta saadaan lyötyä.
[37]Ibid.

kapitalisteille.[38] Sen ohjenuoria pyrittiin niin norjalaisten kuin muiden maiden kommunistien piirissä seuraamaan mahdollisimman eksaktisti. Neuvosto-Venäjän vallankumousesimerkki oli osoittanut, että kommunistisella yhteiskuntajärjestelmällä oli tosiaan olemassa tulevaisuutta. Tämä esimerkki oli saanut muiden maiden samanmieliset inspiroitumaan siitä, että proletariaatin valtaan siirtyminen oli mahdollisuuksien rajoissa, kun se oli kerran onnistunut jo suuressa Venäjänmaassakin. Ylikansallinen yhteenliittymä Kommunistisen internationaalin muodossa toimi oivana työkaluna yhteisten suuntaviivojen laatimisessa.[39]

Minkälaisia tuntemuksia kommunistien ylikansallinen yhteenliittymä herätti sitten Norjan muussa poliittisessa kentässä? Ainakin sellaisia, että kommunismin leviämistä pidettiin todellisena skenaariona maan sisällä ja sitä kautta sen mahdollisesti aiheuttamaa yhteiskuntarauhan horjuntaa. Muun muassa Suomen kokemaa kohtaloa muutamia vuosia aiemmin ei ollut unohdettu. Myös mahdollista maailmanvallankumouksen uhkaa, jota jatkuvalla suulla norjalaisten kommunistien toimesta toitotettiin, pidettiin vaaramomenttina. Kommunismin leviämisestä oli saatu viitteitä myös muista maista kuin Venäjältä.[40] Euroopan mantereella yhtenä mahdollisuutena pidettiin, että Balkanin arvaamattomalla alueella kommunismi saisi lujempaakin jalansijaa ja että se hivuttautuisi hiljalleen kohti Keski-Eurooppaa. Pelättiin siis eräänlaista dominoefektiä. Puheita Norjan kommunistien ajamasta työväenluokan aseistamisesta pidettiin niin ikään vertahyytävinä.[41] Inspiraationlähteenä kaiken takana toimi Neuvosto-Venäjä ja Kommunistinen internationaali.

Syyt maailmanvallankumouspuheille löytyivät, marxilaista teoriaa mukaillen, kapitalistisesta maailmanvallasta, jonka kommunistit katsoivat olleen kaiken pahan alku ja juuri. Tilanne, jossa kapitalistiset yhteiskunnat keräsivät porvarieliitin johdolla rikkaudet omiin taskuihinsa työläisiä riistämällä, oli käännettävä päälaelleen. Mennyt maailmansota oli viimeistään kertonut, että kapitalistisella järjestyksellä ei ollut pidemmän päälle tulevaisuutta ja että sotia tulisi olemaan myös jatkossa ellei tilanteeseen saatu muutosta: rauha koettaisi jahka syyt sodalle oli ensin saatu pyyhittyä pois.[42]

---

[38]Esim. Rees & Thorpe 1998, 15 – 16.
[39] Esim. Brandt 1996, 141 – 153. Egge & Halvorsen 2002, 9 – 18.
[40] Ibid.
[41] St. fh. 1925 – 1927.
[42] Ibid. Myös Rees & Thorpe 1998.

2. Norjan poliittis-taloudellinen kehitys ennen 1920-luvun puoliväliä

Jotta voi ymmärtää yhteiskunnallista ilmapiiriä, joka 1920-luvun puolivälin Norjassa vallitsi ja jonka puitteissa maan vallankumoukselliset piirit pyrkivät mm. parlamenttiedustuksensa turvin ajamaan siirtymistä sosialistiseen yhteiskuntaan, täytyy ymmärtää kehityskulkua norjalaisessa yhteiskunnassa aiempien vuosikymmenten osalta. Vallankumouksellisten varsin vaikuttava menestyskulku 1920-luvun Norjassa oli juurikin tulosta näiden aiempien vuosikymmenten kehityspiirteistä, jotka sittemmin loivat haasteita norjalaiselle yhteiskunnalle tarkasteluajanjaksolla 1924 – 1927.

Tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä kehityskulkuja ennen vuosia 1924 – 27 olivat: norjalaisen yhteiskunnan sopeutuminen yhtäältä uudenlaiseen tilanteeseen maan erkaannuttua Ruotsin kanssa 1800-luvun alussa solmitusta unionista ja toisaalta I maailmansodan ja jatkuvien talouskriisien välillä tasapainoilu. Lisäksi tämän tutkimuksen keskiössä olevat vallankumoukselliset toivat 1910-luvulta lähtien, työväenpuolueen johdolla, epävarmuutta porvarivaltaiseen norjalaisyhteiskuntaan ja ylipäänsä Norjan poliittinen kenttä koki myllerryksiä 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Edellä mainitut kehityssuunnat ovat tässä luvussa lähemmän tarkastelun kohteena.

Ruotsin kanssa vuonna 1814 solmittu kahdenkeskinen unioni toi monien valtiollisten instituutioiden lisäksi yhden tärkeän elementin Norjan alueen väestölle, nimittäin oman parlamentin: Stortingetin. Ulkopolitiikan johtaminen kuului Ruotsi-Norjan unionissa yhteiselle kuninkaalle. Käytännössä tehtävien hoito suoritettiin kuitenkin ruotsalaisen ulkoasiainvaliokunnan toimesta. Muista asioista Norjan osalta vastasi sen oma valtionhallinto, joka lepäsi virkamiesten kuten oikeusoppineiden sekä pappien harteilla. Useimmista muista eurooppalaisista valtioista poiketen aatelisto ei ollut Norjassa hallitsevassa asemassa.[43]

Vastustus tällaista virkamieshallintoa kohtaan kasvoi vähitellen 1800-luvun lopulle tultaessa, jolloin perustettiin useampia poliittisia puolueita. Näitä olivat 1880-luvun puolivälin tienoilla perustetut liberaali-, konservatiivi- sekä työväenpuolue[44]. Samaan aikaan myös

[43]Ks. esim. Nygren 1984, 82, 84.
[44]Taustalla tässä oli Norjan vaatimukset Ruotsia kohtaan Norjan hallituksen parlamentarisoimiseksi. Muiden

tyytymättömyys norjalaisten parissa yhteistä unionia kohtaan kasvoi. Lopulta vuonna 1905 yhteinen personaaliunioni purettiin Ruotsin jonkinasteisesta vastahangasta huolimatta. Vahvistus unionin purkamiseksi saatiin parlamentaarista tietä pitkin, kansan yhteisellä päätöksellä.[45] Tanskan prinssi Carlista tehtiin Norjan kuningas Haakon VII, ja Norjasta oli tullut jälleen virallisesti itsenäinen valtio.[46]

I maailmansodan melskeissä Norjan puolueettomuus joutui toden teolla koetukselle. Skandinavian maat olivat virallisesti puolueettomia, mutta tällainen puolueettomuuspolitiikka osoittautui hankalaksi tehtäväksi maissa, joiden lähistöllä käytiin merisotaa ja esiintyi saartoja. Puolueettomuus oli siinä mielessä näennäistä että, osin pakonsanelemina, Tanskan ja Ruotsin suuntauduttua Saksan yhteyteen, oli Norja puolestaan kallellaan Iso-Britannian suuntaan. Myös muun muassa osittainen liikekannallepano toteutettiin Norjassa sodan tähden.[47]

Sodalla oli myös välittömiä vaikutuksia Norjan talouselämään. Kapitalistisessa taloudessa aloitettiin säännöstely valtion toimesta, kun sodan vuoksi elintarvikkeita ei tuonnista riippuvaisessa maassa ollut tarjolla entiseen tapaan. Toisaalta sota myös hyödytti puolueettomien maiden, kuten Norjan talouselämää. Sotivien maiden tilauksia tulvi Skandinaviaan, myös Norjaan. Tuotanto kasvoi, ulkomaisia lainoja maksettiin pois ja kultavarastoja kartutettiin.[48]

Vuoden 1915 aikana, jolloin sota oli täydessä käynnissä, Norjassa järjestettiin maan ensimmäiset parlamenttivaalit, joihin myös naiset saivat ottaa osaa.[49] Vuoden 1916 aikana puolestaan ulkopolitiikan saralla englantilaiset painostivat Norjaa, jotta se vähentäisi radikaalisti kaupantekoa Saksan kanssa. Tämän seurauksena Norjan ja Saksan suhteet huononivat. Tämä näkyi muun muassa siten, että saksalaiset alkoivat upottaa norjalaisia aluksia Norjan omilla aluevesillä. Tilanne oli kärjistyä jopa sodan partaalle maiden välillä vuonna 1916.[50]

Skandinavian maiden joukossa Norja oli uranuurtaja parlamentarismin tiellä 1800-luvun jälkipuoliskolla (Jakobsen & Kurunmäki toim. Ihalainen 2016, 98).

[45]Ks. esim. Nansen 1929; Tuchtenhagen 2011, 8.

[46]Derry 1979, 273 - 274.

[47]Johansen 1982, 10; Kan 1983, 210; Salmon 1997, 129 - 131.

[48]Kan 1983, 210 - 211.

[49]Kan 1983, 211.

[50]Kan 1983, 212; Salmon 1997, 137 - 138.

Entente-maat yrittivät vauhdittaa Norjan ja Ruotsin irtaantumista Saksaan päin suuntautuneesta kaupankäynnistä. Esimerkiksi Norjan suhteen ympärysvallat supistivat hiilentoimituksia.[51] Vuoden 1917 kuluessa Saksan aloitettua rajoittamattoman sukellusvenesotansa ja USA:n astuttua mukaan sotakuvioihin Norjan kauppa Länsi-Eurooppaan tyrehtyi. Sodan alun nousukausi vaihtui lamaan. Varastot täyttyivät tavarasta, jota ei saatu sodan takia kuljetetuksi vientiin. Inflaation ja työttömyyden seurauksena äärivasemmiston kannatus kasvoi. Lopulta entente-maiden kanssa solmittiin sopimuksia, jottei taloudellinen toimeliaisuus olisi tyystin tyrehtynyt ja aiheuttanut painajaista vuonomaalle.[52]

Vahinko oli kuitenkin tapahtunut jo vähäosaisten keskuudessa. Siinä missä norjalaisen yhteiskunnan hyväosaiset teollisuudenharjoittajat, liikemiehet, pankkiirit ynnä muut osasivat ottaa hyödyn irti sodan aiheuttamasta poikkeustilasta maailmalla, koki työläisväestö olevansa se kansanosa, jonka kontolle sodan aikana ja sen jälkeen tehdyt erheet tulivat lopulta maksettaviksi.[53] Tällainen maaperä loi edellytykset enenevissä määrin poliittisen vasemmiston vallankumousliikkeille.

Norjan työväenpuolueen (Arbeiderpartiet) perustaminen 1887 vastasi teollistumisen myötä syntyneen kaupunkien ja maaseutupaikkakuntien tehtaissa työtätehneen kansanosan tarpeisiin. Vallankumousideologiasta, joka myöhemmin tuli puolueen toiminnassa vallitsevaksi, ei ollut vielä mainittavasti merkkejä 1800 – 1900 -lukujen taitteessa. Orastavaa luokkataistelun kärjistymistä oli jo kuitenkin havaittavissa 1900-luvun ensimmäisten vuosien kuluessa ja jo viimeistään 1910-luvulla, Norjan nuoren työväenluokan keskuudessa, alettiin soveltaa muun muassa lakkoilua työväen aseman parantamiseksi.[54]

Työväenluokan voimistuminen johti myös jo alkuvuosina konkreettisiin parannuksiin työntekijöiden oloissa. Esimerkiksi pakollinen sairausvakuutus vähävaraisille otettiin käyttöön Norjassa vuonna 1909. Tällaisista edistysaskelista huolimatta työväen keskuuteen oli jo ehtinyt levitä sosialistisen ideologian tuulet, joka sai entistä radikaalimpia muotoja 1900-

[51]Salmon 1997, 134-136.
[52]Kan 1983, 213; Nilson 1988, 135 - 136; Salmon 1997, 138.
[53]Kan 1983.
[54]Kan 1983, 204. Maurseth 1977, 5 – 6.

luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Norjan työväenliikkeen johtohahmot näkivät lähitulevaisuuden päämääränään työväestön asian edistämisen parlamentin kautta.[55]

Työväenliikkeen johtohahmojen väitetty liiallinen myötäily teollisuudenharjoittajien ja Norjan porvariston suuntaan sai aikaan viimein vallankumousta ajavien voimien esiin marssin. Suoraviivaisempien toimintatapojen käyttöönotosta käy esimerkkinä vuonna 1903 perustettu Norjan sosiaalidemokraattien nuorisoliitto, joka piti kutsumuksenaan sodanvastaisen propagandan levittämistä sotilaiden keskuuteen. Tämä oli kuitenkin pienempää sen rinnalla, mitkä olivat niin kutsuttujen syndikalistien tavoitteet. Heidän päämääränään oli kapitalistisen järjestelmän kumoaminen lakkojen, boikottien, sabotaasin ja lopulta sosiaalisen yleislakon avulla. Työväenluokan aseman parantamiseen parlamentaarista tietä pitkin suhtauduttiin syndikalistien parissa epäilevästi. Yksi johtavista hahmoista syndikalistien parissa oli norjalainen maalari Martin Tranmæl, josta tuli myös yksi Norjan työväenpuolueen näkyvimpiä persoonia.[56]

Sodan aikaisten vuoden 1915 parlamenttivaalien tulos kasvatti työväenpuolueen vaikutusvaltaa suhteessa keskusta-oikeistoon. Puolue ei vielä sodan aikana ollut kovin radikaaleista aineksista koostunut ja sen voidaankin nähdä olleen porvariston talutusnuorassa, jolla oli enemmistö Stortingetissa. Työväenliikkeen radikaalivasemmistoa ei tyydyttänyt se, että sen silmissä sodan yhä jyllätessä, ovelat suurliikepohatat olivat käärineet voittoja sodan kustannuksella, kun samalla työläisväestö oli joutunut elintarvikepulan takia ahtaalle. Liioin ei radikaalivoimien mieltä ylentänyt se tosiseikka, että työväenpuolueen sosiaalidemokraattis-reformistisen siiven piirissä oli avoimesti alettu häivyttämään luokkataisteluintoa. Radikaalisiipi näki tehtävänään kuitenkin luokkataistelun jatkamisen, sotaintoilun vastustamisen sekä painostuksen työtätekevien olojen kohentamiseksi. Taustalla tällä radikaalisuuntauksella siinsi haaveet vallankumouksen toteuttamisesta.[57]

Kansalliset rajat ylittäviä yhteyksiä pitäneet eri maiden vakaumukselliset vallankumoukselliset kokoustivat maailmansodan aikana puolueettomassa Sveitsissä. Tässä niin kutsutussa Zimmerwaldin konferensissa Norjankin osalta yhteydet muiden maiden samanmielisiin tiivistyivät. Yhteinen näkemys oli, että porvaristo oli ollut syyllinen sotaan ja

[55]Kan 1983, 205 - 206.
[56]Høyer 1979, 20 – 21; Kan 1983, 207 – 208; Sundvall 2017, 74.
[57]Kan 1983, 217 – 218.

tämän lisäksi maltilliseen sosiaalidemokratiaan kääntyneitä pidettiin työväenluokan asian pettäjinä. Äänenpainot voimistuivat maailmansodan loppua kohden luokkataisteluun yllyttäneiden tahojen toimesta. Bolshevikkien toimesta vaadittiin muun muassa proletariaatin aseistamista.[58]

Vallankumousta havitellut Norjan työväenpuolueen ääriaines sai maaliskuussa 1918 pidetyssä puoluekokouksessa enemmistön, jonka seurauksena puoluejohto koki nuorennusleikkauksen sekä siirtymisen politiikan osalta radikaalimpaan suuntaan.[59] Puolueen keulakuvina häärivät Kyrre Grepp, Martin Tranmæl ja Olav Scheflo.[60] Puolueen oikeistosiipi joutui vähemmistöön. Kokouksessa määriteltiin suuntalinjat koko työväenliikkeen asian edistämiseksi vastaisuudessa, jolloin kulminaatiopisteeksi muodostui kysymys siitä, valitaanko toimintatavaksi työläisjoukkojen vallankumouksellinen toiminta vai uudistukset parlamentin kautta. Venäjällä tapahtuneen lokakuun vallankumouksen innoittamana vastaus oli tuossa vaiheessa selvä: joukkojen vallankumoustoiminta.[61]

Vuosi 1918 oli Norjan kohdalla vaalivuosi. Liberaalien hallituspuolue koki tappion, kun taas konservatiivit menestyivät. Työväenpuolue koki Norjan vaalijärjestelmän olleen epäedullinen puolueelle, joka oli kasvattanut yhä suosiotaan kansan keskuudessa. Vaalijärjestelmää kohtaan kokemansa epäoikeudenmukaisuuden takia puolueen sisällä kasvoikin parlamentinvastaisia mielialoja ja radikalisoituminen jatkui.[62]

Muiden Skandinavian maiden tapaan Norja kavahti vuoteen 1919 tultaessa vallankumousaaltoja, jotka olivat konkretisoituneet tai joista oli viitteitä suuremmassa ja pienemmässä mittakaavassa; Venäjällä, Suomessa, Saksassa ja Unkarissa.[63] Tämä sai hallituksen kiirehtimään uudistuksia, jotka toivon mukaan olisivat hillinneet työväestön kiihtymystilaa. Harmaita hiuksia työväenpuolueelle aiheuttanut vaalilaki muutettiin edistyksellisempään suuntaan, äänioikeusikäraja laski 25:stä 23:een, parlamentin edustajamäärä nousi 150:een, kahdeksan tunnin työpäivä otettiin käyttöön ja lisäksi säädettiin

[58]Kan 1983, 218.
[59]Nilson 1988, 157. Ks. myös Sundvall 2017, 70 – 74; Bjørgum 2005, 29.
[60]Mm. Tranmælista ja Scheflosta Bjørgum 2010; Bjørgum 2017, 43; Oian 1996.
[61]Kan 1983, 222 – 223; Sundvall 2017, 72. Lisää työväenliikkeen radikalisoitumisesta ks. Fure 1976, 29 – 31.
[62]Nilson 1988, 134 - 135.
[63]Tjelmeland 2017, 87.

oikeus kahden viikon palkalliseen lomaan.[64]

Tyytymättömyyttä saatiin lievitettyä yllä mainittujen toimien ansiosta, mutta nyt oli jo tullut vallankumouksellisten piirissä ajankohtaiseksi haaveet työväenhallituksesta ja sosialismiin siirtymisestä Venäjän esimerkin mukaisesti. Noihin aikoihin työväenpuolueen jäsenmäärä oli kasvanut vajaasta 80 000:sta yli sataan tuhanteen. Vallankumoukselliset sosialistit toivoivat saavuttavansa bolshevikkien innoittamina proletariaatin pikaisen maailmanvallankumouksen. Osa pysyi kuitenkin maltillisempana torjuen muun muassa aseellisen kapinan mahdollisuuden.[65]

Uusi vuosikymmen alkoi Norjan osalta kansantalouden kannalta kivuliaissa merkeissä. Syksyllä 1920 Yhdysvalloista heijastunut talouden alamäki iski raskaasti Norjaan, jonka talouselämä ei ollut muutenkaan vielä täysin toipunut maailmansodan aiheuttamista poikkeusoloista. Metalliteollisuuden supistuminen yhdessä kauppalaivaston pienenemisen sekä yleisen tavarapulan ja inflaation kiihtymisen kanssa, aiheuttivat todellisia vaikeuksia Norjalle. Yleinen taloustilanne sodan päätyttyä vaikutti myös siihen, että sodan aikana karttuneen kullan rahallinen arvo hupeni.[66]

Norjassa tuonti kasvoi suhteessa vientiin, mistä seurasi valuutan kurssin heikkeneminen. Tuotanto supistui, työttömyys kasvoi ja konkurssit lisääntyivät. Kaiken kukkuraksi rahtitulojen pudotus otti Norjassa koville, sillä maa oli ollut äärimmäisen riippuvainen niistä. Myös sotien aikana rikastuneet ja varomattomaksi käyneet liikepankit ajautuivat sortumispisteeseen. 50 norjalaispankkia lopetti maksusuorituksensa vuonna 1921. Vaikka taloussuhdanteet kääntyivät nousuun, pankkikriisi jatkui Norjassa lähes koko 1920-luvun.[67]

Edellä mainittujen ongelmien lisäksi asia, joka loppupeleissä olisi iskenyt vasten työläisten kasvoja, oli työnantajien pyrkimykset hyötyä laskukauden suhdanteista. Tavoitteena oli viedä työntekijöiltä pois aiemmin tehdyt myönnytykset esimerkiksi alentamalla vaivihkaa palkkoja. Tästä seurasi ennennäkemätön lakkoaalto, joka kosketti niin kaupunkeja kuin maaseutukuntia.

---

[64]Kan 1983, 225. Sundvall 2017, 69 – 70.
[65]Kan 1983, 225 – 226; Nilson 1988, 164.
[66]Kan 1983, 228 - 230.
[67]Ibid.

Vyyhdin aloitti rautatieläisten lakko vuoden 1920 lopulla, jota seurasi kevään 1921 merimieslakko ja joka huipentui touko-kesäkuun Norjan historian suurimpaan yleislakkoon, käsittäen yli 100 000 järjestäytynyttä työläistä. Kaupungeissa ilmaantui mielenilmauksia ja yhteenottoja poliisin kanssa. Lakkoilua hillittiin lopulta molempia osapuolia tyydyttäneillä ratkaisuilla.[68] Voima, jota lakkoilijat olivat osoittaneet, sai vallan kahvassa olleet tahot varpailleen.

Vuonna 1919 Norjan työväenpuolue osallistui Kommunistisen internationaalin perustamiskokoukseen. Puolue pidätti itselleen toimintavapauden kysymyksissä, jotka koskivat esimerkiksi proletariaatin aseistamista tai väkivallan käyttöä. Näin toimiessaan Norjan työväenpuolueen edustajat, vaikkakin lojaaleja Leninille, eivät täysin halunneet alistua Moskovan vietäviksi, vaan säilyttivät riippumattomuuden asioissa, jotka koskivat väkivallan soveltamista sosialismin tiellä.[69]

1920-luvun alussa Norjaa koetellut pula-aika näkyi suoraan työväenpuolueen kannatuksen kasvuna. Vuoden 1921 parlamenttivaaleissa puolueen paikkamäärä kipusi 18:sta 37:ään. Kesällä 1920 oli jo vallankumouksellisten toimesta hyväksytty 21 ehtoa, jotka Komintern oli asettanut Kommunistiseen internationaaliin liittymiseksi. Tässä vaiheessa työväenpuolueen maltillinen sosiaalidemokraattinen siipi, joka oli ollut vähemmistössä, erkani puolueesta ja he perustivat reformistisen, Norjan sosiaalidemokraattisen työväenpuolueen. Jäljelle jäänyt Norjan työväenpuolue hyväksyi Kominternin 21 ehtoa, mutta monin varauksin. Esimerkiksi aseellisesta taistelusta kieltäydyttiin vielä tässä vaiheessa.[70]

Työväenpuolueen sisäiset erimielisyydet eivät päättyneet vielä. Parlamenttivaalien 1921 jälkeen, ja puolueen puheenjohtajan Kyrre Greppin kuoltua, puolueessa syntyi Martin Tranmælin johtaman enemmistön ja Olav Scheflon johtaman vähemmistön välinen taistelu. Lopputulemana vähemmistöön jääneet perustivat Norjan kommunistisen puolueen, jonka jäsenmääräksi muodostui aluksi lähes 15 000 jäsentä. Työväenpuolueeseen jäi 40 000 jäsentä.[71]

---

[68]Kan 1983, 230; Lorenz 1977, 180 – 181; Maurseth 1977, 14 – 16.
[69]Kan 1983, 226; Nilson 1988, 135; Sundvall 2017, 65 – 83.
[70]Kan 1983, 230 – 232; Rønning 2002, 63 – 64; Sundvall 2017.
[71]Kan 1983, 247 – 248; Jochem 2012. Kiistan taustalla oli se, että enemmistö halusi säilyttää toimintavapauksia suhteessa Moskovaan, kun taas vähemmistö oli halukas sitoutumaan täysin Kremlistä johdettuun Kominternin politiikkaan.

Tässä luvussa käsittelin kehityskulkuja niin Norjan yleisen yhteiskunnallisen kehityksen, poliittisten ulottuvuuksien kuin myös erityisesti työväenluokan aseman osalta porvarienemmistöisessä maassa. Historiallisen kehityskulun avulla on helpompi käsittää niitä puhetapoja, joita seuraavien lukujen parlamenttidebatit pitävät sisällään. Asetelma tulevien lukujen kannalta on perin mielenkiintoinen: yhdellä puolella on vallankumousaineksia käsittänyt työväenpuolueen ja kommunistipuolueen poliittinen oppositio ja toisella puolella pitkälti liberaaleista ja konservatiiveista koostunut porvarillinen enemmistö. Sosiaalidemokraattien ja 1920-luvun alussa muodostuneen viljelijäpuolueen intresseissä oli isossa kuvassa myötäillä hallituspuolueiden politiikkaa, vaikka ne olivat oppositiossa, jonka tehtävänä olisi arvostella kyseistä politiikkaa. Siksipä kipeiden asioiden esille nosto ja hallituksen arvostelu jäivät pitkälti vallankumousta havittelevan siiven harteille. Tämä näkyy tulevissa debateissa.

3. Kommunistien rooli suurkäräjillä hahmottuu

1920-luvun puolivälin Norja tarjosi otollisen kasvualustan radikaalin vasemmiston toiminnalle maassa. Ensimmäisen maailmansodan aikana Norjaa piinannut työttömyys jatkoi tasaista kasvuaan 1920-luvun puoliväliin tultaessa.[72] Myös yleinen hintojen nousu oli asia, joka aiheutti yhteiskunnallista levottomuutta kansassa.[73] Kommunistien retoriikassa edellä mainitut yhteiskunnan epäkohdat kulminoituivat omistavan luokan ja työväenluokan välisessä vastakkainasettelussa. Karkeasti ottaen asetelma noudatteli kaavaa, jossa yhtäältä kapitalismin sokaisema porvaristo ja toisaalta yksityisomistajuuden suojissa elänyt maanviljelijäväestö nähtiin syntipukkeina maan oloihin. Myös maltillisempi poliittinen vasemmisto sosiaalidemokraatteineen sai arvostelua osakseen parlamentin vallankumouksellisilta.[74]

Kommunistit ottivat aktiivisesti ja suorasukaisesti kantaa Norjan sisäisestä ja ulkoisesta turvallisuudesta vastanneiden instituutioiden: armeijan ja poliisin toimintaan. Useammissa debateissa ajanjaksolla 1924 – 1927 kommunistit kyseenalaistivat Norjan turvallisuudesta vastanneiden viranomaisten menettelytapoja sekä niiden koko poliittisen riippumattomuuden. Kommunistit näet kokivat, että esimerkiksi puolustuslaitos oli tarkoitettu vain

[72]St. fh. 7a. 27.1.1925. Interpellasjon fra repr. Støstad ang. Arbeidsløsheten, 60 - 78.
[73]St. fh. 7a. 27.1.1925. Interpellasjon fra repr. Madsen ang. Dyrtiden, 79 - 90.
[74]St. fh. 1924 – 27.

yhteiskunnallisen eliitin etuja ja turvallisuutta ajaneeksi laitokseksi, eikä siten kaikkia kansalaisia varten. Myös poliisin toimintaperiaatteet joutuivat kommunistien arvostelun kohteiksi.[75] Oliko tällaisille näkemyksille aihetta, selviää tuonnempana.

Yllä mainittujen asioiden lisäksi läpikäymäni keskustelut suurkäräjillä koskettivat laaja-alaisesti yhteiskunnallisia kysymyksiä aina valtion ylläpitämien ampumakerhojen toiminnasta vankiloiden budjetteihin ja kansakoulujen määrärahoista käytyihin keskusteluihin.[76] Poliittisen vasemmiston radikaalisiipi oli aktiivinen osapuoli näissä kaikissa debateissa. Se pyrki kyseenalaistamaan vallinneen yhteiskuntajärjestyksen oikeutuksen aina kun siihen avautui mahdollisuus. Seuraavissa luvuissa tulen käsittelemään yksityiskohtaisemmin nimenomaan tämän luvun alussa mainittuja aiheita, kuten työttömyyttä ja maanpuolustusta. Tällainen yksityiskohtaisempi tarkastelu eri debattien osalta tuo valaistusta tuon ajan poliittisen kentän voimasuhteisiin Norjassa. Millainen käsitys kommunistien edustamien puolueiden roolista parlamentissa ja niiden suhteesta muihin puolueisiin muodostuu, kun tarkastelu siirtyy pintaa syvemmälle?

3.1 Kommunistit nostavat työttömyyden ja hintojen nousun esille

Talvella 1925 Norjan suurkäräjillä käytiin vilkasta ja kiivaaksikin äitynyttä keskustelua työttömyydestä ja hintojen noususta sekä ratkaisun avaimista Norjan yleisen taloustilanteen parantamiseksi niin välikysymyskeskusteluissa kuin valtion budjettineuvotteluissa. Kommunistipuolueen keulahahmon Sverre Støstadin laatimassa välikysymyksessä tammikuussa 1925 peräänkuulutettiin hallitukselta toimia työttömyyden kuriin saattamiseksi. Jakolinjat kommunistien ja muiden puolueiden välillä kävivät selviksi heti välikysymysdebatin alkuvaiheessa. Støstad ja muut kommunistiedustajat pitivät selvänä, että ensimmäisen maailmansodan ajoista lähtien kasvanut työttömyys ei voinut olla seurausta muusta kuin Norjan valtionjohdon harjoittamasta kapitalistisesta politiikasta.[77] Yhtä mieltä kommunistien ja vallan kahvassa olleiden puolueiden välillä oltiin siitä, että työttömyys oli todellakin ongelma Norjalle, mutta sen syistä ja ratkaisunavaimista oltiin jo tyystin eri linjoilla.

---

[75]Ibid.

[76]St. fh. 7b. 25.5.1925. Bidrag til det frivillige skyttervesen m.v. s., 1888 – 1918; St. fh. 7a. 28.4.1926. Fengselsvesenets budgett, 1295 – 1308; St. fh. 7a. 4.4.1927. Um nye reglar for rikstilskot for fylkesskular m. v. s., 815 – 835. Nk. ampumakerhot voi nähdä vertautuvan suomalaisiin suojeluskuntiin.

[77]St. fh. 7a. 27.1.1925. Interpellasjon fra repr. Støstad ang. Arbeidsløsheten, 73 - 74.

Kuten todettu, kommunistit sysäsivät vastuuta maan työttömyysongelmista eritoten maan porvaripiireille ja ihmettelivät etenkin sitä, miten maailmansodan aiheuttamasta poikkeustilasta ei oltu vielä 1920-luvun puoliväliin mennessä selvitty. Kommunistiedustajat Norjan suurkäräjillä eivät voineet niellä selitystä valtapuolueilta siitä, että vallallaan rehottanut työttömyys olisi ollut lähes yksistään seurausta sodan tapahtumista. Kommunistien mielestä tätä selitystä maan työttömyyslukuihin oli viljelty läpi 1920-luvun alun, eikä se mennyt enää läpi vuonna 1925.[78]

Norjan väestö olikin, edelliseen peilaten, kyllästynyt maan johdon harjoittamaan politiikkaan, mutta ennen kuin tyytymättömyys kanavoitui vuoden 1927 vaalitulokseen, jolloin työväenpuolue sai historiallisen vaalivoiton,[79] ilmeni tyytymättömyys tarkasteluajanjakson aikana sitä vastoin levottomuuksina ja lakkoiluina eri puolilla maata.[80] Sen lisäksi, että poliittinen oikeisto olisi halunnut nähdä työttömyyden juontavan juurensa maailmansodasta, se kohdisti katseensa enenevissä määrin myös niihin levottomuuksiin ja lakkoihin, joita 1920-luvun puolivälissä oli nähtävissä[81].

Muun muassa liberaalipuolueen sosiaaliministeri Lars Oftedal ja konservatiiviedustaja Karl Wilhelm Wefring pitivät yksinomaan syypäinä ihmisten lakkoherkkyyteen kommunisteja, jotka toimillaan yllyttivät kansalaisia muun muassa laittomiin lakkoihin. Wefring totesi tuolloin, ettei kommunistit voineet kiistää sitä tosiasiaa, että esimerkiksi Oslon pitkittyneet lakot häiritsivät merkittävästi työelämää ja sitä kautta tuottavuutta ja maan taloutta. Tästä oli seurannut myös se, että kansalaiset kokivat turvattomuutta.[82] Kommunistit luonnollisesti viittasivat kintaalla tällaisille syytöksille ja pitivät tavanomaisena ihmisten oikeutta ilmaista tyytymättömyyttään vallitseviin olosuhteisiin lakkoilemalla.[83]

Näkemykset työttömyyden syistä näyttävät alkaneen pyöriä kehää: Kommunistit ristivät syntipukiksi mädäntyneen, moraalikadon ja tekopyhyyden vallassa olleen kapitalistisen järjestelmän, jonka huonot puolet saattaisivat Norjankin lopulta rappioon. Osoituksena Norjan

[78]St. fh. 7a. 27.1.1925, 60 – 78.
[79]Bull & Mykland 1979.
[80]Ks. esim. Alnæs 1999; Fuglestad 1977, 149 – 150; Yleisemmin 1920-luvun alun lakkoilusta Norjassa ks. Aarseth 1977.
[81]Lorenz 1977, 180 – 181.
[82]St. fh. 7a. 27.1.1925, 75 - 76.
[83]St. fh. 7a. 27.1.1925, 60 – 78.

jo saavuttaneesta moraalikadosta kävivät muun muassa pankkiskandaalit, joihin kuului salailua, tietojen pimittämistä ja yksityisten pankkien tukemista valtion rahoilla.[84] Kommunistien mukaan kuvatun kaltaista linjaa Norjan osalta ajoivat etenkin oikeisto, mutta myös yksityisomistukseen tukeutunut viljelijäpuolue sekä myös ”porvareiden kelkkaan hypännyt” maltillinen vasemmisto.[85]

Siinä missä vallankumouksellisten hampaisiin maan työllisyystilanteesta joutui erityisesti porvarillinen eliitti kaikkinensa, ei-vallankumoukselliset puolueet ottivat puolestaan kommunistit arvostelun kohteiksi aina kun siihen liikeni sopiva tilaisuus. Työttömyysdebatissa tämä tarkoitti sitä, että maata riivanneista lakoista syytettiin kommunisteja, missä toki oli perääkin, sillä kommunistien harjoittama agitaatio[86]sekä parlamentissa käytetyt puheenvuorot toivat hyvin avoimesti esille puolueen tarkoitusperät. Liioiteltua olisi kuitenkin sanoa, että kaikki Norjassa tapahtuneet asiat, jotka esimerkiksi poliittisen oikeiston silmissä näyttivät ei-toivottavilta, olisivat olleet pelkästään kommunistien syytä. Poliittisen kentän äärilaitojen molemminpuolinen syyttely, jota käsitellyssä debatissa oli havaittavissa, alleviivaa sitä ”luokkientaistelua”, jonka osapuolena vallankumoukselliset näkivät asemansa parlamentaarisella pelikentällä.

Ennen kuin siirryn Norjan taloustilanteen ratkaisunavaimien löytämiseen ja yleisiin johtopäätöksiin parlamenttidebattien pohjalta, on syytä käsitellä vielä hintojen nousuun liittynyt välikysymys, jonka työväenpuolueen radikaalisiiven edustaja Alfred Madsen laati, sillä se tuo lisävahvistusta näkemykselle siitä, kenen kontolle vastuu maan taloustilanteesta tuolloin lankesi. Ennen muuta hintojen nousu -debatti tuo kuitenkin vahvistusta tulkinnalle poliittisen kentän välisistä suhteista.

Edustaja Madsen esitti välikysymyksen, jossa vaati hallitukselta toimia yleistä hintatason nousua vastaan tammikuun lopussa 1925. Madsen otti puheenvuorossaan kantaa sekä eri ammattialojen mahdollisiin palkankorotuksiin että syytöksiin työmarkkinalevottomuuksista, jotka olivat muka kommunistien aikaansaannosta. Madsen ohitti tällaiset syytökset ottamalla esille ensimmäisen isomman luokan niin sanotun laittoman lakon, joka tapahtui rautatieläisten

[84]St. fh. 7a. 10.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 151 – 155; St. fh. 5. 1926. Dokument nr. 16., 63 - 64.
[85]Ks. esim. St. fh. 7b. 16.5.1925. Landbruksbudgettet, 1737 - 1739; Kan 1983, 218.
[86]Agitaatiolla viittaan kommunistien harjoittamaan yllytystoimintaan, joka oli suunnattu porvariyhteiskuntaa vastaan.

keskuudessa lokakuussa 1923. Norjassa hinnat olivat nousseet jo tuolloin. Madsen totesi, että siinä missä Tanskan rautatietyöläisten parissa hintojen nousuun vastattiin syksyllä 1923 kolmen prosentin palkankorotuksin, Norjassa palkat puolestaan kääntyivät laskuun viidellä prosentilla. Ei siis mikään ihme, että tällainen aiheutti levottomuutta. Palkkoja laskettiin samalla kun hinnat nousivat.[87] Tyydyttävää vastausta kysymykseensä Madsen ei saanut, vaan sosiaaliministeri Oftedal vetosi Norjan ongelmien juontuvan niin yleismaailmallisesta taloustilanteesta, Norjan tuonnin ja viennin välisestä epäsuhdasta kuin oman valuutankin mukanaan tuomista heilahteluista.[88]

Laajempi kuva sekä työttömyyskeskustelun että hintojen nousu -debatin osalta kertoo karua kieltään kommunistien ja porvarienemmistön välisestä kuilusta Norjan sen aikaisessa sisäpolitiikassa. Kommunistien mielestä ratkaisua Norjan ongelmiin ei näkynyt niin kauan kuin vallassa oli kapitalistista politiikkaa ajaneet ryhmittymät. Vallankumous nähtiinkin jokseenkin luonnollisena kehityskulkuna kapitalistiselle järjestelmälle, jonka syyksi laskettiin niin sota kuin Norjankin ongelmat.

3.2 Epäilykset kommunistien aikeita kohtaan

Kommunistit toivat avoimesti suurkäräjillä esille vallankumoustavoitteensa ja tämä ei voinut olla aiheuttamatta huolta muissa suurkäräjäpuolueissa. Konservatiivipuolueen Ingolf Christensen ilmaisikin epäilyksensä kommunistien aikeita kohtaan: Jos kommunistit olisivat saaneet Christensenin mukaan valta-aseman päättää maata koskevista asioista, yhteiskuntarauha olisi ollut mitä ilmeisimmin vaakalaudalla. Luottamusta muiden puolueiden suhteessa kommunisteihin nakersi erityisesti Christensenin mielestä se, ettei voitu olla varmoja, johtaisiko kommunistien vallan kasvu vallankumoukseen vai säilyisivätkö maan politiikan suuret linjat ennallaan.[89]
Christensen otti kantaa myös kommunistien esittämään argumenttiin siitä, että vallankumous ei olisi mitenkään uusi asia Norjan historiassa, sillä olivathan vuoden 1905 tapahtumatkin vallankumous.[90] Christensen ampui alas tällaisen vertauksen, toteamalla:

Ja vel, la oss kalle det for en revolusjon, det som hendte i 1905, men den revolusjon blev iallfall iverksatt ved en

[87]St. fh. 7a. 27.1.1925. Interpellasjon fra repr. Madsen ang. Dyrtiden, 79, 81.
[88]St. fh. 7a. 27.1.1925, 82 - 83.
[89]St. fh. 7a. 13.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 305.
[90]St. fh. 7a. 13.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 305. Tästä oli myös jo aiemmin puhetta.

enstemmig beslutning i vårt Storting, i vår lovlig valgte nasjonalforsamling.[91]

Sen sijaan vallankumous, jota kommunistit nyt rummuttivat, olisi tähdännyt parlamentin vallan anastamiseen. Tämä siksi, että enemmistön saaminen vaaliteitse parlamenttiin olisi ollut kommunisteille kivinen tie kulkea. Ylipäänsä tällaiset vallankumouspuheet nykyisen yhteiskuntajärjestyksen alasajamiseksi olivat Christensenin mielestä omiaan luomaan suurta epäluottamusta puolueiden välille.[92]

Yhtä kaikki puolueet näyttävät suhtautuneen vähintäänkin epäilevästi kommunistisiiven ratkaisunavaimiin vallankumousteitse parantaa yhteiskunnan oloja. On kuitenkin syytä huomata, että kommunistien suurkäräjillä käyttämässä retoriikassa Norja näytteli vain yhtä osaa siitä valtioiden joukosta, joissa kommunistien tavoitteena oli luokkataistelun kautta kapitalismin nujertaminen ja uudenlaisen yhteiskuntajärjestyksen luominen. Epäilyksiin Norjan poliittisella kentällä kommunistien aikeita kohtaan oli jo tämänkin luvun perusteella syytä, mutta nämä epäilykset tulevat saamaan vielä lisää mittasuhteita siirtyessäni tarkastelemaan kommunistien suhdetta muuhun poliittiseen kenttään, kun kysymykseen tulee maanpuolustus ja valtion sisäisen turvallisuuden takaaja: poliisi sekä jäljempänä koko ulkopoliittinen aihekokonaisuus.

4.Kommunistien ja muun poliittisen kentän välinen suhde Norjan turvallisuusdebateissa

4.1 Epäilykset johtavat konkreettisiin tekoihin

Maaliskuun lopussa 1925 työväenedustaja Olav Jørgen Sæter otti kantaa oikeuslaitoksen budjetin yhteydessä, hallituksen ja etenkin poliisiviranomaisten kannalta, perin kiusalliseen tapahtumasarjaan. Nimittäin Åsnesin alueella oli liikkunut hysteeriset mittasuhteet saanut huhu siitä, että kommunistit olivat aikeissa räjäyttää muun muassa apteekin ja asemarakennuksen ilmaan, ja virkamiehille suunniteltiin köyttä kaulan ympärille. Tieto tällaisesta levisi kulovalkean tavoin ja Sæterin mukaan ylihysteeristen naisten levittäessä kuulemaansa tapaus sai aivan uuden käänteen. Tapaus kantautui näet poliisin korviin, ja se

[91]Ibid. ”Kutsuttakoon sitä sitten vaikka vallankumoukseksi, joka vuonna 1905 tapahtui, mutta se oli kuitenkin sellainen, joka toteutettiin vaalien kautta valitun laillisen parlamentin yksimielisellä päätöksellä.”
[92]Ibid.

ryhtyi oitis toimenpiteisiin. Poliisi saikin vihiä, että nämä vallankumoukselliset ihmiset olisivat olleet eräässä hotellissa. Kyseiseen paikkaan tehtiinkin rynnäkkö, jonka tuloksena viisi ihmistä pidätettiin ja kuljetettiin kamarille.[93]

Poliisiviranomaisten kannalta kiusallisen tilanteesta teki se, että tämä ilmeisesti jonkin sortin vallankumousaikomukseksi suunniteltu teko osoittautui perättömäksi ja kaiken lisäksi pidätetyt ihmiset olivat olleet kunniallisia kansalaisia. Pidätettyjen joukossa oli muun muassa hotellinemäntä ja kauppamatkustaja, syyttömiä molemmat.[94] Asian valjettua laajemman yleisön tietoisuuteen, aiheutti poliisin ylimitoitettu virantoimitus luonnollisesti hilpeyttä. Sæterin mukaan:

For utover hele Hedmark fylke flirer alle mennesker nu over politiet: de flirer over den vanvittige revolusjonskomedien som lensmannen og politimesteren og departementet der fikk istand.[95]

Äskeisestä tapauksesta voidaan juontaa yleisluontoisempi aspekti sekä kommunistien suhteesta viranomaisiin ja valtiojohtoon että päinvastoin. Sæter teki kantansa selväksi todetessaan, että Åsnesin käsittämätön skandaali oli vain yksi esimerkki samankaltaisten tapausten joukossa, joissa joko kommunisteiksi oletettuja tai sympatioita heitä kohtaan omaavia ihmisiä oli pidätetty.[96] Hän ei ollut kantansa kanssa yksin, vaan myös tutkimuskirjallisuus 1920-luvun Norjaa koskien avaa viranomaisten toimintakulttuuria suhteessa kommunisteihin. Hyvin varustettuja poliisin ja armeijan joukkoja käytettiin taltuttamaan kapinahenkeä.[97]

Kommunistipuolueen Eivind Petershagen veti Åsnesin tapauksen johdosta johtopäätöksen, että tämä oli jälleen yksi osoitus siitä systemaattisesta vainosta, jota kommunistit olivat joutuneet muiden toimesta kohtaamaan. Hän heitti pallon porvarivallanpitäjille tiedustelemalla, oliko tällaisesta toimintakulttuurista, jossa pienimmästäkin kommunistiepäilystä ihmisiä pidätettiin ja jollaista Åsnesissakin harjoitettiin, tulossa arkipäivää. Provokatiiviseen sävyyn Petershagen paukautti, että jos näin oli asian laita,

[93]St. fh. 7a. 31.3.1925. Justisbudgettet, 818; Myös Johansen 1982, 18.
[94]Ibid.
[95]Ibid. ”Viranomaisten vallankumouskomedialle, jonka pääosia esittivät poliisimestari ja koko laitos, virnuilevat nyt koko Hedmarkin lääni.”
[96]Ibid.
[97]Ks. esim. Alsnæs 1999, 176 – 177; Johansen 1982. Ks. myös Norjan poliisilaitoksen toiminnasta 1920-luvulla Selliaas 1982.

porvarien tulisi rakentaa kiireesti isompia vankiloita, sillä jo yksistään Hedmarkin läänissä oli niin paljon kommunisteja, että tilat kävisivät muuten ahtaiksi. Petershagen vaati vastauksia: kenellä oli vastuu tässä hysteerisessä poliisioperaatiossa, joka Åsnesissa toteutettiin, ja mikä oikeuslaitoksen rooli tässä jupakassa oli?[98]

Isommassa mittakaavassa edellä mainitun yksittäistapauksen pidemmälle puinti lienee toisarvoista sen rinnalla, mitä laajempia yhteyksiä tällaisen tapauksen taustalla voi nähdä. Mahdollisesta vainontunteesta huolimatta kommunisteille Åsnesin kaltainen skandaali oli arvatenkin kultakaivos, sillä se yhtäältä osoitti, että epäluulo kommunisteja kohtaan sai myös konkreettisia tekoja aikaan viranomaisten ja valtaapitäneiden puolelta ja toisaalta kommunistit saivat omaan retoriikkaansa lisää pontta Åsnesin tapauksen saadessa laajempaa huomiota. Nämä olivat tapauksia, joita kommunistit osasivat häikäilemättä käyttää omien tarkoitusperien pönkittämiseksi ja kuilun luomiseksi luokkataistelua varten eri luokkien välille.

Hallitusvastuussa olleiden kansanedustajat eivät kieltäneet, etteikö Åsnesissa olisi poliisin toimesta oltu liian harkitsemattomia. Samaan hengenvetoon muistutettiin kuitenkin siitä, että poliisi ja oikeuslaitos olivat hallituksesta riippumattomia toimijoita, eikä tällaisten tapausten puinti kuulunut suurkäräjille. Tässä kyseisessä tapauksessa oikeusistuimet katsoisivat lopulta, kuinka radikaalisti poliisit Åsnesissa olivat ylittäneet valtuutensa.[99]

Åsnesin kaltainen ylilyönti, jollaisena tapausta pidettiin myös muiden kuin kommunistien toimesta, kertoo paljastavia asioita Norjan valtaapitäneiden ja viranomaisten suhteesta kommunistien harjoittamaa ääriajattelua kohtaan. Viranomaisten ylimitoitetut toimet ääriaineksen kitkemiseksi tulevat samalla vahvistaneeksi tulkintaa siitä, että kommunistisiipeä todellakin pidettiin riskitekijänä Norjan yhteiskuntarauhalle. Kommunistiainesta haluttiin kitkeä hinnalla millä hyvänsä. Tämä käsitys saa edelleen vahvistusta, kun siirryn tarkastelemaan kommunistien suhdetta maanpuolustukseen ja etenkin niihin puolueisiin, joille vahvan kansallisen puolustuksen takaaminen oli sydämen asia.

4.2 Kommunistien ja muiden puolueiden välinen näkemysero syvenee entisestään

Asevoimia koskeneessa budjettikeskustelussa keväällä 1925 puolueiden väliset linjaerot

[98]St. fh. 7a. 31.3.1925, 819.
[99]St. fh. 7a. 31.3.1925, 819 - 821.

näkyivät etenkin akselilla oikeisto-sosiaalidemokraatit-kommunistit ja myös epäluulo kommunisteja kohtaan jatkui. Liberaalipuolueen puolustuslaitoksesta vastannut ministeri Rolf Jacobsen arvosteli kovin sanoin kommunistiedustajien: Børge Olsen-Hagen ja Fredrik Monsen näkemyksiä siitä, että Norjan armeija oli joutavanpäiväinen kuluerä maalle. Tällaisen suhtautumisen taustalla piili kommunistien ideologia, jossa he näkivät Norjan asevoimat eliitin etuja ajavana luokka-armeijana.[100]Liberaalien Jacobsen puolusti armeijan olemassaolon oikeutusta sillä, että se oli kommunistien arvostelusta huolimatta ollut kyvykäs hoitamaan sille annetut tehtävät. Jacobsen muistutti siitä, ettei maa olisi osaltaan kyennyt pysymään neutraalina maailmansodan aikana, jos sillä ei olisi ollut tarpeeksi puolustuskykyistä armeijaa.[101]

Norjan poliittisen kentän erilaiset näkemykset armeijan ylläpidosta konkretisoituivat huhtikuussa 1925. Työväenpuolueen Olsen-Hagenin mielestä puolustusbudjetista voitiin säästää rutkasti kruunuja, mutta oikeisto ei hiiskunut hänen mukaan säästöistä sanallakaan.[102] Sosiaalidemokraattien Arne Magnussen lähti puheenvuorossaan siitä ylväästä tavoitteesta, että maailmassa tuli säilyä rauha. Hän julisti sosiaalidemokraattien olevan pasifisteja. Norjan kohdalla Magnussenin mukaan löytyi niitä, jotka hamusivat ylläpitää vahvaa armeijaa yli varojen ja toisaalta niitä, jotka tilaisuuden tullen aseistaisivat yhden yksittäisen yhteiskuntaluokan: työväenluokan. Yhteisenä nimittäjänä kummallekin toimi se, etteivät he näyttäneet uskovan rauhan säilyvän maailmassa.[103]

Puolustuspoliittisessa keskustelussa, jota armeijan budjetin yhteydessä käytiin, kommunistit esittivät mielipiteensä myös niin sanotuista valkokaarteista (hvite garder)[104], joiden se epäili saaneen aseistusta maan virallisen armeijan päällystöltä. Työväenluokan taas ei ollut mahdollista hankkia aseita (olisivat olleet laittomia), eikä se edes halunnut niitä. Itse asiassa työväenluokka inhosi aseiden käyttöä.[105]

---

[100]St. fh. 7a. 2.4.1925. Hærens budgett, 949 – 951. Ks. myös esim. St. fh. 7a. 19.4.1926. Interpellasjon fra repr. Mellbye ang. Trandumaffæren, 1089.
[101]St. fh. 7a. 2.4.1925. Hærens budgett, 949 - 951.
[102]St. fh. 7a. 3.4.1925. Hærens budgett, 973.
[103]St. fh. 7a. 3.4.1925, 976.
[104]Ks. esim. St. fh. 7a. 3.4.1925, 980; Kan 1983, 242 - 243. Valkokaartit (kommunistien käyttämä nimitys tuolloin) liittyvät 1920-luvun puoliväliin, jolloin työnantajien harjoittaman työehtojen polkemisen seurauksena syntyi uusi työselkkausten aalto (vrt. 1920-luvun alku) laittomine lakkoineen. Porvarilliset piirit yhdessä suurtilojen viljelijöiden kanssa vastasivat lakkoihin perustamalla lakkorikkuri- ja puolifasistisia sotilasjärjestöjä. Valkokaarti -nimitys on lainattu Suomesta taiVenäjältä.
[105]St. fh. 7a. 3.4.1925, 972.

Ministeri Jacobsenin näkemys asiaan oli, etteivät kommunistit olleet työväenluokan etujen ajajina niinkään aseita vastaan kuin niitä käyttävää armeijaa vastaan, joka kommunistinäkemyksen mukaan oli sosiaalisessa kamppailussa työnantajien puolella.[106] Kommunistit torppasivat jyrkästi Jacobsenin väitteen toteamalla, että he kyllä niittäisivät menestystä ilman aseita, mutta toisin voisi olla työnantajien laita, jotka tarvitsivat asejoukkoja turvatakseen mahtinsa.[107]

Kommunistiedustaja Monsen otti keskustelussa kantaa sosiaalidemokraattien haaveeseen ikuisesta maailmanrauhasta nyky-yhteiskunnissa. Kommunistit olivat Monsenin mukaan rauhaa-arvostavia, mutta nyky-yhteiskunnan puitteissa, joka pohjautui kapitalistiseen järjestelmään, ei rauhaa voitu saavuttaa, sillä järjestelmä oli sellainen, joka tulisi johtamaan aika ajoin sotiin. Vasta kun syy sotaan saataisiin poistettua, voitaisiin puhua rauhasta.[108]

Pienviljelijäpuolueen edustaja Johan Castberg otti lopulta esille kansalliset rajat ylittävänä esimerkkinä yhteiskuntaluokkien aseistamisesta Suomen tapahtumat, jotka johtivat lopulta veriseen sisällissotaan ja sen, ettei tällainen kehityskulku olisi mahdoton myöskään Norjassa, jos vastakkainasettelu etenisi liian pitkälle.[109]

Huomioitavaa edellä esitetyssä armeijan budjettia ja yleisempää puolustuspolitiikkaa koskeneessa debatissa on se, että kommunistit toivat varsin avoimesti ja peittelemättä esille tavoitteensa myös Norjan puolustuksen suhteen, jos heillä olisi ollut valtuudet päättää asioista. Kommunistit eivät olisi ainoastaan karsineet puolustuksen määrärahoja, vaan vahvasti kyseenalaistivat moisen laitoksen olemassaolon. Sosiaalidemokraattien Magnussenin mukaan, jos vallankumouksellisille olisi suotu valta-asema Norjassa, olisi se tarkoittanut luultavasti työväenluokan aseistamista. Tällainen mahdollinen kehityskulku sai puolueet kavahtamaan kommunisteja. Siinä missä Åsnesin poliisien kommellukset saivat kommunistit näyttäytymään edullisessa valossa, seuraavassa alaluvussa esiin nousee myös tuon liikkeen häikäilemättömämpi puoli, joka konkretisoitui kommunistien harjoittamana agitaationa.

4.3 Epäilyksille vallankumouksellisten suhteen on aihetta?

[106]St. fh. 7a. 3.4.1925, 973 - 976.
[107]St. fh. 7a. 3.4.1925, 986.
[108]St. fh. 7a. 3.4.1925. Hærens budgett, 997.
[109]Ibid.

Läpikäymässäni suurkäräjäaineistossa vallankumouksellisten nuorisojärjestöjen niin sanotusta kentällä tapahtuvasta agitaatiosta oli viitteitä maaliskuulta 1926, jolloin kommunistiedustaja Monsen otti asian esille. Asia koski sanomalehti *Aftenpostenin* julkaisemia dokumentteja kommunistinuorten harjoittamasta agitaatiosta Norjan asevoimia kohtaan. Monsen luonnollisesti syytti *Aftenpostenia* tietojen väärentämisestä ja siitä, että kommunistit saatiin näyttämään Norjassa ja muissa maissa syypäiltä mitä eriskummallisempiin tekoihin. Hänen mukaansa *Aftenpostenin* dokumentit olivat tyypillistä fasistista[110] konnantyötä Norjan kommunisteja kohtaan.[111] Maineenpuhdistusyrityksestä huolimatta kuukautta myöhemmin esiin tuodusta viljelijäpuolueen edustajan Johan E. Mellbyen välikysymyksestä käy kuitenkin ilmi, etteivät kommunistitkaan olleet täysin viattomia.

Mellbye penäsi välikysymyksessään työkaluja lainsäädännön suhteen, jotta puolustuslaitosta kohtaan suunnattu agitaatio olisi saatu kuriin. Välikysymys liittyi tiiviisti niin sanottuun Trandum -jupakkaan, joka oli saanut alkunsa jo vuoden 1925 puolella, mutta joka oli jäänyt unohduksiin ennen kuin Mellbye otti asian välikysymyksessään nyt esille. Tapahtumaketju lähti liikkeelle Trandumin alueelta, jossa oli käynnissä armeijan useita viikkoja kestänyt rekrytointitilaisuus. Paikalle oli saapunut toistakymmentä kommunistinuorta, joiden tarkoituksena oli aiheuttaa hämmennystä sotilaiden keskuudessa, jakelemalla kommunistien omaa sotilaslehteä *Den Röde Ungdom* (Punainen nuoriso). Agitaation tavoite oli levittää kommunistista propagandaa ja tätä kautta systemaattisesti saada armeijan kuria höllentymään.[112]

Edustaja Mellbyen mukaan tapauksia oli ollut useampia, joissa vallankumoukseen oli yllytetty muun muassa jakamalla lehtiä ja kirjallisuutta. Olipa sattunut niinkin, että joku oli yrittänyt pitää kommunistissävytteisen puheen, mutta hänet oli keskeytetty ja viety pois. Pahinta oli, että agitaatio näytti tepsivän muutamiin sotilaisiin, mikä ilmeni kurittomuutena. Edustaja Mellbyen mukaan rangaistukset, jotka langetettiin 16 nuorelle tapahtuman johdosta, olivat liian lieviä.[113]

---

[110] Monsenilta mielenkiintoinen sananvalinta, joka todennäköisesti pohjautui Italian tuon ajan tilanteeseen.
[111] St. fh. 7a. 18.3.1926. Hærens budgett, 665; Rønning 2011.
[112] St. fh. 7a. 19.4.1926. Interpellasjon fra repr. Mellbye ang. Trandumaffæren, 1079 – 1080; Lorenz 1979; Rønning 2004.
[113] St. fh. 7a. 19.4.1926, 1079 - 1080; Alnæs 1999, 187. Ei liene sattumaa, että kommunistit pyrkivät aiheuttamaan hämminkiä juuri sotilaiden pariin, sillä asevoimissa palveli sellaisia, jotka olivat kasvaneet työläisperheissä ja samaistuneet myös työväenliikkeeseen.

Asiasta vastannut ministeri Christensen yhtyi Mellbyen näkemyksiin toteamalla, että rangaistukset, joita oikeusasteissa langetettiin tapauksen johdosta, olivat käsittämättömän pieniä. Käytännössä syytetyt olivat selvinneet rikoksistaan vain sakkorangaistuksin. Tuomioiden lievyyden takia kommunistit lisäksi rohkaistuivat jatkamaan vallankumouspuuhiaan. Oikeusministerin mukaan lainsäädäntö puolustuslaitosta kohtaan suuntautuvaa häirintää vastaan oli kuitenkin riittävä, ja riippumaton oikeuslaitos vastasi lopulta tuomioiden täytäntöönpanosta katsomallaan tavalla.[114]

Konservatiivien Wefring siteerasi kommunistilehteä, jossa Trandum -tapauksesta oli asian kiistämisen sijaan otettu kaikki hyöty irti. Lehden kritiikki kohdistui näet voimakkaasti Norjan oikeusasteita kohtaan sen suhteen, millaista pelkuruutta ne olivat esittäneet tuomioiden langettamisessa. Langetettuja tuomioita ei voinut oikeastaan pitää edes rangaistuksina niiden lievyyden vuoksi. Tämä puolestaan tarkoitti kommunistilehden mukaan sitä, että rangaistusten lievyys itse asiassa oikeutti jatkossa vallankumoussanoman levittämisen. Pyrkimyksenä oli iskeä tähän kapitalistisen luokan heikkoon kohtaan toisin sanoen oikeuslaitokseen.[115]

Wefring yhtyi oikeusministerin ja välikysymyksen laatijan Mellbyen näkemyksiin siitä, että langetetut rangaistukset olivat tosiaan liian lepsuja ja lisäsi vielä, että tämän myötä kommunistit olivat saaneet uutta pontta toiminnalleen. Välikysymyksen tekijä Mellbye puolestaan yhtyi lopulta siihen käsitykseen, että lainsäädäntö oli sinänsä asianmukainen, mutta sitä olisi tullut jatkossa myös hyödyntää empimättä. Debatissa korostettiin lopuksi sitä, että oikeuslaitoksen tuli olla riippumaton politiikasta ja etenkin sen vasemmisto-oikeisto-akselista.[116]

Kommunistiedustajien keskuudessa Mellbyen välikysymys aiheutti kenties ymmärrettävästi närkästystä varsinkin kun Mellbye siirtyi sille kannalle, ettei itse lainsäädännössä ollutkaan rukkaamisen paikkaa. Kommunistileiristä ihmeteltiin, miten tällainen asia nousi välikysymystasolle ja miksi Mellbye ylipäänsä teki siitä sellaisen, kun varsin hyvin tiesi, ettei lainsäädännössä ollut lopulta korjaamisen tarvetta. Vastaus kommunistien ihmetykseen ja tuohtumukseen löytyi omasta takaa: Mellbyen välikysymys oli tarkoitettu ilmiselväksi

[114]St. fh. 7a. 19.4.1926, 1081 - 1083.
[115]St. fh. 7a. 19.4.1926, 1083 - 1084.
[116]St. fh. 7a. 19.4.1926. Interpellasjon fra repr. Mellbye ang. Trandumaffæren, 1083 - 1084, 1086 - 1087.

provokaatioksi, joka oli suunnattu koko työväenluokkaa vastaan. Muuten siinä ei olisi ollut mitään järkeä.[117]

Tällaista näkemystä toki puoltaa se seikka, että ”Trandumaffæren” oli jo jäänyt taka-alalle ennen kuin viljelijäpuolueen konservatiivinen Mellbye nosti sen uudelleen esille. Mutta totta on sekin, että kommunistinuorten toistuvat agitaatioyritykset lienevät syy siihen, että asia ylipäänsä nostettiin uudelleen päivänvaloon. Kommunistileiri päätti keskustelun omalta osaltaan muistuttamalla, etteivät aio lopettaa asevoimia kohtaan suuntautuvaa häirintää ennen kuin armeija ei ole vain hallitsevan eliitin etuja palveleva instituutio, vaan koko kansan armeija. Edustaja Monsenin mielestä viimeiset sata vuotta armeija oli palvellut isänmaan sijasta eliittiä.[118]

Mutta mitä tästä sekä edellisessä luvussa esitetystä pitäisi sitten ajatella? Yksi huomionarvoinen seikka on ainakin, että niin poliittisella kentällä, valtionhallinnolla kuin viranomaisillakin oli kaikki syy olla huolissaan kommunistien yhtäältä viiltävän virtaviivaisesta retoriikasta ja toisaalta häikäilemättömästä agitaatiosta, jota etenkin kommunistinuoret harjoittivat ja josta parlamentin kommunistipuolue ei sanoutunut irti. Norjan työttömyyden ja hintojen nousun ratkaisunavaimeksi kommunistileirissä nähtiin väistämättä työläiskansanosan vapauttaminen kapitalismin ikeestä vallankumouksen avulla. Tähän kuvaan ei puolestaan sopinut pidemmällä aikavälillä sitoutuminen Norjan yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseen, jonka viimeisinä portinvartijoina toimivat poliisi- ja asevoimat.

5. Epäluulojen lopputuloksena eristäminen

Huoli kommunisteista tiivistyi myös Norjan valtion tuesta norjalaisille pankeille -käsitellyssä keskustelussa. Asiasta vastanneen komitean puheenjohtaja J. Christensen totesi:

> Hvordan er det med dette, at Norge er det land i Europa – bortsett fra Rusland, det regner jeg ikke med – hvor der er forholdsvis flest kommunister i nasjonalforsamlingen?[119]

[117]St. fh. 7a. 19.4.1926, 1084 - 1085, 1087 - 1088.
[118]St. fh. 7a. 19.4.1926, 1088 - 1091.
[119]St. fh. 7b. 15.6.1925. Statens forhold til den norske handelsbank, 2176. ”Mikähän siinäkin on, että Norja on se maa Euroopassa – lukuun ottamatta Venäjää, jota en laske mukaan – jonka parlamentissa on suhteellisesti eniten kommunisteja edustettuina?”

Christensen jatkoi:

Ikke alene fortoner partiet sig sterkt; men når man vet at dette parti har som umiddelbart program å få omstyrtet vår forfatning, også ved ulovlige midler, så er det vel klart nok, at regjeringen måtte se med særlig engstelse på denne situasjon.[120]

Tällaiseen ulostuloon voi nähdä motivoivia tekijöitä: Ensiksikin norjalainen keskustaoikeisto oli huolissaan siitä, että kommunistit, jotka kattoivat viidenneksen parlamentin edustuksesta[121], tärväsivät maan luottamuksen ulkomaisen liike- ja pankkitoimen silmissä. Toiseksi hallitukselta penättiin ainakin epäsuorasti jonkinlaista toimintamallia tilanteen muuttamiseksi.[122]

Yksi toimintamalli, jolla kommunistivaikutusta maan politiikassa yritettiin suitsia, oli se, että kommunisteja yritettiin välillä avoimemmin ja välillä epäsuoremmin syrjäyttää käyttämästä parlamentaarista valtaa. Kommunistit tulivat tietoisiksi tällaisesta suuntauksesta. Johan Ludwig Mowinckelin vuoden 1924 hallitusta edelsi hallitus, jota johti konservatiivinen Abraham Berge.[123] Hän kavahti kommunisteja: Bergen toteamus ”med kommunister vil jeg ikke snakke”[124]osaltaan antaa kuvan suhtautumisesta kommunisteihin norjalaisen vallan huipulla. Hieman kiistanalaisempaa on kuitenkin se, pyrittiinkö esim. informaatiota tai poliittisia virkanimityksiä eväämään kommunistitaustaisilta tahallaan, kuten kommunistit retoriikassaan väittivät.[125] Vailla totuuspohjaa tai ei, kommunistiedustaja Krogh soimasi hallitusta tietojen pimittämisestä *Stortingetilta* sen takia, että joukossa oli edustettuna kommunisteja, joilla oli yhteyksiä vieläpä Moskovaan.[126]

Rintama oli vahva kommunisteihin jyrkästi suhtautuvien kesken, ettei Norjan laki tule

---

[120]St. fh. 7b. 15.6.1925, 2176. ”Puolue ei ainoastaan ilmaise itseään voimakkaasti vaan kun lisäksi tietää tämän puolueen suorasukaisen ohjelman, joka on suunnattu perustuslakiamme vastaan ja joka ei kaihda laittomiakaan keinoja, on sanomattakin selvää, että hallituksen olisi syytä kohdistaa erityistä huolta tällaiseen tilanteeseen.”

[121] Ibid. Puheenvuorossaan Christensen näytti oikeistolle tyypillisesti yhdistävän työväenpuolueen ja kommunistipuolueen saman katon alle todetessaan kommunistisen puolueen käsittäneen viidesosan parlamenttiedustuksesta!

[122] Ibid.

[123] Bull & Mykland 1979.

[124] St. fh. 7a. 10.2.1925. Trontale- og finansdebatt. A. Berge: ”kommunistien kanssa en halua puhua”, 153.

[125] Ks. esim. St. fh. 8. 16.7.1926. Innstilling fra protokollkomiteen i anl. av beslutningen om riksrett, 1216 - 1217.

[126] St. fh. 7a. 11.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 193.

taipumaan kommunistien lietsoman vallankumouksen edessä. Tämä ei tietenkään tyydyttänyt kommunisteja. Kommunistipuolueen Sverre Støstad vaikuttikin ilmeisen turhautuneelta kommunistisen aatteen edistämiseen parlamentaarista tietä pitkin. Sen sijaan hän oli vallankumoustien kannalla, mistä kertoo osaltaan kommunistien suhtautuminen kansanäänestyksiin: kommunistit eivät voineet olla kansanäänestyksien kannalla, sillä silloin Støstadinkaan puolue ei olisi ollut enää vallankumouspuolue.[127]

Vaikka Støstad ei uskonut kommunistisen yhteiskuntajärjestelmän syntymiseen parlamentaarista tietä pitkin, varsin kunnioitettavan määrän kommunisteja sisältänyt parlamentti tarjosi kuitenkin paremman mahdollisuuden onnistua tavoitteessa kuin vain pelkän ulkoparlamentaarisen agitaatiotoiminnan harjoittaminen olisi tarjonnut. Ehkä ennemminkin kommunistipuolueen edustajia turhautti, ei niinkään parlamentaarinen tie valmisteluineen kuin sen valmistelutien päässä ollut hallitus. Støstadin mukaan hallitus kun ei ollut halukas keskustelemaan poliittisista ongelmista kommunistien kanssa.[128]

Sen sijaan, että muilla puolueilla olisi ollut kommunisteja itseään vastaan jotain, inho suuntautui nimenomaan kommunistien edustamaa vallankumousaatetta vastaan. Konservatiivien Ingolf Christensen totesi:

...jeg kjenner mange av Stortingets kommunister, og jeg setter personlig pris på mange av dem. Jeg vurderer deres dyktighet, jeg vurderer den energi hvormed mange av dem har lagt sig i selen i arbeidet her i Stortinget.[129]

Samaan hengenvetoon Christensen kuitenkin muistutti:

Men der er noget som jeg aldri kan se bort fra, nemlig at disse dyktige medarbeidere, disse hyggelige kamerater dog betrakter det som sin første opgave, som sitt viktigste mål å benytte den første leilighet til ved en brutal maktanvendelse å ta den lovlige myndighet ut av nasjonalforsamlingens hånd...[130]

Tässä vaiheessa voitaneen todeta, että kommunistit olivat muille Stortingetin puolueille ja

[127] St. fh. 7a. 12.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 279; St. fh. 7a. 3.4.1925. Hærens budgett, 982 - 983.
[128] St. fh. 7a. 3.4.1925. Hærens budgett, 981 - 983.
[129] St. fh. 7a. 13.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 305. ”...tunnen monet Stortingin kommunisteista ja annan henkilökohtaista arvoa heistä monille. Annan arvoa heidän ammattitaidolleen ja tarmokkuudelleen, jota monet heistä ovat työssään suurkäräjillä osoittaneet.”
[130] St. fh. 7a. 13.2.1925. Trontale- og finansdebatt, 305. ”En voi kuitenkaan koskaan jättää huomiotta sitä, että nämä samaiset taitavat työntekijät ja mukavat toverit pitävät ensisijaisena tehtävänään, julman vallankäytön turvin, laillisen vallan anastamista parlamentilta...”

etenkin hallitusvastuussa olleille puolueille sekä ikävä ”piikki lihassa”, joiden vaikutusvaltaa erinäisin epäsuorin keinoin pyrittiin suitsimaan, että varteenotettava uhkatekijä, joiden kanssa oli syytä olla valppaana. Yhtäältä kommunistien mainetta norjalaisessa politiikassa näyttää leimanneen heidän oma uhmakas asioiden esittelytyylinsä ja siitä seurannut epäluulo muissa puolueissa ja toisaalta menettelytapa, jolla etenkin keskustaoikeisto pyrki ajamaan kommunistipuolueen nurkkaan. Tuosta nurkasta oli hankalaa pyrkiä vaikuttamaan ja kommunistit kyllä huomasivat sen ja toivat esille retoriikassaan.

Se kuinka suuri osa tästä poliittisesta vehkeilystä oli kommunistien värittämää asioiden paisuttelua ja missä määrin esimerkiksi hallitus todella pyrki minimoimaan kommunistien vaikutusvaltaa jättämällä asioita kertomatta, on jo epäselvempää. Varmaa on kuitenkin se, että jos ja kun kommunistit ylipäänsä edes kokivat tällaista toissijaisuutta, saivat he arvatenkin lisää tuulta purjeisiinsa toiminnalleen, minkä taas ei voi nähdä palvelleen heihin suurella varauksella suhtautuneita tahoja.

6. Ulkopoliittinen ulottuvuus

Sisäpoliittisten näkökulmien jälkeen on aika suunnata katseet ulkopolitiikan saralle, jossa pyrin yksittäisten parlamenttikeskustelujen pohjalta löytämään laajempia näkökulmia siihen, millaisena kommunistien suhde muuhun poliittiseen kenttään näyttäytyy sen jälkeen kun sisäpolitiikan rinnalle saadaan ulkopoliittinenkin ulottuvuus. Ulkopoliittinen osuus täydentää myös ymmärrystä siitä, kuinka Norja oli osana eurooppalaista työväenliikkeen kehityskulkua ja että nimenomaan nämä eurooppalaiset tuulahdukset vaikuttivat siihen, millaisena kommunistien toiminta vuonomaassa näyttäytyi.

6.1 Välikysymys Bulgarian hallitukselle lähetetyistä surunvalitteluista liittyen Sofiassa tehtyyn attentaattiin

Tässä luvussa käsiteltävä kommunistien välikysymys siitä, miksi Norjan hallitus lähetti surunvalittelut Bulgariaan Sofiassa tehdyn attentaatin seurauksena, toimii havainnollistavana esimerkkinä positiosta, johon kommunistit itsensä asemoivat Norjan ulkopoliittisella kentällä. Punaisena lankana toimii jyrkkä vastakkainasettelu heidän ja porvariston välillä. Tämä välikysymys pitää sisällään sellaisia toiminnan muotoja, joilla yhtäältä osoitetaan

porvarillisen eliitin epäluulo kommunisteja kohtaan ja toisaalta kommunistinen kokemus siitä, että he ovat joutuneet porvariston eräänlaisen ajojahdin uhriksi.

Toukokuun 8. päivän istunnossa 1925 kommunistipuolueen Sverre Støstad piti tiukansävyisen puheenvuoron puolustaessaan tekemäänsä välikysymystä, joka koski surunvalittelujen lähettämistä Bulgarian Sofiassa tehdyn attentaatin takia. Støstadin kaksivaiheisen kysymyksen muotoilu kuului seuraavasti: Miksi Norjan hallitus lähetti osanottosähkeen Bulgarian hallitukselle Sofian attentaatin[131] myötä ja että oliko hallitus tietoinen siitä, että attentaatin saattoi nähdä olevan seurausta Bulgarian hallituksen maanviljelijöitä ja työläisiä sortavasta politiikasta ja sen terroristisesta (terroristiske) hallintotavasta?[132]

Støstad vaikutti silminnähden ärsyyntyneeltä siitä, ettei hallitus ollut hänen mielestään ajatellut loppuun asti seurauksia, joita tällaisesta surunvalittelujen julkituomisesta voi seurata. Tällainen seuraus saattoi Støstadin mukaan olla se, että osanottosähke vain tukevoittaisi kyseenalaisen hallinnon asemaa Bulgariassa. Støstad totesi asiasta seuraavasti:

Om vi kommunister hadde hatt makten her i landet, vilde vi ikke ha sendt noget kondolansetelegram til Sofia, - ikke fordi vi mer enn andre står uberørt av det menneskelig tragiske ved ulykken i Sofia, men fordi vi vilde risikere, at et kondolansetelegram vilde bli tatt til inntekt av dem som i virkeligheten er skyld i ulykken, og vi vilde ikke bidra til å styrke en regjering som Zankows regjering, fordi vi er overbevist om, at så lenge denne regjering sitter med makten i Bulgarien , vil dette land stadig bli hjemsøkt av nye ulykker.[133]

Støstad tuli ottaneeksi puheenvuorossaan myös hieman ivallisesti kantaa siihen, lähetettäisiinkö osanottoa siinä tapauksessa, jos esimerkiksi Neuvosto-Venäjän johtaja saisi attentaatin seurauksena surmansa? Støstad suhtautui epäilevästi, sillä hänen mukaansa mitä kauempana hallitus on näkemyksiltään suhteessa työväenluokkaan sitä epätodennäköisemmin sen tulisi lähetettyä mitään osanotonilmaisuja.[134]

---

[131] Zeit.de. Huhtikuussa 1925 bulgarialaiset kommunistit suorittivat Bulgarian historian pahimman terrori-iskun tekemällä pommi-iskun Pyhän Nedeljan kirkkoon Sofiassa, jossa oli meneillään hautajaisseremonia. Iskun seurauksena satoja ihmisiä kuoli.

[132] St. fh. 08.05.1925. Interpellasjon ang. Regjeringens kondolansetelegram til den bulgarske regjering, 1531.

[133] St. fh. 08.05.1925, 1531. ”Jos meillä olisi valta, emme olisi lähettäneet surunvalitteluja Sofiaan, -emme siksi etteikö tämä ihmisyyttä vastaan sotiva onnettomuus liikuttaisi meitä vaan emme haluaisi riskeerata, että osanottosähke otettaisiin tuenosoituksena sellaisilta, jotka ovat oikeasti syyllisiä onnettomuuteen ja emme haluaisi siis toiminnallamme tulla vahvistaneeksi Zankovin hallintoa, sillä olemme vakuuttuneita siitä, että niin kauan kuin tämä hallitus on vallan kahvassa Bulgariassa, tulee maassa olemaan tämänkaltaisia onnettomuuksia myös jatkossa.”

[134] St. fh. 08.05.1925, 1531.

Hallituksen ohella kommunistiedustaja Støstadin hampaisiin joutui myös Norjan porvarilehdet, jotka julistivat hänen mukaansa kuin yhdestä suusta Sofian attentaatin olleen kommunistien tekosia. Näin ollen porvarilehdistö tuli myös Støstadin mukaan leimanneeksi koko kommunistisen puolueen, neuvostohallintoa myöten, syytöksillään attentaatin toteutuksesta. Støstad näki asian seuraavasti:

Det er blitt påstått, at attentatet er begått efter direkte ordre fra Moskva. Dels går beskyldningene ut på, at ordren er utstedt av den 3. internasjonales eksekutivkomité, og dels at den er utstedt av selve Sovjet-regjeringen. Begge disse beskyldninger er usanne.[135]

Kommunistipuolueen edustaja Støstad käytti esimerkkinä Norjan porvarilehdissä esiintyneestä suoranaisesta pelon lietsomisesta kommunisteja kohtaan mm. *Aftenpostenin* ja *Handels- og Sjøfartstidenden* kirjoituksia, joissa varoitettiin kommunistien vaikutusvallan kasvusta ei vain Norjassa, vaan eri puolilla Eurooppaa. *Handels- og Sjøfartstidende* kirjoitti sensaationhakuisesti Bulgarian tapahtumista:

Endelig viser de røde sitt ansikt. Attentatet på kong Boris og katedralen i Sofia var signalet til kommunistenes reisning over hele Bulgarien. Den lenge forberedte og omhyggelig planlagte revolusjon er Moskvas verk.[136]

Ja jatkoi:

Lykkes kupet i Bulgarien, vil derfor kommunismen gjøre sitt inntog på Balkan og ny basis kunne oprettes for angrep på de mellemeuropeiske samfund. Viktigst av alt for den russiske regjering vilde det dog være på denne måte å få avledet opmerksomheten fra Sovjets indre forhold, hvor alle nu ser, at elendigheten er så stor og tiltagende, at sammenbruddet kan komme plutseligere og voldsommere enn man venter.[137]

Støstad halusi jättää tällaiset uutiset omaan arvoonsa ja kiisti jyrkästi, että kommunistit

---

[135] St. fh. 08.05.1925, 1531. ”Vallalla on ollut käsitys siitä, että attentaatti olisi toteutettu suoraan Moskovan käskystä. Osa näkee (porvarilehdistä) käskyn tulleen 3. internationaalilta, osa taas sen tulleen itse Neuvosto-hallinnolta. Molemmat näistä syytöksistä ovat epätosia.” Tämä näkemys on kiinnostava sitä taustaa vasten, että bulgarialaiset kommunistit olivat lopulta attentaatin takana.

[136] St. fh. 08.05.1925, 1532. ”Punaiset näyttävät vihdoin todelliset kasvonsa. Attentaatti kuningas Borista ja katedraalia kohtaan Sofiassa oli merkki kommunistien noususta Bulgariassa. Kauan valmisteltu ja huolellisesti suunniteltu vallankumous on Moskovan tekosia.”

[137] St. fh. 08.05.1925, 1532. ”Onnistuessaan vallankaappaus Bulgariassa sinetöisi kommunismin läsnäolon Balkanilla ja saisi sitä kautta jalansijaa hyökkäyksilleen myös keskieurooppalaisissa yhteiskunnissa. Venäläisille tärkeintä on saada tämmöisillä tapauksilla huomio pois oman maan lisääntyvästä kurjuudesta, joka on niin suurta, että romahdus voi tulla nopeammin ja väkivaltaisemmin kuin on kaavailtu.”

olisivat käyttäneet attentaatteja keinovalikoimassaan. Støstad korosti:

...hvis de kommunistiske partier hadde til opgave å anstifte attentater rundt omkring i de forskjellige europeiske hovedsteder eller andre steder og å benytte den slags kampmetoder, da tror jeg ikke at de kommunistiske partier eller den kommunistiske internasjonale vilde ha mange medlemmer.[138]

Ja alleviivasi vielä lisäksi, että

Sannheten er, at den kommunistiske internasjonale i hele sin virksomhet har kjempet imot den slags individuell terrorisme...Bolsjevikene har alltid erkjent at et parti som opgir troen på massenes felleskamp og slår inn på taktikken med individuelle forbrydelser, aldri vil nå frem.[139]

Kommunistien sekaantumisen kiistämiseksi Sofian tapahtumiin edustaja Støstad huomautti vielä, että myös työväenlehdet, kuten englantilainen *Daily Herald* ja Saksan kommunistien äänenkannattaja *Rothe Fahne* olivat korostaneet, ettei yksittäiset attentaatit kuuluneet internationaalin ideologiaan. Sverre Støstadin näkemyksen mukaan Sofian attentaatti oli ennen kaikkea seurausta Bulgarian sisäpoliittisesta tilanteesta, jossa oikeistohallitus oli saanut toimillaan ihmisiä ryhtymään epätoivoisiin tekoihin. Hänen mukaan Bulgarian oikeistohallitus oli syyllistynyt hirmutekoihin, joissa poliittisia vastustajia oli eliminoitu. Støstad vertasikin Bulgarian Zankovia historian aiempiin hirmuhallitsijoihin toteamalla:

Det er ikke tvil om at Zankow vil bli stående i historien som en type ved siden av keiser Nero og Ivan den grusomme.[140]

Tämän ohella Støstad ei voinut olla huomauttamatta siitä, kuinka pintapuolisesti ja yksitoikkoisesti Norjan valtalehdet olivat Bulgariasta uutisoineet, perehtymättä laisinkaan tapahtumien syy ja seuraus-suhteisiin. Muun muassa Ruotsissa *Socialdemokraten*, jota ei Støstadin mukaan voinut pitää mitenkään kommunistiystävällisenä julkaisuna, sekä Itävallan vastaava äänenkannattaja olivat monin verroin seikkaperäisemmin paneutuneet Bulgarian tilanteeseen.

---

[138] St. fh. 08.05.1925, 1532. ”...jos kommunistipuolueiden tehtävänä olisi yllyttää attentaatteihin ympäri Eurooppaa kumouskeinona, en usko että kommunisteilla olisi kovinkaan paljon jäseniä.”

[139] St. fh. 08.05.1925, 1532. ”Totuus on, että internationaali on aina taistellut tällaista yksilöiden harjoittamaa terrorismia vastaan...Venäjän bolshevikit ovat aina tiedostaneet, että puolue, joka hylkää uskonsa massojen yhteiseen taisteluun ja vaihtaa taktiikan yksilöiden tekemiin rikoksiin, ei koskaan edisty.”

[140] Ibid. ”Historia tulee muistamaan Zankowin keisari Neron ja Iivana Julman kaltaisena.”

Itse välikysymyksensä lopputulemaan kommunistien Støstad tyytyi lakonisesti toteamaan:

Det er blitt antydet i pressen at jeg ikke skulde få noget svar på denne interpellasjon. Nu ja, intet svar er jo også et svar.[141]

Ja toisti, että uskoi Bulgarian hallituksen käyttävän Norjan surunvalittelusähkettä omaa kansaansa vastaan. Pääministeri Mowinckel (Venstre) tyytyi asiasta toteamaan vain, että sähkettä lähetettäessä oli otettu huomioon maan sisäpoliittinen tilanne.

Mitä välikysymyksestä sitten jäi käteen? Tapahtumien todellisen kulun sijaan huomio kohdistuu, tutkimuskysymyksiäkin silmällä pitäen, vaikutelmanantamiseen, jonka kommunistit välikysymyksellään saivat aikaan. Kommunistien Støstad otti hyvin selkeän puolustuskannan kiistäen tiukasti kommunisteilla olleen mitään tekemistä Bulgarian attentaatin kanssa. Tämä on kiinnostavaa sitä taustaa vasten, että attentaatti itse asiassa oli lopulta bulgarialaisten kommunistien aikaansaannos[142]. Tämä lienee taas saanut jo muutenkin varpaillaan olleen porvarilehdistön, johon Støstadkin viittasi, varuilleen.

Kuten sanottua Støstad kuitenkin kielsi jyrkästi kommunistien osallisuuden attentaattiin vetoamalla muun muassa Kommunistisen internationaalin periaatteisiin, joiden mukaan tällaiset yksittäiset teot eivät kuuluneet sen ideologian piiriin. Støstad myös nopeasti käänsi huomion kommunisteista Bulgarian hallintoon, jonka harjoittaman, työväkeä sortavan, politiikan vuoksi mitään muuta ei ollut odotettavissakaan kuin että jossain vaiheessa joku saisi tarpeekseen ja ryhtyisi vastaiskuun. Lisäksi Bulgarian tilannetta ei helpottanut ainakaan se, että tällaisia surunvalitteluja lähetettiin sortohallinnolle[143].

Porvarilehdistöllä, jota Støstad välikysymyksessään kovin sanakääntein parjasi, oli kuitenkin syynsä olla huolissaan kommunistien vaikutusvallan kasvusta ei vain yksittäisessä maassa, vaan laajemmin Euroopassa. Osoituksena tästä kävi se, että Sofian pommi-iskun takana olivat lopulta bulgarialaiset kommunistit. Tämä taas tarkoitti, etteivät puheet kommunismin leviämisen uhkasta olleet tuulesta temmattua propagandaa. Kuitenkin Støstad pyrki kaikin

[141] Ibid. ”Lehdistössä on kaavailtu, etten tule saamaan vastausta välikysymykseeni. No jaa, vastaamatta jättäminen on myöskin eräänlainen vastaus.”
[142] Zeit.de. Huhtikuussa 1925 bulgarialaiset kommunistit suorittivat Bulgarian historian pahimman terrori-iskun tekemällä pommi-iskun Pyhän Nedeljan kirkkoon Sofiassa, jossa oli meneillään hautajaisseremonia. Iskun seurauksena satoja ihmisiä kuoli.
[143] St. fh. 08.05.1925, 1532.

keinoin saada asian näyttämään siltä, että kommunistit olivat joutuneet porvarillisen lehdistön ajojahdin uhriksi. ”Vika on täten siis porvariston, ei kommunistien” oli asetelma, johon koko välikysymys kommunistien osalta lopulta tiivistyi.

6.2 Norjan ja Venäjän välinen kauppa- ja merenkulkusopimus

Luvussa käsiteltävä kauppasopimuskeskustelu tuo esille Norjan poliittisen kentän suhtautumista kommunistiseen Neuvosto-Venäjään. Debatista on poimittavissa kolmea erilaista suhtautumistapaa: Niitä jotka lähestyvät itäistä naapuria korostuneen varautuneesti (porvariedustajat), sellaisia jotka suhtautuvat myötämielisesti (työväenedustajat) sekä niitä jotka suhtautuvat pragmaattisella tavalla suurvaltanaapuriin (edustajia koko poliittiselta kartalta). Keskustelu on mielenkiintoinen, sillä siinä tulee esille yksittäisen kauppasopimuksen ohella kauaskantoisempi katsaus Norjan ulkosuhteisiin bolshevistiseen Neuvosto-Venäjään ja sen mahdollisesti muodostamiin uhkakuviin.[144]

Kauppa- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä käydyssä keskustelussa helmikuun 20. päivänä 1926 edustaja Alfred Madsen (Arbeiderpartiet) muistutti siitä, kuinka hänen puolueensa oli jo niinkin aikaisin kuin vuonna 1920, Venäjän sisällissodan ollessa vielä kesken, valmis tunnustamaan Neuvosto-Venäjän olemassaolon ja sitä kautta saamaan maiden välille aikaiseksi, Norjan intressien mukaisen, hyvän ja hedelmällisen kauppasopimuksen. Norjan epäonneksi, jota Madsen kutsui typerimmäksi teoksi mitä maan politiikassa oli tehty, porvarihallitus pilasi välinpitämättömyydellään nekin alustavat tunnustelut, joita Venäjän uuden hallinnon kanssa oli käyty. Sama piittaamattomuus oli myös toistunut kolme vuotta myöhemmin, kun Madsenin puolue oli uudelleen ajanut Neuvosto-Venäjän tunnustamista. Tämän jälkeen Arbeiderpartietin edustaja Madsen oli uumoillut ulkoministeri Micheletille (Høire) Englannin saavan työväenhallituksen (joka myös toteutui), jonka ensimmäisiä aikomuksia oli Neuvosto-Venäjän tunnustaminen. Tällaisten asiain tilojen vallitessa Madsen varoitti Norjaa jäämästä jälkijunaan mitä Neuvosto-Venäjän tunnustamiseen tuli.[145] Hänen mukaansa oli lisäksi selvää, että:

Det blev videre oplyst, at hvis man ikke var tidlig ute med anerkjennelsen, vilde Norge når det gjaldt

[144] Ks. esim. Norjan ja Venäjän välisistä suhteista Rønning 2002b.
[145] St. fh. 20.02.1926. Om godkjennelse av handels- og sjøfartstraktat mellem Norge og Russland, 255.

handelstraktat, ikke opnå mestbegunstigelse (suosituimmuusasemaa).[146]

Englannin taakse jääminen tunnustamisessa sinetöi A. Madsenin mukaan Norjan kohtalon suosituimmuuskohtelun saavuttamisessa. Tämänkaltaiseen odottelupolitiikkaan (ventepolitikk) sortuivat hänen mukaansa niin Høire, Bondepartiet kuin Venstrekin, mutta Madsen oli kuitenkin iloinen, että nämä porvaripuolueet olivat sittemmin muuttaneet kantojansa. Kuten sanottu tämä jahkailu maksoi Norjalle kuitenkin suosituimmuusaseman saamisen.[147]

Nyt käsillä olevasta kauppasopimuksesta Venäjän kanssa Madsen tyytyi toteamaan, että se oli tyydyttävä ottaen huomioon asiain tilan ja siihen oli nyt siis Norjan tyytyminen. Lopuksi hän toivoi, josko tällä sopimuksella olisi saatu jonkinlaista järjestystä siihen kaaokseen, jota kapitalismin muodot olivat saaneet maassa aikaan.[148]

Työväenpuolueen (Arbeiderpartiet) Martin Tranmæl käytti myös painavan puheenvuoron arvostellessaan Norjan hallituksen vitkastelua Neuvosto-Venäjän tunnustamisen kanssa. Hänen mukaansa oli täysin selvää, että maiden, kuten Englannin, Ranskan ja Italian tekemisten odottelu maksoi Norjalle suotuisimmat olosuhteet kauppaneuvotteluille Neuvosto-Venäjän kanssa. Tämä isompien maiden peesaaminen tarkoitti sitä, että otollisin hetki parhaimmalle mahdolliselle sopimukselle Neuvosto-Venäjän kanssa, oli ja meni.[149] Tranmæl totesi muun muassa:

Hver dag var kostbar, og man måtte være opmerksom på, at kom England og Italien før oss, vilde vi risikere ikke å få så gunstige vilkår som vi vilde opnådd på et tidligere tidspunkt. Det er også nevnt her i debatten, at en av årsakene til at man ventet var hensynet til stormaktene, til vestmaktene, til England og kanskje til Frankrike. Det viser igjen at vi følte oss avhengig av andre, vi førte ikke en egen utenrikspolitikk...[150]

Liberaalipuolueen konservatiivisiiven edustaja Rye Holmboe (Frisinnede Venstre) ei

---

[146] St. fh. 20.02.1926, 255. ”Oli selvää, että jos ei oltu ajoissa liikkeellä tunnustamisen kanssa suosituimmuusaseman sai unohtaa.”
[147] St. fh. 20.02.1926, 255 – 256.
[148] St. fh. 20.02.1926, 255 – 256.
[149] St. fh. 20.02.1926, 259.
[150] St. fh. 20.02.1926, 259. ”Jokainen päivä kävi kalliiksi ja täytyi olla selvää, että Englannin ja Italian mukaantulo tarkoitti, että otollisin hetki sopimukselle oli mennyt. Debatissa on käynyt ilmi, että yksi syy odottelulle oli juuri suurvaltojen näkökohtien huomioiminen. Tämä jälleen kerran osoittaa riippuvuutemme muista, sillä emme ajaneet omaa ulkopolitiikkaamme...”

purematta niellyt edustajien Madsenin ja Tranmælin faktana esittämää asiaa siitä, että suosituimmuusperiaate Neuvosto-Venäjän kanssa tehtävässä sopimuksessa oli kaatunut viivyttelyyn ja Englannin toimien seuraamiseen. Hän muistutti, että vain alle viikko sitten ja yli kuukausi sen jälkeen kun Englanti oli jo tunnustanut Neuvosto-Venäjän olemassaolon, Venäjän edustaja kertoi, että sopimus tultaisiin tekemään suosituimmuuden pohjalle. Holmboe päätteli, että oli siten täytynyt taustalla olla jotkin muut syyt, miksi tätä uutta sopimusta ei ollut rakennettu suosituimmuusperiaatteen pohjalle kuin se, että Norja olisi ollut muka jollain tavalla myöhään liikkeellä asian suhteen.[151]

Oikeistoedustaja Carl Joachim Hambro (Høyre) otti asiaan taasen kantaa ja korosti, että Neuvosto-Venäjän tunnustaminen oli tulosta Pohjoismaiden yhteistyöstä, jossa kolme maata (Norja, Ruotsi ja Tanska) ajoivat samaa linjaa niin Neuvosto-Venäjän, Viron, Latvian kuin Liettuan tunnustamisen kanssa. Itse nyt tehtävään kauppasopimukseen Hambro suhtautui kielteisesti, sillä hänen mukaansa se jätti useissa kohdissa liiaksi tulkinnanvaraa venäläisten eduksi.[152]

Pääministeri Mowinckel ei tarttunut kiinni Arbeiderpartietin edustajien Madsenin ja Tranmælin arvioihin Norjan passiivisuudesta Neuvosto-Venäjän tunnustamisprosessissa, vaan huomioi sen sijaan oikeiston Hambron puheenvuoron Pohjoismaiden tiiviistä yhteistyöstä kyseisessä asiassa. Mowinckel kiisti tällaisen tiiviin yhteistyön sanomalla:

> Forholdet var at der foregikk ikke noget samarbeide eller nogen avtale om at man skulde optre samtidig. Norge handlet helt uavhengig, men alle regjeringer holdt hverandre underrettet. Videre gikk ikke det samarbeide. Norge kom først med sin anerkjennelse, og når de andre kom så hurtig bakefter, har vi grunn til å tro, at Norges anerkjennelse sammen med England øvet sin innflydelse på de øvrige nordiske land.[153]

Liberaalipuolueen konservatiivi Karl Wilhelm Wefring (Frisinnede Venstre) ei myöskään allekirjoittanut Arbeiderpartietin edustajien syytöksiä Norjan hitaasta toiminnasta Neuvosto-Venäjän suhteen. Wefringiä ei liioin miellyttänyt kyseisten edustajien ylenkatsova asenne sen

---

[151] St. fh. 20.02.1926, 260 – 261.
[152] St. fh. 20.02.1926, 261.
[153] St. fh. 20.02.1926, 261. ”Mitään varsinaista yhteistyötä ei ollut eikä sellaista, että päätöksiä tehtäisiin yhtäaikaa. Norja toimi täysin riippumattomana, mutta hallitukset pitivät kyllä toisensa informoituina. Sen kummempaa yhteistyötä ei ollut. Norja tunnusti ensimmäisenä ja koska kaksi muuta seurasivat nopeasti perässä on syytä uskoa, että Norjan ja Englannin tekemät tunnustukset viitoittivat tietä muille Pohjoismaille.” Kiinnostavaa miten Mowinckelille näyttää olleen tärkeätä korostaa Norjan riippumattomuutta päätöksenteossa suhteessa muihin maihin.

suhteen, että venäläisten kanssa sopimusten tehtailu olisi jotenkin erityisen vaivatonta. Pikemminkin päinvastoin, sillä Wefringin mukaan kahden maan välisissä sopimuksissa molemmilla osapuolilla on oma etu ajettavana, jolloin seurauksena voi olla hyvinkin kinkkisiä neuvotteluita parhaan tuloksen aikaansaamiseksi.

Neuvosto-Venäjän tunnustamisasiassa Wefring yhtyi Rye Holmboen esittämiin todisteisiin siitä, ettei Norjan suosituimmuusasema Neuvosto-Venäjän silmissä kaatunut myöhästelyyn, vaan taustalla oli täytynyt olla muunlaiset, Norjasta riippumattomat, seikat. Hän myös muistutti entisen pääministerin Gunnar Knudsenin toteamuksesta vuodelta 1923, ettei pienellä maalla, kuten Norjalla, ollut varaa lähteä sooloilemaan tunnustamisasiassa ennen kuin tiedettiin, että jotkin isommat maat olisivat myös aikeissa edetä kyseisen asian suhteen. Työväenpuolueen Tranmælista Wefring vielä totesi, että tämä oli elänyt pelkän luulon varassa siinä, että Norja olisi varhaisemmalla toiminnalla saavuttanut jotain suurta ja ihmeellistä nyt tehtävässä kauppasopimuksessa.[154]

Siinä missä vallitsevin mielipide poliitikkojen keskuudessa näyttää Neuvosto-Venäjän kanssa tehtävässä sopimuksessa olleen, että se oli Norjan kannalta tyydyttävä, oli myös niitä, joiden mielestä sopimusta ei tullut hyväksyä, sillä sen hyötyjä ei nähty tarpeeksi suurina verrattuna siihen, millaisia odottamattomia lieveilmiöitä siitä ajan myötä saattaisi seurata. Kysymyksiä kauppasopimuksessa herättivät muun muassa sellaiset asiat kuin tullivapaus, satamat, joissa venäläisillä olisi mahdollisesti kaupankäyntiyksiköitä pitkin Norjan pitkää rannikkoa sekä se keistä kauppadelegaatiot olisivat koostuneet: kenties norjalaisista Moskovaan suuntautuneista kommunisteista vai venäläispoliitikoista?

Tällaisista peloista huolimatta yleinen käsitys oli kuitenkin myös se, että nyt tehtävä sopimus ei sisällöltään poikennut muista maista, jotka olivat myös tehneet vastaavia sopimuksia Neuvosto-Venäjän kanssa. Kauppasopimuksen lopputulemana oli sen hyväksyntä äänin 99-30. Hyväksymisen puolesta äänestäneitä oli yli puoluerajojen, kun taas hylkäämisen kannalla oli merkittäviä poliittisen oikeiston johtohahmoja, Hambro etunenässä.

Kokonaisuudessaan kauppasopimuksen hyväksymisestä Neuvosto-Venäjän kanssa käydyssä keskustelussa on erityistä huomiota kiinnitettävä oikeiston nihkeään suhtautumiseen

[154] St. fh. 20.02.1926, 256 – 257.

sopimusta kohtaan, jonka voi nähdä heijastelevan laajemmin poliittisen oikeiston epäluuloista suhtautumista kommunistista itänaapuria kohtaan. Asia on syytä nähdä myös sitä taustaa vasten, että vaikka äänestystulos kauppasopimuksen suhteen oli puoluerajat ylittävä, merkittävien porvariedustajien puheenvuoroissa väitettiin, että sopimus hyödytti enemmän itänaapuria kuin Norjaa. Uhkatekijänä koettiin etenkin se, että mahdollisesti kommunistit Norjasta tai Venäjältä saisivat jalansijaa rannikon satamissa. Myös sopimuksen monet tulkinnanvaraiset kohdat sekä eritoten se, että venäläisten viime hetken lupauksista huolimatta Norja ei saanut suosituimmuusasemaa muihin maihin nähden sopimuksen teossa, aiheuttivat epäluuloa.

Työväenpuolueiden puheenvuoroissa taas nivoutui yhteen yhtäältä kauppasopimuksen teko ja toisaalta Neuvosto-Venäjän tunnustamisasia. Jälkimmäisessä viivyttely aikaansai sen, ettei Norjalla ollut asiaa suosituimmuuden saamiseen kauppaneuvotteluissa. Näiden kahden asian yhteennivoutumisen porvaripuolueet kuitenkin kiistivät. Työväenpuolueiden puheista huokui kuitenkin myös paljon syvempi, yleinen pettymys siihen, millä tavoin porvarienemmistöinen maa oli heidän mukaan kohdellut työväenluokan hallitsemaa itäistä naapuria. Se oli ollut vähättelevää ja ylenkatsovaa ja tunnustamisasiassa vitkastelu oli jälleen yksi esimerkki tästä.

Kauppasopimuskeskustelussa epäluuloisten porvariedustajien, joiden mielestä Norja asetettiin kommunistisille vaikutteille alttiiksi ja Neuvosto-Venäjään myötämielisesti suhtautuvien työväenpuolueiden edustajien, joiden mukaan Norja oli kaikin keinoin vitkastellut suhteiden luomisessa naapurimaahan, lisäksi voidaan erottaa niin sanottu pragmaattinen linja. Kyseisen linjan edustajat näkivät suhteiden luomisen poliittis-ideologisten antipatioiden sijaan käytännöllisyyden näkökulmasta. Heidän mukaan kaupankäynti saattoi olla kahden maan välillä ideologioista vapaata. Vaikka sopimus ei ollut aivan niin hyvä, mitä Norjalle oli alkuun luvattu suosituimmuusperiaatteen pohjalta, oli se kuitenkin tyydyttävää tasoa ja se oli kuitenkin solmittava, koska muutkin maat olivat niin tehneet. Pragmaattisen linjan olemassaolo myös lopulta takasi sen, että sopimus tuli hyväksytyksi.

6.3 Keskustelu Norjan puolustuspoliittisen järjestyksen uudistamisesta

Norjan puolustuspoliittisesta suunnasta käyty sisä- ja ulkopoliittinen keskustelu tuo hedelmällistä perspektiiviä tutkimuskysymykseen kommunistien mahdollisesti aikaansaamasta levottomuudesta Norjan poliittisella kentällä ja laajemminkin yhteiskunnassa.

Tuomalla esille laajasti Norjan poliittisen kentän näkemyksiä asian suhteen, avaa se mahdollisuudet puheenvuorojen pohjalta tehtävään analyysiin tämän alaluvun loppupuolella.

Puolustuspoliittinen keskustelu tulee kiteytymään sen ympärille, tulisiko Norjan säilyttää perinteinen puolustusjärjestelmä, jota porvaripuolueet ajoivat, edistää ponnekkaammin aseistariisuntaa, jota maltilliset työväenpuolueiden edustajat kannattivat vai siirtyä työväen etuja ajavan kansanarmeijan (folkearmé) suuntaan, jota työväenpuolueiden radikaalit ehdottivat voimakkaasti. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa kapitalistisille porvareille ei jäänyt kommunistien mukaan jalansijaa.

Norjan armeijan uudelleenjärjestämisestä käydyssä keskustelussa tammikuun lopussa 1927 kommunistipuolueen Sverre Krogh vaati voimakkaasti tällaisen uudelleenjärjestelyn lykkäämistä hamaan tulevaisuuteen, sillä se ei palvellut millään tavoin työväenliikkeen ja viljelijöiden etuja, vaan pönkitti pelkästään porvareiden ajamaa kapitalistista linjaa. Samoin Krogh julisti, etteivät kommunistit myöskään tukeneet sosiaalidemokraatteihin liitettyä pasifistista linjaa aseistariisuntoineen. Sosiaalidemokraattien linja olisi jatkanut sitä naiivia illuusiota, joka pasifistisen suunnan kannattajilla oli olemassa, ettei Norja olisi voinut tulevaisuudessa joutua sotatoimien keskelle.[155] Krogh näki tämän ohella myös toisen varteenotettavan vaaratekijän aseistariisuntalinjassa, josta totesi seuraavasti:

Den praktiske gjennemførelse av en slik avvæbning vil dessuten bare føre til en avvæbning av folket, mens bourgeoisiet under enhver omstendighet vil forstå å skaffe sig våben og organisere væbnede organisasjoner.[156]

Tästä taas olisi seurannut se, että työläisten luokkataistelu olisi vaikeutunut suuresti. Kommunistien tarjoamaksi vaihtoehdoksi porvareiden etuja viime kädessä ajavan armeijalaitoksen tilalle ehdotettiin työväestä ja viljelijöistä koostunutta kansanarmeijaa (folkearmé). Siinä, Napoleonin ja bolshevikien armeijoita mukaillen, valta olisi lähtöisin miehistöstä, joiden joukosta upseerit ynnä muut valittaisiin tarvittaviin tehtäviin. Armeija olisi myös jatkuvassa työväen-, viljelijöiden- ja kalastajien asioita ajavien järjestöjen valvonnan alaisuudessa. Tätä puolustuslaitosta käytettäisiin vain ja ainoastaan työväestön etujen ajoon, eikä siten esimerkiksi lakkoilun kitkemiseen. Tarvittava miehistön materiaali aseineen

[155] St. fh. 20.01.1927. Ang. ny forsvarsordning, 72 – 73.
[156] St. fh. 20.01.1927, 73. ”Kansan riisumisesta aseista seuraisi, että porvaristo käyttäisi tilanteen hyödyksi ryhtymällä hankkimaan itselleen aseistusta ja perustamalla aseellisia järjestöjä.”

kaikkineen säilytettäisiin kotona, jolloin myös vastuu näistä olisi yksittäisillä miehistön jäsenillä.[157] Muun muassa näillä edellä mainituilla toimilla kommunistit pyrkivät koko kansan militarisoimiseen viitaten samalla kintaalla aseistariisuntalinjalle.

Puolustusmoraalin kannalta kommunistit näkivät Kroghin mukaan elinehtona, että kansa koki armeijan omakseen. Maalailevaan sävyyn hän totesi:

Vi har sett det helt fra Cromwelltidens dager og til den røde armé blev dannet i Russland, at nettop en slik armé som er knyttet til folket og bare anvendes når hele folket står bak denne armé, at en slik armé er i virkeligheten i militær henseende, i kamphenseende, enhver annen armé overlegen.[158]

Täytyi siis syntyä tunne, että taistelee sellaisen asian puolesta, jonka takia voi henkensäkin antaa.[159]

Kommunistien Krogh muistutti, ettei hänen puolueensa ajama linja ollut hetken päähänpistos, vaan seurausta pitkästä ja johdonmukaisesta puolustuspolitiikasta, joka sai alkunsa unionisuhteen purkauduttua Ruotsin kanssa 1905. Norjan työväenliike oli ollut ainoita kansainvälisessä työväenliikkessä, joka oli valinnut aseistariisunnan sijaan kansanaseistamislinjan. Linjaa jatkettiin, vaikka esimerkiksi Norjan työväenliikkeen silloinen johtohahmo Oscar Nissen piti sitä sosialismille ja marxismille epäsoveliaana ja kaiken lisäksi utopistisena. Kuitenkin Kroghin mukaan puolueen ajama aseistamislinja oli kantanut hedelmää. Hänen mukaansa ajatus kansanaseistuksesta oli taustalla, kun suurkäräjillä käsiteltiin ehdotusta kouluissa järjestettävien ammuntaharjoitusten käyttöönotosta. Näin olisi varmistettu, että nuoriso oppisi jo kouluvuosinaan aseidenkäsittelytaitoja.[160] Krogh tarjosi kansanaseistamisen toimivuudesta puolustusdoktriinina myös esimerkin:

Og man hadde jo også fra Boerkrigen eksempler på, at en sådan folkevæbning i kraft og styrke kunde opvise ganske forbausende resultater.[161]

---

[157] St. fh. 20.01.1927, 72.

[158] St. fh. 20.01.1927, 72. ”Cromwellin ajoista aina puna-armeijan perustamiseen saakka ollaan nähty, että voitokkaita ovat sellaiset armeijat, jotka on perustettu kansaa varten ja joilla on ollut vahva kansan tuki.”

[159] Tällainen asia oli Kroghin mukaan esimerkiksi saman yhteiskuntaluokan etujen puolustaminen.

[160] St. fh. 20.01.1927, 70. Kansanaseistamislinja noudatteli bolshevikkien linjaa.

[161] St. fh. 20.01.1927, 70. ”Buurisota käy esimerkkinä siitä, miten hämmästyttäviin lopputulemiin on kansanaseistaminen johtanut.”

Pasifistinen linja, jonka Norja parikymmentä vuotta aiemmin omaksui, oli tullut Kroghin mielestä viimeistään maailmansodan myötä tiensä päähän. Hän totesi, että mitä lähemmäksi Norja oli joutunut kapitalistista järjestelmää, sitä epätodennäköisempää oli jatkossa pysyä enää poissa Euroopan taloudellisista ja poliittisista polttopisteistä. Maailmansodan aikaan Norjaa ei suojannut niinkään maantieteelliset seikat joutumiselta maailmanpaloon kuin se, että maan siteiden vuoksi Englantiin ja Saksaan, se päätettiin jättää sotatoimilta rauhaan. Tämä onnekas sotilaallinen konstellaatio takasi Norjan niin kutsutun neutraliteetin.[162] Maailmansodan aikainen tilanne ei ollut kuitenkaan enää vallitseva ja Krogh antoi aihetta pelkoon toteamalla:

Vi må frykte for, at skulde der utbrenne en ny verdenskrig, så vil den kunne rive også Norge med mot det norske folks vilje.[163]

Tämän ohella Norjan aktivoituminen ulkopolitiikassaan Euroopassa antoi aihetta Sverre Kroghin mukaan pelkoon siitä, että Norja saattaisi joutua mukaan tulevaan sotaan. Jos Norja tuossa tilanteessa olisi vielä jämähtänyt pasifismiinsa, toivoisi se tällöin valinneen aseistariisunnan sijaan kansanaseistamisen. Krogh piti säälinä sitä, että kansanaseistus oli kuollut kirjain norjalaisessa yhteiskunnassa, sillä se olisi tarjonnut kustannustehokkaan vaihtoehdon nykyiselle järjestelmälle. Krogh toi vielä lopuksi kansanarmeijan etuja esille voittoisan historian kautta aina Yhdysvaltain vapaussodasta Ranskan vallankumoukseen, jolloin kansa oli tarttunut aseisiin. Sitä vastoin maailmansota osoitti, että perinteinen armeija oli vaaraksi maalle ja kansalle, jos se politisoitui. Norjassa oli koettu tilanteita, joissa lakkoja oli hajoitettu voimatoimin, mikä ei ollut lisännyt luottamusta perinteistä armeijaa kohtaan ja joka oli näin toimiessaan palvellut vain yhden luokan etuja.[164]

Venstren (liberaalipuolue) Johan Ludwig Mowinckel tyrmäsi täysin kommunistien ehdotuksen kansanarmeijasta toteamalla muun muassa:

Og når valget skal stå mellem den almindelige verneplikt og den av hr. Krogh foreslåtte ”folkehær”, det bloddryppende redskap som hr. Krogh har trukket linjene op for, tror jeg ikke valget kan være tvilsomt.[165]

---

[162] St. fh. 20.01.1927, 70.
[163] St. fh. 20.01.1927, 70. ”On syytä pelätä, että mahdollinen uusi maailmansota ajaisi myös Norjan vasten tahtoaan mukaan siihen sotaan.”
[164] St. fh. 20.01.1927, 71.
[165] St. fh. 21.01.1927, 89. ”Yleisen asevelvollisuuden ja Kroghin ajaman vertahyytävän ”kansanarmeijan” välillä ei ole epäilystäkään kumpi on varteenotettavampi vaihtoehto.”

Hän katsoi, että Krogh ehdotuksellaan kansan aseistamisesta ja kouluttamattomien upseerien valinnalla miehistön joukosta teki norjalaispojista helppoa tykinruokaa miesmäärältään kenties pienelle, mutta upseerien hyvin kouluttamalle vihollisjoukolle.[166]

Kommunistipuolueen Ingvald Berentin Aase puolusti voimalla puolueensa linjaa, eikä allekirjoittanut liberaalipuolueen J. L. Mowinckelin sanavalintaa ”vertahyytävä työkalu” tämän kuvatessa tunnetilaa, jonka kommunistien ehdotus kansanarmeijasta oli hänessä herättänyt. Aase totesi kylmäkiskoisesti, että kaikkea armeijaan liittyvää saattoi kuvailla veri-alkuisilla luonnehdinnoilla, olihan sen tehtävä mahdollisessa sodassa tappaa niin monta vihollista kuin suinkin. Aase ei voinut liioin käsittää Mowinckelin väärinymmärrystä siitä, etteikö kommunistien kansanarmeijan upseeristo olisi koulutettua, sillä heidän ehdotuksessaan selvästi sanottiin, että johtotehtäviin valituille valtio järjestäisi tarvittavan sotilaskoulutuksen. Se mikä porvaristoa Aasen mukaan kaikkein eniten kommunistien ehdotuksessa kaiveli, oli se, että kansanarmeija oli tarkoitettu ajamaan ainoastaan työväestön ja viljelijöiden etuja. Kansallisen merkityksen sijaan se sai luokkamerkityksen.[167]

Oikeiston edustaja Herman Løvenskiold otti esille ne pilarit, joiden varaan Norjan puolustusta oltiin rakentamassa ja josta asiasta vastaavassa komiteassa oltiin varsin yksimielisiä:

Flertallet er enig om at forsvaret må oprettholdes til betryggelse av vår nasjonale selvstendighet, vår selvbestemmelsesrett og vår autoritet som nasjon.[168]

Hän myös muistutti lähimenneisyydestä:

Det er ikke mange årene siden at hele Europa var i krig, og vi var jo dengang så heldige at vi ikke blev trukket inn i denne store kamp for eksistensen...[169]

Løvenskiold korosti Norjan omaa roolia siinä, ettei se ollut joutunut tähän myrskynsilmään, vaan oli säilyttänyt neutraliteettinsa. Hän puolusti maan armeijaa sanomalla, että oltiin sen

[166] St. fh. 21.01.1927, 89.
[167] St. fh. 21.01.1927, 92 – 93.
[168] St. fh. 21.01.1927, 95. ”Enemmistö on sitä mieltä, että puolustusvoimiemme tulee pohjata kansallisen itsenäisyyden ja itsemäärämisoikeuden säilyttämiseen.”
[169] St. fh. 21.01.1927, 95. ”Olimme onnekkaita viime sodassa, ettemme joutuneet täysillä mukaan taisteluun olemassaolostamme...”

iskukyvystä mitä mieltä tahansa tosiasia oli, että jos maalla ei olisi ollut sodan aikana minkäänlaista maa-armeijaa ja laivastoa, neutraliteetilta olisi lähtenyt pohja pois.[170]

Arbeiderpartietin Børge Olsen-Hagen ei nähnyt esteitä sille, etteikö maan aseistariisuntalinjaa olisi voitu edistää[171]. Hän perusti kantansa siihen, ettei Norjalla ollut naapurimaita, joita olisi pitänyt pelätä. Ruotsi ja Tanska voitiin heti sulkea laskuista pois ja myös Venäjä, kun työväki ja viljelijät olivat ottaneet vallan siellä. Tsaarin aikaan maa oli sen verran arvaamaton, että syytä pelätä pahinta ehkä olikin, Olsen-Hagen arveli.[172] Suomesta Olsen-Hagen totesi:

> Der er dem som har pekt på Finnland, at der truer oss en fare derfra, og jeg skal også innrømme, at så lenge hvitfinnene hadde makten i Finnland, kunde man vente sig noget av hvert fra den kant. Men også der er der kommet et omslag. Arbeiderklassen er igjen kommet til makten, og den regjering som idag sitter i Finnland, det er en regjering som vil forsøke å få militærutgiftene så langt ned som mulig og forhåbentlig også i sin tid vil komme med avvebningsforslag.[173]

Arbeiderdemokratene-puolueen (Venstren vasen siipi, joka ajoi pienviljelijöiden etuja) Peder Aslak Berntsen Owren oli taipuvainen laskemaan puolustuslaitosta koskevassa keskustelussa aseistariisunnan varaan. Erityisesti hän asetti toiveensa kansainvälisen sosialistiliikkeen ympärille, joka voimakkaasti pyrki edistämään aseistariisunta-ajatusta. Sota viimeistään oli osoittanut ihmiskunnan mielettömyyden. Se miksi Owren ei kuitenkaan ollut kokenut työväenpuolueita omakseen, olivat niiden muut ajamat asiat, jotka olivat olleet epäkäytännöllisiä ja vaikeasti ajettavia. Arvostelua sai osakseen työväenpuolueiden eri siipien harjoittama ”kaksilla rattailla ajaminen” aseistariisunnan suhteen. Ne, jotka nyt olivat kovasti rummuttaneet riisunnan puolesta, olivat aiemmin pitäneet keinovalikoimassaan väkivallan tietä. Nyt Owren tervehti kuitenkin ilolla niitä, jotka olivat tuon jättäneet taakseen, vaikka edelleen työväenpuolueiden piiristä löytyi myös niitä, jotka olivat taipuvaisia saarnaamaan ”veljesmurhan oppeja” (brodermordets lære).[174] Tulevaisuuden rauhan

---

[170] St. fh. 21.01.1927, 95 – 96.

[171] Aseistariisunta oli yksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen perustetun Kansainliiton keskeisiä tehtäviä. Suurkäräjäpuolueiden näkemykset Kansainliitosta vaihtelivat, kuten on osoitettu tapahtuneen Suomessa ja Ruotsissa (Ihalainen 2018). Olsen-Hagen kuului siihen työväenpuolueen siipeen tässä kysymyksessä, joka kansanaseistamisen sijaan tuki aseistariisuntaa.

[172] St. fh. 21.01.1927, 98.

[173] St. fh. 21.01.1927, 98. ”Jotkut ovat osoittaneet Suomea, että se olisi mahdollisesti uhka meille ja ehkä niin voisi ollakin, jos valkoiset olisivat vielä vallankahvassa siellä, mutta työväenluokka on jälleen tullut siellä valtaan ja nykyinen hallitus on siellä pyrkinyt vähentämään sotaväkeen satsauksia. Toivotaan että myös sieltä tulee aikanaan ehdotus aseistariisunnalle.” Tässä viitataan sosiaalidemokraattien muodostamaan vähemmistöhallitukseen Väinö Tannerin johdolla.

[174] St. fh. 21.01.1927, 101.

säilyttämisessä Owren asetti suuria odotuksia Kansainliiton toiminnalle toteamalla:

Ja, jeg stiller stort håp til Nasjonenes forbund. Det har vunnet mange seire, like fra den første konflikt, som blev løst, Ålandsspørsmålet, til den gresk-bulgarske konflikt, hvor det vant en stor seir.[175]

Tulevaisuuden maailmalle Owren asetti suuria toiveita:

...før vi kan være sikre på, at der blir broderfolk over den hele jord... ...opfinnelsene, videnskapen fører oss kanskje mere og mere i den retning, at landegrensene forsvinner. De lettere kommunikasjoner og ernæringsforhold vil bidra til å gjøre krigen ulønnsom og økonomisk unødvendig.[176]

Venstre-puolueen Lorents Vilhelm Dass Hansen toppuutteli aseistariisunnan mahdollisuutta Norjassa. Hänen mukaan suuria epäilyksiä nousi esiin, kun katsoi naapurimaiden puolustuspoliittisia tendenssejä. Ruotsissa, vahvasta sosiaalidemokraattihallituksesta huolimatta, ei ollut lähdetty aseistariisunnan tielle. Pikemminkin päinvastoin, sillä sosiaalidemokraatit olivat johtaneet komiteaa, joka aikoi varata kymmenen vuoden ajanjaksolla 100 miljoonaa kruunua laivastoon! Tanskassa oli myös vallassa ollut sosialistihallitus ja pöydälle oli tullut ehdotus riisunnasta, mutta se ei ollut edistynyt. Suomen kohdalla tilanne ei ollut sen parempi, uudesta sosiaalidemokraattisesta hallituksesta huolimatta. Venäjästä ei kannattanut puhua, sillä siellä vallassa oli kommunistihallitus, joka ajoi aivan muista poikkeavaa linjaa asevoimiensa suhteen. Lorents Hansenin mielestä Norjan nykyisen järjestelmän kehittäminen riitti toistaiseksi.[177]

Venstren Hans Edvard Kjølseth arvosteli puoluetoveri Lorents Hansenia suorasukaisemmin niitä työväenedustajia, jotka syyttivät venstre-puoluetta siitä, ettei se ollut muka tarpeeksi halukas ajamaan aseistariisuntalinjaa. Kjølseth kehotti jälleen suuntaamaan katseet muihin maihin, joissa vallankahvassa olivat vieläpä olleet työväenhallitukset. Englannissa MacDonaldin hallitus oli hänen aikanaan hankkinut uutta sotalaivastoa. Ruotsin ja Tanskan sosiaalidemokraatit olivat myös käyttäneet huomattavia summia puolustukseensa. Esimerkkejä oli löydettävissä myös Suomesta, Belgiasta, Ranskasta, Venäjästä

[175] St. fh. 21.01.1927, 102. ”Asetan toiveeni Kansainliiton varaan. Se on toiminut hienosti esim. Ahvenanmaan kysymyksessä, jonka se ratkaisi ja myös Kreikan ja Bulgarian välisessä konfliktissa tuli suuri voitto.”

[176] St. fh. 21.01.1927, 102. ”...näen tulevaisuudessa koko maailman yhtenä veljeskansana... … tiede ja keksinnöt ajavat meitä yhä enemmän siihen, että maiden väliset rajat katoavat. Viestintäyhteyksien kehitys ja yleinen ravitsemustilanne johtavat siihen, että sodista tulee tarpeettomia.”

[177] St. fh. 21.01.1927, 104.

puhumattakaan. Tosin Neuvosto-Venäjä oli kuulemma sillä hetkellä valmis aseistariisuntaan, kun muut suurvallat olivat valmiita samaan. Tähän ei kuitenkaan kannattanut tuudittautua.[178]

Työväenedustaja Peter Thorvik muistutti venstren Lorents Hansenia ja Kjølsethia parlamentarismin lainalaisuuksista, jossa asioiden nopea läpivienti vaati ehdotonta enemmistöä, eikä sellaista ollut sen paremmin Ruotsin, Tanskan kuin Suomenkaan sosiaalidemokraattisilla hallituksilla. Kysymys Norjan puolustamisesta kiteytyi Thorvikin mukaan siihen, kuinka pitkälle maata oli mahdollista puolustaa käytettävissä olevilla varoilla. Hän ei nähnyt realistisena esimerkiksi sitä, että maasta olisi tullut edes sellaista mahtia kuin veljeskansat etelässä ja idässä (viittaa Tanskaan ja Ruotsiin). Mahdollisen suursodan syttyessä ja todellisten suurvaltojen kalistellessa miekkojaan, Thorvik piti Norjan asemaa inhorealistisena: maa ei pystyisi tarjoamaan muuta kuin pääomaa ja uhreja. Jos taas Norjalla ei olisi laisinkaan varsinaista sotalaitosta, se jätettäisiin kenties rauhaan ja maalla voisi olla mahdollisuus välttää sodan hirveyksien uhriksi joutuminen.[179]

Työväenedustaja Fredrik Monsen tuli kääntäneeksi puheenvuorollaan keskustelua vaihteeksi siihen suuntaan, että Norjan puolustusta koskevassa keskustelussa oli kyse ennen kaikkea luokkien välisestä valtakamppailusta, jonka työtätekevä kansanosa tuli ennen pitkää kääntämään edukseen. Monsen piti oman kansan puolustamista itsestäänselvänä asiana, mutta kaikesta muusta oltiin porvariston kanssa perustavanlaatuisesti eri linjoilla. Armeija ei saanut olla työväenluokan aseman kurjistamista varten. Monsen antoi myös viitteitä siihen suuntaan, että sitten kun työväenosa kansasta saisi vallan itselleen, se tarkoittaisi väistämättä rauhallisempia aikoja, eikä kansan puolustamiseen tarvitsisi käyttää niin paljon voimavaroja. Syyt menneelle sodalle löytyivät kapitalistien harjoittamasta talousjärjestelmästä ja kun tämä murenisi, koittaisi rauhallisemmat ajat.[180] Monsen piti mahdollisena myös uutta maailmansotaa, jos kapitalistinen järjestelmä jatkaisi kulkuaan entiseen malliin. Hän myös totesi:

Det er i denne forbindelse den tredje internasjonale sier til arbeiderne: Gjør om denne kapitalistiske verdenskrig, som igjen står på trappene, hvis den kommer, gjør den om til en borgerkrig, som gir et maktskifte, som skal forebygge slike ulykker for fremtiden.[181]

---

[178] St. fh. 24.01.1927, 108 – 109.
[179] St. fh. 24.01.1927, 112 – 113.
[180] St. fh. 24.01.1927, 119 – 120.
[181] St. fh. 24.01.1927, 120. ”Kommunistisen internationaalin viesti on: Jälleen häämöttävän kapitalistisen

Työväenpuolueen Anton Ludvig Alvestad[182] ei uskonut joidenkin edustajien puheisiin siitä, että kunnioitus muiden maiden silmissä heikentyisi, jos lähdettäisiin aseistariisuntalinjalle. Hän muistutti, että aseistariisuntakysymys oli yleiseurooppalainen suuntaus ja se nähtiin ainoana mahdollisuutena välttää tulevaisuuden sodat. Esimerkeiksi siitä, ettei aseistariisunta ollut vain kauniita puheita Alvestad tarjosi Locarnon sopimusta vuodelta 1925, joka oli vakauttanut sekä eurooppalaista diplomatiaa että Saksan ja muiden Keski-Euroopan maiden edistystä aseistariisunnan saralla. Hän piti tärkeänä Tanskan parlamenttiin edennyttä ehdotusta aseistariisunnasta, vaikka jotkut olivatkin Norjan suurkäräjillä sitä vähätelleet. Sveitsi oli Alvestadin mukaan lähellä täydellistä aseistariisuntaa ja Hollannissa oli samanmoinen ehdotus liikkeellä. Valitettavana oli kuitenkin pidettävä sitä, ettei Norja ollut päättänyt liittyä tähän euroopanlaajuiseen kehityskulkuun aseistariisunnassa, Alvestad lopetti.[183]

Sosiaalidemokraattien Arne Magnussen mielellään korosti naapurimaiden sosiaalidemokraattijohtoisten hallitusten saavutuksia aseistariisunnan saralla, eikä ymmärtänyt arvostelua, jota ne olivat tietyiltä suurkäräjäedustajilta saaneet osakseen. Magnussen piti etenkin Tanskan aikaansaamaa ehdotusta aseistariisunnasta ainutlaatuisena koko maailmassa. Hän pyyti myös, ettei Suomen sosiaalidemokraattihallitusta oltaisi vielä vedetty mukaan siihen kelkkaan, ettei se ollut muka saanut mitään aikaiseksi aseistariisunnan saralla, sillä kyseinen hallitus oli vasta hiljattain aloittanut toimessaan.[184]

Laajassa puolustuspoliittisessa keskustelussa, jonka voi nähdä merkityksellisenä sekä Norjan sisä- että ulkopoliittiselta kantilta, oli havaittavissa monensävyisiä tendenssejä. Kuitenkin pääpiirteissään asetelman voi nähdä olleen sellainen, että yhdellä puolella olivat ne, jotka pitivät pienellä hienosäädöllä Norjan perinteistä puolustuslinjaa toimivana (porvaripuolueet). Toisella puolella taas olivat ne, jotka voimakkaasti vaativat täydellistä suunnanmuutosta porvarillisen eliitin armeijasta kohti kansanarmeijaa (radikaalin siiven kommunistit). Kolmas suuntaus oli taas aseistariisunnan tie, jota laaja joukko työväenpuolueiden edustajia peräänkuulutti.

---

maailmansodan jälki mainingeissa ja sodan aiheuttaman vallanvaihdon seurauksena koittavat vihdoin rauhallisemmat ajat." Tästä myös Lenin kirjoittaa teoksessa *Valtio ja vallankumous*.

[182] Alvestad kuului siihen työväenpuolueen osaan tässä kysymyksessä, joka kansanaseistamisen sijaan tuki aseistariisuntaa.

[183] St. fh. 24.01.1927, 123 – 124.

[184] St. fh. 25.01.1927, 126 – 127.

Shokeeraavinta lienee ollut kommunistien julkituoma kansanaseistamisohjelma, jonka venstrepuolueen Mowinckel tyrmäsi välittömästi kuvaamalla ehdotusta vertahyytäväksi. Perin mielenkiintoista tässä on se, kuinka avoimesti ja peittelemättä kommunistit olivat ylipäätään lähteneet liikkeelle ehdotuksellaan kansanarmeijan perustamiseksi[185]. Heidän puheenvuoroistaan välittyi kova luotto ajamaansa asiaan ja se, että heidän aggressiivinen taktiikkansa ohjelman julkituomiseksi oli tietoinen valinta. Useammassa puheenvuorossa toistui myös se seikka, että perustettava kansanarmeija ajaisi vain ja ainoastaan työväen ja viljelijöiden etuja. Tiedossa oli myös, että tämä jos mikä sai porvarit varpailleen.

Kommunistipuhujat myös yrittivät saada hyväksyntää idealleen korostamalla, ettei heidän ajatuksensa kansan aseistamiseksi ollut mitenkään ainutkertainen ja että kyseisellä mallilla oli saatu myönteisiä tuloksia aikaan niin Yhdysvaltain vapaussodassa, Ranskan vallankumouksessa kuin buurisodassa. Porvaristolle tämä lienee näyttäytynyt varsin suorasukaisena hyökkäyksenä koko olemassa ollutta yhteiskuntajärjestelmää kohtaan, sillä heillä ei työväen etuja ajavassa kansanarmeijasysteemissä tullut olemaan sijaa.

Mielenkiintoisena seikkana keskustelussa tuli ilmi myös kansanedustajien käymä jälkipyykki maan asemasta maailmansodan aikaan ja mitä oppia siitä oli ammennettavissa tulevaan. Kommunistien mukaan syy sodalle löytyi kapitalistisesta maailmantaloudesta ja että uusia sotia syttyisi niin kauan kun tämä järjestelmä olisi vallalla. Ja niin kauan kun kapitalistinen talous jylläisi, myös Norjan kohtalona oli olla pelinappula suurvaltojen välisissä sapelienkalisteluissa. Vain kansanarmeija pystyi suojaamaan norjalaisia kapitalististen sotien kauheuksilta.

Kiinnostava jako porvarien ja kommunistien ohella Norjan puolustuksesta käydyssä keskustelussa oli kuilu, joka muodostui radikaalin siiven työväenedustajien ja maltillisemman siiven edustajien välille. Kommunistipuolueen jäsenet eivät pitäneet viisaana Arbeiderpartietin ja sosiaalidemokraattien linjaa aseistariisunnasta, sillä se olisi kohdistunut kuitenkin yksipuolisesti työväenluokkaan, kun taas porvarieliitti olisi keplotellut itselleen jonkinlaisen aseellisen organisaation. Työväenpuolueiden linjaerimielisyyden voidaan ainakin osittain nähdä selittyneen myös sillä, että molemmilla linjoilla oli Norjassa suhteellisen pitkät

[185] Puna-armeijaa pidettiin esikuvana.

perinteet ja omat kannattajansa. Liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä työväenpuolueiden välisistä suhteista ei voida siten tämän yksittäisen asian pohjalta tehdä, vaikka selvää lienee, että omanlaisensa vaikutus sillä on ollut, kun puhutaan laajemmin vasemmiston hajaannuksesta Norjassa tuona aikana.

Toisenlaisen kuvan voi kuitenkin saada Arbeiderdemokratene-puolueen Owrenin puheesta, jossa hän syytti työväenpuolueita kaksinaamaisuudesta puolustuspoliittisten näkemysten suhteen. Yhtäältä oli ollut niitä, jotka olivat vannoneet jo pitkään pasifismin nimeen, luokkataisteluakin silmällä pitäen, ja toisaalta niitä, jotka aivan viime aikoihin asti eivät olleet poissulkeneet väkivallan mahdollisuutta työväen aseman kohottamiseksi, mutta jotka sittemmin olivat kuitenkin vaihtaneet rauhanomaisempaan linjaan.

6.4 Sisäiset viholliset

Otsikolla ” Indre fiender ” (sisäiset viholliset) kulkeva muistio vuodelta 1926 tuo kiinnostavasti esiin näkökulman siitä, millaisena valtion sotalaitoksen rooli nähtiin maan sisäisten vihollisten suitsimisessa.[186]Täyttä varmuutta muistion tarkasta laatijasta ei ole, mutta sen kiinnostavuus piilee siinä, että se on laadittu tyylillä, joka pyrkii tarkastelemaan Norjan yhteiskunnallista tilannetta kenties suurkäräjädebatteja kiihkottomammin. Tämä on siten yhdenlainen aikalaisperspektiivi siihen, millaisessa tilassa maan nähtiin tuolloin makaavan. Tarkoituksena on osaltaan todistella sitä, että yhteiskunnallinen ilmapiiri nähtiin käsinkosketeltavan hauraana.

Muistiossa todetaan, että lähtökohtana tuli pitää sitä, että sotilaallinen voima oli sillä tasolla, että maan sisäinen rauha ja järjestys pystyttiin takaamaan ja että sotalaitos palveli vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämistä vallankaappauksia ja kapinayrityksiä vastaan[187]. Vastakkainasettelua Norjassa ja muualla oli ylläpitänyt työväenluokan ja hallitsevan luokan (herskende klasse) välinen kuilu. Työväenluokan piiristä oli kuulunut äänenpainoja, että työväenosan aseistaminen oli välttämätöntä, sillä hallitsevalla luokalla oli käytössään maan sotavoimat ja että molemmilla näillä oli tahtotila käyttää aseita työväestöä vastaan. Kommunistisissa julistuksissa oli painotettu, että porvaripiireissä pidettiin mieluisana

[186] St. fh. 1926. Indre fiender.
[187] Tästä saa ainakin kuvan, että muistion takana kuuluu sellaisten tahojen ääni, jotka haluavat säilyttää vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen.

kehityssuuntauksena aseistariisuntaa, jota tietyt työväenluokan tahot olivat voimalla ajaneet. Tämä olisi taannut sen, että porvaristo olisi voinut jatkaa työväestön riistämistä vanhaan malliin, sillä sotalaitos olisi jäänyt hallitsevan luokan käyttöön. Asetelma johtaisi lopulta pattitilanteeseen, jossa molemmat luokat odottaisivat vastapuolen mahdollista hyökkäystä hetkenä minä hyvänsä.[188]

Oivana esimerkkinä luokkataistelun repimästä maasta voitiin pitää Saksaa. Siellä vastakkainasettelu oli johtanut sellaiseen labyrinttiin, josta oli vaikea löytää ulospääsyä. Saksassa kommunistit olivat jatkuvasti toitottaneet, ettei työväenluokan auttanut antaa riisua itseään aseista. Tällainen olisi ollut suoranainen itsemurha, sillä yläluokka olisi keksinyt kuitenkin keinot, joilla kiertää riisuntaa. Saksan konservatiivit olivat kuulemma todistettavasti myös pyrkineet aktiivisesti kiertämään aseistariisuntalakien päätöksiä. Toisaalta taas niin kutsuttu Einwohnerwehr oli säilyttänyt iskukykynsä torjua koska tahansa kommunistien vallankaappausyritykset. Lisäksi oli niitä, jotka hamusivat monarkian palauttamista ja kun yhteiskuntaluokat olivat aseistettuna toisiaan vastaan ei sisällissodan uhkaltakaan voitu välttyä. Kun jommankumman osapuolen pinna katkeaisi, olisi sisällissota valmis.[189]

Yleisenä ihanteena pidetään sitä, että viranomaiset pidättäytyvät käyttämästä aseita rauhallisia kansalaisia kohtaan, joilla on oikeudet esittää omia mielipiteitään. Kuitenkin usein asiat eivät mene siten kuin on ennalta suunniteltu ja niinpä jokin yksittäinen harkitsematon teko yleisön joukosta voi aikaansaada lumipalloefektin, jolloin viranomaiset joutuvat ikään kuin vaistomaisesti tekemään päätöksiä voimankäytöstä.[190]

Mitä tulee vielä sotavoimien käyttöön yleisen järjestyksen ylläpidossa sivistyneissä maissa, on tätä varten luotu poliisilaitos. Sotavoimien käyttö poliisin apuna on usein vain aiheuttanut lisää turhia provokaatioita, lisännyt vastakkainasettelua ja aiheuttanut katkeruutta. Armeijan käytön yhteiskunnallisten levottomuuksien suitsimisessa voidaan nähdä olevan omiaan aiheuttamaan jopa verisiä yhteentörmäyksiä. Kaikin keinoin tulisikin pyrkiä siihen, ettei tilanteita anneta päätyä umpikujaan, jossa armeija näyttäytyy ainoana ratkaisukeinona.[191]

---

[188] Ibid.
[189] St. fh. 1926. Indre fiender.
[190] Ibid.
[191] Ibid.

Millaisia päätelmiä edellä esitetyn perusteella voisi sitten tehdä? Ensinnäkin yhteiskunnallisesta vastakkainasettelusta oltiin asiaankuuluvalla tavalla perillä ja ongelmakohdat ja kipupisteet olivat tiedossa. Toiseksi selvää oli, että jos vastakkainasettelun liennyttämiseksi ei tehty tarpeeksi asioita, vaarana oli tilanteen eskaloituminen. Kolmanneksi kristallinkirkasta lienee ollut, ettei yhteiskunnallisia levottomuuksia haluttu päästää pahimman eli sisällissodan partaalle, sillä esimerkkejä siitä, mitä tällaisesta oli seurannut, löytyi esimerkiksi Suomesta.

Hyvistä aikeista huolimatta perusongelma säilyi: miten edetä kansanosien aseistamisen suhteen? Huomioitavaa on se, että jopa maltillisempi vasemmisto, joka tuki aseistariisuntakehityssuuntausta, väliin oli silläkin kannalla, ettei porvaristo vehkeilyllään asian suhteen näyttänyt jättävän muuta mahdollisuutta työväenluokalle kuin juuri aseistamisen tien. Luonnollisesti porvaristo pyrki vastaamaan työväenluokan mahdolliseen kapinauhkaan pitämällä huolen, että sillä oli sotalaitoksen kautta tarvittavat voimavarat säilyttää vallinnut yhteiskuntajärjestys ja rauha.

6.5 Aasen vaatimus

Seuraava tapaus valaisee huomattavasti oletusta kommunistien tuomasta uhkasta norjalaiselle yhteiskuntaelämälle. Tässä tapauksessa asioiden todellisella kululla ei ole niin paljon merkitystä kuin sillä, miltä ne näyttäytyvät. Epäluulo kommunistiaatetta kohtaan aikaansai jo varsin konkreettisia toimia porvarienemmistöisessä maassa, ja yhden niistä esittelen seuraavaksi.

Heinäkuun 1. päivänä 1927 käydyssä istunnossa kommunistipuolueen Ingvald Berentin Aase vaatii ehdotuksellaan kiireellisesti vapautettaviksi aateveljiään, jotka oltiin perusteettomasti, porvarillisten viranomaisten toimesta, otettu säilöön. Laukaisevana tekijänä olivat Aasen mukaan olleet lappuset, joita oli jaettu brittiläisten merimiesten keskuudessa.[192] Niissä sanottiin muun muassa seuraavaa:

Lenge leve arbeiderregjeringen i Russland! Frihetens forkjemper! Ned med den britiske imperalisme! Englands nederlag i dets krig mot USSR er en seir for alle som sliter over hele verden! Leve arbeiderrepublikken

[192] St. fh. 01.07.1927. Forslag fra repr. Aase om, at de arresterte tillitsmenn settes i frihet, 2329.

England![193]

Aase ei käsittänyt, miksi tällaisten tiedotusten jakelijoita jahdattiin, sillä nykyinen kansainvälinen tilanne oli aikaansaanut sen, että kommunistien suoranainen velvollisuus, oli kotimaa mikä tahansa, oli tietoa jakamalla yrittää ehkäistä sotilaallista invaasiota Venäjällä, joka olisi ajanut maailman uuteen sotaan. Hän toisti:

Det er deres plikt på den måte å medvirke til at der ikke anvendes våbenmakt mot der arbeiderstyrte Russland.[194]

Närkästystä herättivät myös porvareiden etuja ajaneet ”luokkalait” (klasselover), jotka olivat kaikessa laajuudessaan typeriä ja joidenka vuoksi työväenaate ei ainakaan tullut vaimenemaan. Seuraukset olivat kuitenkin sellaisia, että näiden myötä tultiin enenevissä määrin näkemään kamppailun kovenemista työläisiä kohtaan ja heidän johtohahmojen vangitsemisia.[195] Aase julisti:

I arbeiderklassens navn roper vi: Ned med de kapitalistiske klasselover![196]

Toimet, joita kommunistit olivat saaneet osakseen, eivät Aasen mukaan olleet vain sisäpoliittisia, vaan ennen kaikkea ulkopoliittisia määrittäen sen, millaiselta Norja ulospäin näyttäytyi. Yhtenä toimena kommunisteja vastaan poliisi teki epäonnistuneen ratsian heidän Oslon pääpaikkaansa. Aasen mukaan mikään ei ilahduttaisi viranomaisia ja suurkäräjien porvarienemmistöä kuin että löytyisi jotain, jonka avulla ajojahtia kommunisteja vastaan voitaisiin jatkaa.[197] Myös konservatiivien *Aftenpostenin* eräs artikkeli sai kyytiä, jossa muun muassa todettiin kommunisteista seuraavaa:

Så la dem få sitt ønske opfylt! Mot kommunistene! Skjerp kampen mot dem! Slå dem ned![198]

Aase tyytyi näistä toteamaan, ettei artikkelin kirjoittaja Frøisland avaa iskulauseistaan

---

[193] St. fh. 01.07.1927, 2329. ”Kauan eläköön Venäjän työväenhallitus! Alas brittiläinen imperialismi! Englannin tappio sodassa Neuvostoliitolle on kaikkien voitto! Eläköön Englannin kansantasavalta!”
[194] St. fh. 01.07.1927, 2330. ”On heidän velvollisuus varmistua siitä, ettei työläisten johtamaa Venäjää vastaan käytetä aseita.”
[195] St. fh. 01.07.1927, 2330 – 31.
[196] St. fh. 01.07.1927, 2330. ”Työväenluokan nimissä: Alas kapitalistiset luokkalait!”
[197] St. fh. 01.07.1927, 2330 – 31.
[198] St. fh. 01.07.1927, 2331. ”Antakaa heille ansionsa mukaan! Kommunisteja vastaan! Kova taisto päälle! Lyökää ne maan rakoon!”

huolimatta sitä, miten aikoi käytännössä saattaa kommunistit maan rakoon. Ja jatkoi vielä itsevarmasti:

Vi vil fortsette vår propaganda mot den truende verdenskrig. Vi vil også fortsette vår propaganda for arbeiderklassens frigjørelse.[199]

Hän myös haki vertailukohtaa vuodesta 1905, jolloin Norja erkaantui Ruotsista. Tuolloin ”suurruotsalaiset” (storsvensken) harjoittivat ennennäkemätöntä agitaatiota Norjan itsenäisyyden estämiseksi, tarvittaessa vaikka sotilaallisesti. Tuloksena oli pitkät vankeustuomiot, mutta mitä teki Norja? Se ylisti tuota agitaatiota. Nyt ei oltu kuitenkaan ylistämässä kommunistien agitaatiota.

Aase lisäksi kiisti jyrkästi syytökset, joita ministeri Øyen esitti siitä, että kommunistit olisivat piilotelleet poliisin etsimää henkilöä tiloissaan. Viranomaisten hakoteillä olo, perusteettomat ratsiat ja kiinniotot olivat omiaan vähentämään kansalaisten luottamusta virkavaltaa kohtaan. Ongelma ei koskenut vain kommunisteja, vaan jos meno jatkuisi samanlaisena, enenevissä määrin, myös muu työväestö saattaisi löytää itsensä tekaistuin syyttein syytettyjen penkiltä.[200]

Tämä yksittäinen tapaus vahvistaa yhdessä aiemmin käsitellyn Åsnesin tapauksen ohella käsityksiä siitä, että kommunismin uhkaa haluttiin organisoidusti suitsia muiden puolueiden toimesta ja jonka suitsimiseen myös viranomaiset tulivat toimenkuvansa takia väkisin sotkeutuneeksi mukaan. Jälleen kerran asioiden todellisella kululla ei ole siinä määrin merkitystä kuin miltä asiat saatiin näyttämään. Aiemmin esitetyn perusteella selvää oli, että norjalaisviranomaisilla oli manöövereitä kommunisteja kohtaan, mutta kommunistien väitteet siitä, että heitä perusteettomasti vainottiin, olivat jossain määrin liioiteltuja, sillä heidän aatteensa propagointi oli aktiivista. Tukimuskysymyksen kannalta onkin jo toissijaista sitten, olivatko virkavallan kommunisteihin kohdistamat toimet oikeudellisesti perusteltuja. Oleellista on se, että toimia kommunisteja kohtaan oli, ja se taas kertoo siitä, että norjalaisessa yhteiskuntaelämässä he aiheuttivat epävarmuutta.

6.6 Suomi varoittavana esimerkkinä

[199] St. fh. 01.07.1927, 2331. ”Jatkamme propagandaa koskien uhkaavaa maailmansotaa sekä työväenluokan vapauttamista.”
[200] St. fh. 01.07.1927, 2331.

Vuosia 1924-27 koskevan tarkasteluajanjakson aikana on yksityiskohtaisemman huomion alle tullut useampi mielenkiintoinen Suomea sivuava puheenvuoro eri asiayhteyksien yhteydessä. Yhteisenä nimittäjänä näille toimi se, että niissä Suomi sai kipeän lähimenneisyytensä takia toimia varoittavana esimerkkinä siitä, mitä kaikkea saattoi seurata, kun eri yhteiskuntaluokkia ryhdytään aseistamaan.[201] Alla pureudutaan tarkemmin siihen, mitä aineistosta ponnahti Suomen kohdalta esiin ja minkälaisia analogioita oman maansa tilanteeseen norjalaisedustajat olivat valmiita tekemään naapurimaan lähimenneisyyden tiimoilta.

Puolustusbudjettia käsitelleen istunnon yhteydessä huhtikuussa 1925 pienviljelijöiden etuja ajaneen Arbeiderdemokratene-puolueen Johan Castberg piti huolestuttavana kehityssuuntaa, jonka oli havainnut Norjan kohdalla. Hän totesi:

...jeg vil ha understreket så sterkt jeg formår hvor betenkelig det er at man i vårt land, som det har skjedd enkelte andre steder, spesielt i Finland, organiserer visse deler av samfundet til vebnet kamp mot hinannen.[202]

Hänen mukaansa vetoomukset siitä, että tiettyjä yhteiskuntaluokkia aseistettiin kotimaan suojelemiseksi, hämärsi kuvan siitä, että ne tositarkoituksellisesti tulivat lisänneeksi vastakkainasettelua eri luokkien välillä. Erityisen tärkeänä Castberg näki sen, ettei armeijan päällystö tule asettuneeksi sen paremmin puna- kuin valkokaartien suuntaan.[203] Seuraavaa seikkaa Castberg piti mahdollisena, tosin ei-toivottavana:

Jeg kan tenke mig at der kan komme kommunistiske elementer inn i hæren, at der kan komme kommunistiske officerer...[204]

Castbergin mukaan avainasemassa Norjan puolustuslaitoksessa oli sen päällikkö, jonka tärkein tehtävä oli ehkäistä kaikin mahdollisin keinoin sellaisen suuren onnettomuuden syntyminen, joka Suomessa koettiin.[205]

---

[201] Sundvall 2017, 68 – 69, 74.
[202] St. fh. 03.04.1925. Hærens budgett, 997. ”...on erittäin huolestuttavaa, jos kehityskulku maassamme johtaisi sellaiseen kuten Suomessa, että yhteiskuntaluokat järjestäytyisivät aseelliseen yhteenottoon toisiaan vastaan.”
[203] St. fh. 03.04.1925, 997.
[204] St. fh. 03.04.1925, 997. ”On mahdollista, että asevoimiin hiipii kommunistisia vaikutteita mm. siten, että tulee upseereita, jotka ovat kommunisteja...”
[205] St. fh. 03.04.1925, 998.

Toukokuun 25. päivän keskusteluissa norjalaisten ampumakerhojen toiminnan järjestämisestä vuodelta 1925 työväenpuolueen Børge Olsen-Hagen varoitti porvareita haaveilemasta sen laajuisesta valkokaartien toiminnasta kuin Suomessa.[206] Sitä mihin suuntaan norjalainen vapaaehtoispohjainen ammuntatoiminta oli menossa, Olsen-Hagen pohti seuraavanlaisesti:

...kanskje det er Finlands eksempel man vil følge, kanskje man vil ha disse berømmelige skyddskår som man har hatt der borte og som har utført et skjenselsverk likeoverfor den finske arbeiderklasse. Det er kanskje det mønster man vil følge...[207]

Olsen-Hagen lisäsi, että kehityssuunta Norjassa oli rahoitusten ynnä muiden osalta ollut sellainen, että kansanosia oltaisiin aseistamassa toisiansa vastaan. Olsen-Hagen totesi:

Vi er nu klar over at man ønsker et opgjør på den måte at klassene skal stå overfor hverandre med våben i hand...[208]

Tähän hän vielä jatkoi, ettei toivonut aseellista luokkataistelua, mutta että porvaristo näytti tekevän kaikkensa, ettei muunlainen lopputulema olisi mahdollinen.[209]

Tammikuussa 1927 käydyssä Norjan puolustuspolitiikan suuntaa käsittelevässä istunnossa puolestaan kommunistien Sverre Krogh otti Suomen esimerkiksi siitä, millaisen verilöylyn kohteeksi työtätekevä väestönosa joutui, kun käytössä ei ollut kommunistien Norjassa nyt kaavailemaa kansanarmeijaa.[210] Krogh esitti oman näkemyksensä Suomen lähimenneisyydestä:

… vi som kjenner erfaringene fra Finnland, - et land hvor arbeiderklassen ved stemmesedlene hadde erobret det politiske flertall, men hvor overklassen allikevel først i hemmelighet og senere mere og mere åpenlyst skapte sine militære organisasjoner for å slå arbeiderne ned, og når de følte sig tilstrekkelig sterke til dette gjorde statskup, ulovlig opløste parlamentet, ulovlig utskrev nye valg, forfalsket valgresultatene utover landet og slo arbeiderne ned med en så hård hånd, at selv kapitalistene, arbeidsgiverne begynte å protestere mot det blodbad

[206] St. fh. 25.05.1925. Bidrag til det frivillige skyttervesen m. v., 1889.
[207] St. fh. 25.05.1925, 1889. ”...ehkä halutaan seurata Suomen esimerkkiä, jossa suojeluskunnat ovat suorittaneet häpeällisiä tekoja suomalaista työväenluokkaa kohtaan. Tuo hirvittävyys on ehkä sitten se mitä halutaan seurata perässä...”
[208] St. fh. 25.05.1925, 1889 – 90. ”Ollaan viittä vaille siinä pisteessä, että luokat nousevat aseet sojossa toisiaan vastaan.”
[209] St. fh. 25.05.1925, 1889 – 90.
[210] St. fh. 20.01.1927. Ang. ny forsvarsordning, 72 – 73.

som blev øvet mot arbeiderne...[211]

Kuten yllä mainituista esimerkeistä käy ilmi Suomi toimi eräänlaisena äärimmäisyyden esimerkkinä siitä, mihin yhteiskuntaluokkien sapelienkalistelu saattoi myös pahimmillaan Norjassa johtaa. Huomionarvoista on, että norjalaisedustajien puheenvuoroista kumpusi sellainen tunnelma, ettei Suomen kaltaisia tapahtumia voinut sivuuttaa myöskään Norjan kohdalla, sillä maan yhteiskuntaluokkien välinen vastakkainasettelu oli jatkunut läpi 1920-luvun. Tuskanhikeä norjalaispoliitikoissa näyttää tarkasteluajanjaksolla aiheuttaneen yhtäältä maan armeijan poliittis-ideologinen koostumus ja toisaalta vapaaehtoispohjalta toimineet ammuntakerhot, joiden ei haluttu joutua sen kummemmin kommunistien kuin oikeiston vaikutuksen alle. Hyvällä syyllä voidaan pohtia, toimiko Suomen esimerkki lopulta jopa sellaisena, joka kuitenkin jollain tavalla hillitsi sekä porvari- että työläispiirejä peruuttamattomilta ylilyönneiltä 1920-luvun turbulentteina vuosina? Ruotsissa näin oli käynyt[212]. Norjalaisedustajien puheenvuorojen perusteella voidaan todeta, että Suomen poliittisesta tilanteesta oltiin kyllä hyvin ajan tasalla.

7. Päätäntö

7.1 Norjan jakautunut vasemmisto

Tarkasteluajanjaksolla 1924-27 Norjan poliittisen kentän vasemman laidan voidaan nähdä olleen verrattain hajanainen estäen näin maksimaalisen potentiaalin saavuttamisen vaikutusvallan osalta. Taustalla jo pidempään vaikuttaneen - kansalliset rajat ylittävä - työväenliikkeen eripuraisuuden[213], miten työtätekevän väestönosan asiaa tehokkaimmin edistettäisiin pois porvarillisen ikeen alta, lisäksi erinäisten poliittisten kysymysten ympärillä käydyt keskustelut, joita Norjan parlamentissa tarkasteluajanjaksolla käytiin, alleviivasivat niitä jakolinjoja, joita oli jo aiempina vuosina syntynyt poliittisen vasemmiston piirissä.

[211] St. fh. 20.01.1927, 73. ”… me, jotka tiedämme Suomen koettelemukset, - maa, jossa työväenluokka äänivyöryllä sai enemmistön, mutta jossa tästä huolimatta yläluokka ensin salaa ja sitten yhä näkyvämmin perusti aseellisia järjestöjä työläisten kukistamiseksi ja kun koitti vallankaappauksen aika, laittomasti hajoitti parlamentin, laittomasti määräsi uudet vaalit, väärensi vaalitulokset koko maassa ja löi työläiset niin kovalla kädellä, että jopa itse kapitalistit, työnantajat alkoivat protestoida työläisiä kohtaan kohdistettua verilöylyä vastaan...”

[212] Ihalainen 2017, 367.

[213] Mm. Rosa Luxemburgin ja Karl Kautskyn vaikutuksesta työväenaatteen edistämiseksi katso Bjørgum 2005, 32.

Näitä olivat esimerkiksi kysymykset siitä, pitäisikö työväenaatetta ajaa pitkän tähtäimen kaavalla, rauhanomaisesti, sosiaalidemokraattien malliin vai lyhyellä tähtäimellä, keinoja kaihtamatta, kumouksellisen toiminnan kautta kommunistien mallin mukaan? Entä pitäisikö hypätä yleiseurooppalaiseen, eritoten maailmansodan jälkeen vallalla olleeseen, kelkkaan aseistariisunnasta, jota sosiaalidemokraatit ja maltillisempi siipi Norjan työväenpuolueesta kannattivat vai tehdä kaikki tarvittava siirtymiseksi kansanarmeijaan, jonka puolesta taas radikaali vasemmisto liputti?

Voisi kuvitella, että sillä määrällä asioita, joista saattoi olla jopa perustavaalaatua olevaa erimielisyyttä poliittisessa vasemmistossa, ei sen radikaalisiivestä voinut olla kovin suurta yhteiskuntaa järkyttävää vaaraa Norjan tapauksessa. Tällainen ylimielinen suhtautuminen kommunistisiiven tuomaan uhkaan ei kuitenkaan tullut kuuloonkaan porvarillisille puolueille, sillä oli nähty esimerkkejä muun muassa naapurimaista Suomesta ja Venäjältä, mihin pisteeseen asiat voivat pahimmillaan johtaa tilanteiden eskaloituessa. Tämä siitä huolimatta, että esimerkiksi parlamenttikeskusteluissa ajalta 1924-27 kommunistit eivät peitelleet inhoaan vähänkään maltillisemman linjan vasemmistopoliitikoihin. Pyrkimyksiä yhtenäisiltä näyttämiseen ikään kuin yhtenä vasemmistona ei juuri ollut.

Kuitenkin mielenkiintoisen, poikkeuksellisen ja jopa hieman sovittelevan näkökulman jakautuneen vasemmiston välisiin suhteisiin tarjosi kommunistipuolueen Sverre Kroghin puheenvuoro talouspolitiikkaa käsittelevän istunnon yhteydessä helmikuun lopulta 1926. Hänen mielestä kyse ei vasemmistopuolueiden välisessä erimielisyyksien viidakossa ollut siitä, millaisin ja minkä puolueen keinoin työväenaatetta tuli parhaiten edistää, vaan työväenluokkaisten kansalaisten toimeentulosta ja että sen vuoksi tämä kansanosa halusi nähdä mahdollisimman yhtenäisen, heidän asioitaan ajaneen, edustuksen suurkäräjillä. Suuret massat eivät Kroghin mukaan piitanneet niinkään siitä, valittiinko demokratian vai diktatuurin linja, edettiinkö aseistariisunnan saralla vai siirryttiinkö proletariaatin aseistamiseen. Kroghin mukaan, työväenpuolueina itseään pitävien kesken, olisi voitu syvistäkin erimielisyyksistä huolimatta koettaa tuoda esille sellaisia teemoja, joissa yhteistä pohjaa olisi ollut löydettävissä.[214]

Kuten sanottua tällaiset Kroghin kaltaiset esiintulot ponnahtivat tarkastellusta aineistosta

[214] St. fh. 24.02.1926, 361 – 369. Trontale- og finansdebatt.

marginaalisina verrattuna esimerkiksi niiden ulostulojen määrään, joissa sosiaalidemokraatteja rinnastettiin porvaripuolueiden käsikassaroiksi tai joissa Norjan työväenpuolueen maltillisempia edustajia arvosteltiin siitä, kun olivat lähteneet sosiaalidemokraattien naiviin aseistariisuntakelkkaan mukaan, hyödyttäen näin toiminnallaan lopulta vain porvarillista eliittiä.

Tilastollisesta perspektiivistä katsottuna potentiaalia työväenluokan puolueilla olisi ollut ilman lähihistorian saatossa ilmenneitä jakolinjoja: vuoden 1924 suurkäräjävaaleissa Norjan työväenpuolueen (18,4%), sosiaalidemokraattien (8,8%) ja kommunistien (6,1%) yhteenlasketuksi ääniosuudeksi prosenteissa saadaan 33,3%, joka oli kolmannes kaikista äänistä, loppujen kahden kolmanneksen jakautuen porvaripuolueille. Lopputuloksena muodostettiin Venstren johdolla J.L.Mowinckelin vähemmistöhallitus. Vuoden 1927 vaaleissa puolestaan yhteenliittyneet työväenpuolue ja sosiaalidemokraatit saivat jättipotin 36,8% äänisaaliillaan, kommunistien täydentäessä tulosta neljän prosentin osuudellaan. Tässä vaiheessa kuitenkin on otettava huomioon, että työväenpuolue ja kommunistipuolue olivat entisestään erkaantuneet ajatusmaailmoiltaan toisistaan ja että C. Hornsrudin työväenhallitus istui virassaan vain 18 päivää.[215]

Lopuksi on syytä kääntää asetelma vielä sillä tavoin, mitä sosiaalidemokraatit ja laajemmin maltillinen vasemmisto sitten tuumivat radikaalista siivestä? Sosiaalidemokraatit pyrkivät edistämään, ylikansallisen sosiaalidemokraattisen liikkeen mukaisesti, ajan kuvalle tyypillistä pasifistista linjaansa. Maailmansota näyttäytyi painajaisena, jonka ei suvaittu enää koskaan toistuvan. Se oli myös osoittanut julmalla tavalla, kuinka rauhan säilyttämisessä oli epäonnistuttu täydellisesti, eikä siihen johtaneella suurvaltapoliittisella doktriinilla voinut enää jatkaa. Uusi toivo lepäsi vastaperustetun Kansainliiton harteilla. Se korosti aseistariisunnan tärkeyttä maailmanrauhan takaamiseksi.

Kommunistien ajama toimintamalli kävi huonosti yksiin sosiaalidemokraattisen maailmankuvan kanssa, jota kommunistit pitivät aivan liian maailmojasyleilevänä ja ylipäänsä utopistisena niin kauan kun kapitalistinen järjestelmä sai vapaasti jyllätä. Toisin sanoen siinä missä kommunistit tunsivat puolustavansa työväenluokan todellisia etuja, pelasivat sosiaalidemokraatit kommunistien mukaan tyhmästi suoraan kapitalistien pussiin

[215] Kan 1983, 242 – 249; Statistisk sentralbyrå.

maailmojahalailevalla politiikallaan. Kommunistien näkemyksen mukaan Norjan tulevaisuuden toivo lepäsi sosiaalidemokraattien sokean uskon sijaan siinä, että työväestön oli otettava ennen pitkää ohjat omiin käsiinsä. Tämä tarkoitti äärimmillään esimerkiksi sitä, että työväenluokan etu olisi varmistettu kansanarmeijan turvin. Tällaisesta kaikesta sosiaalidemokraatit yrittivät etääntyä niin paljon kuin mahdollista, sillä jo yksistään naapurimaiden esimerkit osoittivat, ettei kansanosien aseistamisella voitettu mitään.

7.2 Kommunistien suhde parlamentarismiin

Vuosien 1924-27 suurkäräjäkeskusteluista nousi toistuvasti esille perusasetelma, jossa kommunistit näkivät poliittisen kentän kaksinapaisena: kommunistit vastaan muut. Ensisijaisesti asetelma nähtiin niin, että työläisten paremman huomisen etuihin pystyivät vastaamaan ne poliittisen vasemmiston edustajat, jotka tarpeen tullen olivat nopeastikin valmiita, kumouksellisen toiminnan kautta, siirtämään kapitalististen porvaripuolueiden vallan proletariaatille. Jopa hämmästyttävän usein perusasetelma ei koskenut ainoastaan sitä, että porvaripuolueet yksistään olisivat olleet työväenluokan vapautumisen tukkona, vaan toistuvasti radikaali vasemmisto syytti maltillisempia vasemmistolaisia porvaripuolueiden talutushihnassa kulkijoiksi.

Kommunistien suhdetta parlamentarismiin on syytä tarkastella juuri edellä mainittua poliittisen kentän kaksinapaisuutta peilaten jo yksistään siksi, että asioiden edistämisen parlamentaarisia proseduureja pitkin, nähtiin kommunistien mukaan aina lopulta satavan kapitalistisen järjestelmän laariin. Itse asiassa parlamentarismia pidettiin työkaluna, jolla porvarillinen eliitti saattoi jatkaa työväenluokan riistämistä, säilyttää ns. status quonsa ja jarruttaa työväenluokan vapautumista kapitalistisen ikeen alta.

Kuitenkin radikaalinkin vasemmiston täytyi ottaa huomioon ajan vallitsevat realiteetit, joissa äänensä kuuluviin saattamiseksi ei kannattanut jättää mitään kiviä kääntämättä. Parlamentaarinen tie nähtiin kommunistiperspektiivistä katsottuna välttämättömänä pahana, mutta kuitenkin sellaisena jota oli soveliasta hyväksikäyttää, maan rajojen ulkopuolelta tulleen siunauksen saattelemana. Toiveita siitä, että suurkäräjillä vaikuttamisen kautta saataisiin kommunistien ajaman työväenluokan vapauttamisen kannalta olennaisia asioita

tehokkaasti edistettyä, ei kuitenkaan juuri ollut[216]. Päinvastoin, sillä näkemykset olivat hyvinkin pessimististä laatua.

Niin porvarillisen eliitin tiukasti hallussa pitämä parlamentaarinen tie kuin laajemmin kapitalistinen maailmanvalta nähtiin kommunistien piirissä ohimenevänä ajanjaksona, jonka huipentumana siirryttäisiin väistämättä kohti proletariaatin valtaa. Viimeistään hirvittävä maailmansota oli osoittanut, ettei kapitalistisella järjestelmällä ollut pidemmän päälle tulevaisuutta. Kaiken kaikkiaan kommunistien suhdetta parlamentarismin kaikkivoipaisuuteen asioiden edistämiseksi voidaan pitää jokseenkin ristiriitaisena: yhtäältä toitotettiin, ettei parlamentista käsin voitu saavuttaa kommunistista yhteiskuntajärjestelmää toisaalta taas oltiin kuitenkin, parempia aikoja odotellessa, valmiita silläkin areenalla toimimaan.

Norjan poliittisessa oikeistossa tukeutumista parlamentarismin periaatteisiin pidettiin jo tuolloin yhteiskuntaa vakauttavana voimana, joka takasi myös yhteiskuntarauhan säilymisen. Sitä vastoin pienetkin epäilykset siitä, ettei asioiden edistäminen parlamentaarista tietä pitkin ehkä tehnytkään autuaaksi ja että se saattoi jopa toimia esteenä yhteiskunnan kehittymiselle, kiellettiin jyrkästi. Puheet parlamentarismin heikkouksista ja haavoittuvuudesta, joita kommunistit levittivät, olivat omiaan keikuttamaan yhteiskuntarauhaa.

Porvaripuolueiden arvostus parlamentarismin mukanaan tuomaa vakautta kohtaan kävi selvinten ilmi puheenvuorojen kautta, joita muun muassa konservatiivipoliitikot suurkäräjillä julkitoivat. Erityisesti harmaita hiuksia porvareiden keskuudessa aiheuttivat juuri kommunistien jatkuva vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän arvostelu ja etenkin haaveet sen kaatamisesta, vaikka sitten vallankumouksen keinoin. Konkretian tasolla tällaiset puheet katsottiin porvaripiireissä tarkoittavan sitä, että mahdollinen vallankumous veisi parlamentilta vallan. Jatkuva valppaana olo kommunistisen toiminnan suhteen oli siis perusteltua, sillä kommunistien ei uskottu saavan sellaista ylivoimaista enemmistöä parlamenttivaalien kautta, että he olisivat sitä kautta saaneet asioitaan ajetuksi läpi. Toistuvat kommunistien haaveet vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän romuttamiseksi aikaansaivat porvaripuolueissa reaktion, jossa ei ollut sijaa minkäänlaiselle luottamussuhteen rakentamiselle näiden kahden ääripään

[216] Työväenluokan sisällä Eduard Bernsteinin ja Karl Kautskyn kaltaiset hahmot suosivat parlamentarismia, ja että yleinen äänioikeus johtaisi lopulta työväen johtavaan asemaan. Tätä vastoin liikkeen sisällä Rosa Luxemburg tuli uransa aikana yhä enemmän vakuuttuneeksi siitä, että parlamentarismin mukanaan tuoma politikointi esti mahdollisuuden aikaansaada muutosta (Jörke & Llanque toim. Ihalainen, Ilie & Palonen 2016, 266 – 267).

välille.

7.3 Venäjän vaikutus parlamenttiaineiston pohjalta

Venäjän vaikutusta norjalaisten kommunistien toiminnalle ei voi olla korostamatta.[217] Tarkasteluajanjakson parlamenttikeskusteluissa, politiikan alueesta riippumatta, vasemmiston radikaalin siiven puheenvuoroissa korostui bolshevistisen Venäjän ihannointi. Porvaripuolueiden ja maltillisen vasemmiston puheista taas paistoi läpi syvä epäluulo itäisen naapurin kommunistista yhteiskuntajärjestelmää kohtaan. Siinä missä norjalaisille kommunisteille idän suurvalta esittäytyi proletariaatin taivaana, porvareille ja maltillisimmille vasemmistopoliitikoille se toimi verisenä esimerkkinä siitä, mihin yhteiskuntaluokkien välinen sapelienkalistelu saattoi johtaa. Bolshevistisen Neuvosto-Venäjän ulkopuolella toimiville kommunisteille Venäjän vallankumouksesta oli ehtinyt muodostua ehtymätön inspiraation lähde, kun taas valtaapitäville kapitalisteille vastaavankaltaiset vallankumoukset olisivat merkinneet lähestulkoon maailmanloppua.

Aikaväliä 1924-27 tarkasteltaessa kenties selvimmin Venäjän ohjauksen norjalaisten kommunistien taustalla voi havaita jo yksistään esimerkiksi käsitteitä tarkastelemalla. Sekä porvaripuolueiden että kommunistien ja niiden välimaastossa olleiden osalta viitattiin sangen usein ei vain kommunisteihin, vaan vieläpä niin sanottuihin Moskovan kommunisteihin, mikä kertoi siitä, ettei antipatioita idän suuntaan peitelty ja että poliittinen kenttä oli ylipäänsä perillä Moskovan vaikutuksesta kommunistien toimintaan. Olihan esimerkiksi kansalliset rajat ylittävä Kommunistinen internationaalikin jo itsessään ehtinyt muodostua suhteellisen vaikutusvaltaiseksi yhteenliittymäksi[218].

Porvaripuolueiden ja maltillisen vasemmiston (lähinnä sosiaalidemokraatit) epäluulo niin sanottuja Moskovan kommunisteja kohtaan näkyi niin sisä- kuin ulkopolitiikassakin. Kommunistien tiedettiin Norjasta käyvän Moskovan pakeilla[219] ja tämä ei voinut olla näkymättä muiden puolueiden suhtautumisessa heihin. Sisäpolitiikassa epäluulo näkyi esimerkiksi siten, että ainakin jossain määrin hallitsevat porvaripuolueet pyrkivät eväämään kommunisteilta sellaista tietoa, jonka olisi voitu katsoa vahingoittavan yhteiskunnan tilaa. Oli

[217] Rønning 2002b,
[218] Mm. Brandt 1996, 141 – 153; Egge & Halvorsen 2002, 9 – 18.
[219] Rønning 2002b.

olemassa myös suoranaista uhmakkuutta porvaripoliitikoiden taholta, että kommunistien kanssa ei yksinkertaisesti tullut poliittisista asioista keskustella.

Ulkopolitiikan saralla keskustelut, jotka selväpiirteisimmin heijastelivat epäluottamusta Neuvosto-Venäjän bolshevikkihallintoa kohtaan, käsittelivät muun muassa maan tunnustamista ja kahdenvälisiä kauppasuhteita siitä näkökulmasta, että ottaisivatko Norjan ja Neuvosto-Venäjän kauppasopimuksen teon myötä Moskovan kommunistit vaivihkaa johtoaseman kauppasatamissa pitkin laajaa rannikkoa. Neuvosto-Venäjän tunnustamisasia herätti voimakasta närää suurkäräjien kommunistiedustajissa, sillä porvarillisen eliitin katsottiin kaikin keinoin pitkittäneen luottamuksellisten suhteiden aikaansaamista näiden kahden valtion välille. Syyt tähän löytyivät siitä, että proletariaatin ehdoilla rakennettua neuvostohallintoa vierastettiin ja sen kestävyyteen pitkällä aikavälillä ei aivan täysin uskottu. Sopimus kuitenkin tehtiin.

7.4 Hypoteesin testausta: oliko uhka todellinen?

Entäpä jos kommunistien toiminta ei aiheuttanutkaan sen kummempaa uhkaa Norjan poliittisessa kentässä tai laajemmin yhteiskunnassa? Ehkä vallankumousretoriikka oli pelkkää retoriikkaa. Maailmaan mahtuu paljon puhetta, mutta mikä oli asioiden oikea laita?[220] Olisiko kommunistisella liikkeellä todella ollut kykyä saattaa yhteiskunta sekasorron tilaan? On näkökohtia, jotka puhuvat sen puolesta, ettei kommunistien asettama uhka ehkä ollutkaan niin polttava, mutta on myös hyvin paljon viitteitä siitä, että uhka todella oli olemassa.

Mitkä seikat sitten viittaavat siihen suuntaan, että uhkaa ei ollut? Ensimmäisenä sen puolesta puhuu jo kauan ennen tarkasteluajanjaksoa 1924-27 käynnissä ollut kansainvälisen työväenliikkeen hajaannustila, josta erkani ryhmittymiä sekä maltillisempaan että radikaalimpaan suuntaan, repien liikettä hajalle. Edes hieman enemmän yhtenäisenä pysynyt liike olisi arvatenkin saanut kosolti enemmän tuloksia aikaiseksi ja olihan tuloksia toisaalta saatu aikaiseksi, vaikka liike ei ollutkaan niin yhtenäinen kuin olisi kenties ollut mahdollista.

Kansainvälisen tilanteen lisäksi Norjan sisällä työväenliikettä ja sen harjoittamaa politiikkaa jäyti ja nakersi suuret linjaerimielisyydet siitä, millaisin keinoin liikettä tuli edistää.

[220] Poliittisen puheen ja reaalihistorian välisestä suhteesta Ihalainen & Saarinen 2015.

Sosiaalidemokraattinen liike oli jo varhaisessa vaiheessa ottanut etäisyyttä vallankumousretoriikkaa harjoittaneeseen kommunistiliikkeeseen. Myöhemmin myös Norjan työväenpuolueen ja varsinaisen kommunistipuolueen yhä jyrkkenevät erimielisyydet hankaloittivat tietä, jonka päässä olisi ollut häämöttävä vallankumous.

Siinä missä revisionistiselle liikkeelle oli tullut selväksi, että työväen oloja parannettaisiin parhainten pitkäjänteisellä parlamentarismiin pohjaavalla lähestymiskulmalla, kommunisteille parlamentaarinen tie toimi vain ohimenevänä etappina vallankumouksen tiellä. Kun sosiaalidemokraatit laittoivat toiveensa sen varaan, että pasifismiin, aseistariisuntoineen kaikkineen, voimakkaasti pohjaamalla maailmassa saataisiin säilytettyä rauha, kommunistit viittasivat tällaiseen kintaalla pitämällä maltillisia vasemmistolaisia porvareiden talutushihnassa kulkevina ja vannoivat sen sijaan työväen aseistamisen nimeen.

Norjan työväenpuolueessa oli sekä kommunisteina että astetta maltillisempina pidettyjä jäseniä. Puolue harjoitti paikka paikoin varsin voimakasta vallankumousretoriikkaa, mutta tuki kommunistipuolueesta poiketen aseistariisuntakehityskulkua. Toisaalta taas työväenpuolueen piirissä oltiin myös sitä mieltä, että koska porvaristo ei oikein näyttänyt laittavan tikkua ristiin aseistariisunnan eteen, ei työväenluokallekaan jäänyt pian muuta mahdollisuutta kuin lähteä aseistautumisen polulle.

Repivistä linjaristiriidoista huolimatta työväenluokan suurkäräjäedustajien, sosiaalidemokraatteja lukuun ottamatta, yhteisenä vastustuksenkohteena oli nimenomaan porvaristo. Porvaristoa arvosteltaessa työväenpuolue ja kommunistipuolue sai ne näyttämään hyvinkin yhtenäisiltä. Porvaripuolueiden piirissä olisikin ollut ylimielistä ja harkitsematonta jättää kommunistit huomiotta linjaristiriitojen takia, eikä niin käynytkään, vaan kommunisteihin suhtauduttiin suurella vakavuudella.

Kommunistien sisäisten ongelmien ohella astetta suurempi haaste olivat parlamentarismiin olennaisesti liittyvät suurkäräjävaalit, joita aikavälille 1924-27 mahtui kahdet. Niissä tuli kyllä työväenpuolueelle ja kommunistipuolueelle kelpo tulokset[221], mutta porvaripuolueisiin verrattuna kenties sittenkin riittämättömät. Kansalta olisi siis voinut tulla vahvempikin mandaatti näiden työväenpuolueiden ajamille politiikoille. Vuoden 1927 vaaleissa

[221] Titlestad 1996, 184.

työväenpuolueesta tuli suurin puolue, mutta linja oli olennaisesti miedontunut sosiaalidemokraattien yhdistyttyä puolueeseen. Kysymykseksi lopulta muodostuu: oliko uhkaa olemassa, jos vaaleissa äänestänyt kansa ei ostanut kommunistien jyrkkää politiikkaa?

Asiaa mutkistaa se seikka, ettei kommunistien pääasiallisena vaikutuskanavana ollut edes parlamentissa vaikuttaminen, vaan Kominternissa jalostuneet keinot siitä, kuinka vaaleissa äänestävän kansanosan sijaan pyrittiin vaikuttamaan niin sanottuihin syviin kansanriveihin. Kommunistien harjoittama aktiivinen vallankumouspropaganda ja agitaatiotoiminta olivat asioita, jotka nostattivat kylmän hien pintaan porvaristossa ja viranomaisissa. Tilausta muutokselle oli, kuten vuoden 1927 vaalituloksesta voidaan huomata, mutta muut puolueet tekivät kaikkensa, ettei kommunismista nimenomaisesti, olisi kehittynyt työväenluokan johtava aate.

On myös mielenkiintoista tässä kohtaa pohtia, minkäkokoisen myönnytyksen kommunistit ikään kuin antoivat valitessaan keinovalikoimaansa myös etenemisen parlamentaarista kulkuväylää pitkin asioiden edistämiseksi? Kommunistit näkivät tämän kyllä vain välivaiheena, mutta silti on kysymisen arvoista: oliko tässä kohtaa menetetty edes hieman sitä vallankumousuhoa, jota Venäjän vallankumouksen mainingeissa ylväästi tuotiin esille? Joutuivatko kommunistit ikään kuin tahtomattaan luopumaan periaatteistaan parlamentissa toimimiseksi ja tulivatko he samalla ikään kuin kahlinneeksi itsensä huomaamatta parlamentarismiin, jota oli pidetty kapitalistien turvaverkkona? Tarkasteluajanjakson jälkeiseen aikaan peilaten tämä vaikuttaa ainakin mahdolliselta.

Sitten on vielä se toinen puoli: mitkä seikat tukevat sitä, että kommunistit todella nähtiin varteenotettavana uhkatekijänä yhteiskuntarauhalle? Otetaan esille ainakin ne keskeisimmät, joita aineistoa läpikäydessä on tullut esiin. Nämä sisältävät sekä sisä- että ulkopoliittisia ulottuvuuksia.

Sisäpoliittisesti uhkaaviksi tekijöiksi kommunisteissa koettiin heidän vallankumouspropagandansa herkeämätön levittäminen, muun agitaatiotoiminnan aktiivinen harjoittaminen sekä tiivis läsnäolo siellä, missä nähtiin mahdollisuus lakkoilulle. Suurkäräjillä hiuksia nostatti pystyyn kommunistien voimakas vallankumousretoriikka, joka oli saanut pontta Venäjän vallankumouksesta ja joka näin ollen piti ottaa vakavasti myös

porvaripiireissä.[222] Sekä sisä- että ulkpolitiikan piiriin luettava Norjan maanpuolustus ja yleisen asevelvollisuuden muuttaminen kommunistien kaavailemaksi työläisten kansanarmeijaksi, aikaansai pahoinvointireaktioita porvaristossa. Tällaistakaan retoriikkaa ei sopinut missään tapauksessa painaa villaisella.

Ulkopoliittisesti suurinta huolta aiheutti se, että kommunismi valtaisi enemmänkin jalansijaa eri puolilla Eurooppaa ja kun esimakuakin siitä, mitä vallankumoukset saivat aikaan, oli olemassa, on sinänsä varsin ymmärrettävää, että porvaristo halusi kaikin mahdollisin keinoin kitkeä sellaisen aatteen juurineen päivineen. Epäluuloja lisäsivät entisestään niin sanotut Moskovan kommunistit, jotka väliajoin kävivät Neuvosto-Venäjältä hakemassa uutta ryhtiä vallankumouksen tiellä. On vielä syytä huomioida, ettei porvaripuolueet kantaneet huolta kommunismin tuomasta uhkasta vain puheiden tasolla, vaan myös konkreettisia toimia tehtiin tuon aatteen kitkemiseksi. Nämä toimet, kuten kommunisteiksi epäiltyjen pidättäminen, puolestaan alleviivaavat vahvasti sitä, että aatteen pesiytyminen Norjaan koettiin todellisena vaarana.

Kommunistien aktiiviseen vallankumouspropagandaan ja muuhun agitaatiotoimintaan puututtiin erinäisin toisistaan poikkeavin keinoin. Näitä olivat poliittisen sanansäilän sisältö, jolla jyrkästi tuomittiin porvareiden ja maltillisen vasemmiston taholta kaikenlainen vallankumoukseen tähtäävä toiminta. Agitaatiotoimintaa harjoitettiin muun muassa satamissa, rakennustyömailla ja jopa armeijan keskuudessa pyrkimyksiä oli aiheuttaa joukkoihin kurittomuutta. Konkreettisimmat toimet, joihin ryhdyttiin muun muassa edellä mainittujen tapausten johdosta, olivat liikkeen jäsenten kiinniottamiset. Tämän ohella parlamenttiaineistosta kumpuaa esille porvaripuolueiden toimintatapa kommunistien suhteen, jossa tietyistä poliittisista teemoista ei haluttu keskustella heidän kanssaan ja kommunistit pyrittiin ikään kuin hienovaraisesti saattamaan poliittisten polttopisteiden ulkokehälle.

Ulkopoliittisella kentällä porvareiden ohjaavana tunnetilana kommunisteja vastaan oli pelko siitä, että – vaikkakaan ei niin todennäköistä - mitä jos Venäjän tai Suomen kaltaiset tapahtumat sittenkin saisivat myös Norjassa jalansijaa, jos kommunisteihin suhtauduttaisiin liian leväperäisesti? Kommunistien ohjelmajulistus työläisistä koostuvan kansanarmeijan perustamiseksi aiheutti tuskan hikeä hallitsevan luokan keskuudessa. Huolenaiheena oli myös,

[222] Vallankumousaikeista Norjassa 1920-luvulla kirjoittaa Olstad 1998, 35, 42.

kansalliset rajat ylittävän, kommunistiaatteen leviäminen esimerkiksi Balkanilla ja sieltä dominoefektin lailla Keski-Eurooppaan. Maailmansodan jälkeen maailma näytti sellaiselta, että mistään ei voinut olla liian varma ja niinpä aito huolenaihe oli myös kommunistien estradilla pitämä maailmanvallankumous.

Nykynäkökulmasta on mahdollista todeta, että kommunistien asettama uhka yhteiskuntajärjestykselle jäi kenties vaillinaiseksi, mutta läpikäydyt suurkäräjäaineistot taas kertovat jotain tyystin muuta. Aikalaisille huominen oli yhtä lailla hämäränpeitossa kuin meille tänä päivänä. Niinpä sen varaan laskeminen, ettei kommunismista sen pahempaa vaaraa Norjalle aiheudu, olisi voinut olla vaarallista. Jos ei muuta niin ainakin takaraivossa porvaripuolueilla vaikutti olevan jatkuva epävarmuus siitä, että entä jos sittenkin...

7.5 Yhteenveto

Tarkasteluajanjakson Norjan poliittista kenttää voi hyvällä syyllä luonnehtia maan politiikan suurissa linjoissa polarisoituneeksi ja kaksinapaiseksi. Yhdellä puolella oli kapitalistiseen traditioon turvannut keskusta-oikeistolainen puoluekavalkadi höystettynä maltillisen vasemmiston sosiaalidemokraattisella puolueella. Toisella puolella taas oli, keskinäisistä ristiriidoista huolimatta, sangen yhtenäiseltä parlamenttidebateissa vaikuttanut, työväenpuolueen enemmistön ja kommunistipuolueen ajama vallankumouslinja. Poliittisessa oppositiossa vaikuttaneiden viljelijäpuolueen ja sosiaalidemokraattien myötäillessä porvarihallituksia debateissa, jäi Norjan yhteiskuntarauhan säilymisen kannalta olennaisimmat asiakysymykset vallankumouksellisten esiinnostettaviksi.

Vaikeiden poliittisten kysymysten esiinnostajana kommunistisiiven lääkkeet valtion tilan kohentamiseksi olivat kuitenkin aivan liian radikaaleja muille puolueille. Vallankumouskortilla pelotellut kommunistisiipi tuli retoriikallaan – tarkoituksella tai tahtomattaan – viilentäneeksi suhdettaan muihin Stortingetin puolueisiin. Tuo suhde sai aikaan myös konkreettisia tekoja sekä valtaapitäneiden että kommunistien taholta. Taustalla vaikutti syvä epäilyksen ilmapiiri, joka valtasi alaa Norjan poliittisen diskurssin areenoilla. Lopulta kommunistien tavoittelema epävarmuuden ilmapiiri yhteiskunnassa sai aikaan sen, että yhtäältä viranomaiset ja toisaalta poliitikot sortuivat ylilyönteihin, yrittäessään kitkeä tuota yhteiskuntarauhaa uhannutta aatetta. Sivullisetkin kärsivät, kun syyttömiä kansalaisia pidätettiin. Politiikan saralla valtaapitäneet pyrkivät sekä suoralla retoriikallaan että

epäsuoremmin keinoin ehkäisemään vallankumousideologian leviämisen. Tämä näkyi pyrkimyksenä eristää ainakin jollain tasolla kommunisteja ”päivän politiikassa”.

Mitä uutta tutkimukseni tuo pöytään aiempaan suhteutettuna? Ainakin se tuo jatkoa norjalaisen työväenliikkeen tutkimuksen traditiolle lisäten ymmärrystä 1920-luvun puolivälin kommunistiliikkeestä. Tutkimukseni myös osaltaan täydentää sitä rakoa, jonka olen havainnut tutkimuskirjallisuutta kartoittaessa, ettei Stortingetin täysistuntoja olla hyödynnetty kovinkaan kattavasti verrattuna muuhun tutkimukseen, jota Norjan kommunisteista on tehty.

Tarkasteluajanjakson 1924 – 1927 jälkeen Arbeiderpartiet sanoutui irti Kominternista ja lyöttäytyi yhteen sosiaalidemokraattien kanssa, ottaen vaaliliiton turvin voiton vuoden 1927 parlamenttivaaleissa. Kuningas Haakon VII:n ”siunauksella” muodostettiin Norjan historian ensimmäinen työväenhallitus Christopher Hornsrudin johdolla. Uusi hallitus ilmoitti ensitöikseen aloittavansa valmistelut siirtymisestä sosialistiseen yhteiskuntaan. Porvaristo vastasi tähän siirtämällä pääomia ulkomaille. Sitten 18. päivänä hallituksen muodostamisesta porvarienemmistöinen parlamentti kaatoi hallituksen vetoamalla pankkikriisiin ja pörssipaniikin uhkaan.[223]

Norjan historian toistaiseksi lyhyimpään istuneen hallituksen seuraaja oli Johan Ludwig Mowinckelin liberaalihallitus, joka istui vuoteen 1931 saakka. Hornsrudin hallituksen kaatuminen sai aikaan luonnollisesti parlamentinvastaisia mielialoja aikaan työväenpuolueen keskuudessa.[224] Oma ironiansa on siinä, että työväenpuolueen vihdoin nujerrettua kapitalistista yhteiskuntaa ylläpitäneen porvariston ja sosialistisen yhteiskunnan siintäessä lähempänä kuin koskaan, tuo samainen porvaristo onnistui kaatamaan haaveet uudenlaisesta yhteiskunnasta vetoamalla sosialistien pahimpiin painajaisiin, kapitalismin ilmentymiin: pörssiin ja pankkeihin.

[223] Kan 1983, 242 - 243.
[224] Kan 1983, 249.

LÄHTEET

ALKUPERÄISLÄHTEET

Nasjonalbiblioteket, Oslo
Stortingsforhandlinger 1925, 7a-7b. (St. fh.)
Stortingsforhandlinger 1926, 5.
Stortingsforhandlinger 1926 7a.
Stortingsforhandlinger 1926, 8.
Stortingsforhandlinger 1927, 7a.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aarseth Barder, Synnøve (1977), ”Storstreiken i 1921”. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 35 – 74.

Alnæs, Karsten (1999), Historien om Norge: En ny arbeidsdag. Oslo: Gyldendal Norsk Forslag.

Bjørgum, Jorunn (2005), "Unionsoppløsningen og radikaliseringen av norsk arbeiderbevegelse”. Arbeiderhistorie, 29 – 49.

Bjørgum, Jorunn (2010), "Veien til Komintern. Martin Tranmæl og det internasjonale spørsmål 1914–19”. Arbeiderhistorie, 185 – 208.

Bjørgum, Jorunn (2017), ""Det knaker i det gamle samfunds fuger og baand”. Martin Tranmæl og den russiske revolusjon”. Arbeiderhistorie Nr. 1, 43 – 63.

Bloxham, Donald & Gerwarth, Robert (2011), Political Violence in Twentieth-Century Europe. Cambridge: Cambridge University Press.

Brandt, Peter (1996), "Første verdenskrig og den europeiske arbeiderbevegelsen.” Arbeiderhistorie, 141 – 157.

Bull, Edvard & Mykland, Knut (1979), Norges Historie: Klassekamp og fellesskap 1920-1945. J.W. Cappelens Forlag AS.

Derry, T.K. (1979), History of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland, and Iceland. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Egge, Åsmund & Halvorsen, Terje (2002)."... kriteriet på en kommunist er hans forhold til Sovjetunionen”. De norsk-sovjetiske partirelasjoner 1917-1991”. Arbeiderhistorie, 9 – 31.

Eriksen, Richard (1924), Bolsjevismen som kulturfænomen. Kristiania: Vidars Forlag.

Fuglestad, Nils Henrik (1977), "Noen synspunkter på norsk fagbevegelses politiske og ideologiske utvikling i mellomkrigstida”. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 145 – 180.

Fure, Odd-Bjørn (1976), ”Synspunkter og historieteoretiske tendenser i forskningen om den

norske arbeiderklasse og -bevegelse i den radikale fase 1918-1933”. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 29 – 62.

Grieg, Nordahl (1945), Vidkun Quisling : hvordan en fører blir til. Oslo: Centrum.

Haave, Morten (2012), Fredrik Monsen og antimilitarismen fram til 1915. Oslo: University of Oslo.

Halonen, Mia, Ihalainen, Pasi & Saarinen, Taina (2015), Language Policies in Finland and Sweden: Interdisciplinary and Multi-sited Comparisons. Bristol, Buffalo & Toronto: Multilingual Matters.

Halvorsen, Geir Ove (2006), Kampen om arbeideridretten : om forholdet mellom Arbeidernes idrettsforbund og Røde sportsinternasjonalen. Oslo: University of Oslo.

Heidar, Knut (1976), "Økonomisk struktur og korporativ dominans. Arbeiderpolitikken i Rjukan og Odda ca. 1906—24".Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 177-212.

Holtsmark, Sven G. (1999), Gullet fra Moskva. Sovjetisk pengestøtte til norske kommunister 1917-1990. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.

Høyer, Svennik (1979), ”Partiet i pressen - et omriss av arbeiderpressens utvikling i Norge”. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 11 – 36.

Ihalainen, Pasi (2006), Redescriptions: Yearbook of Political Thought and Conceptual History. Berlin: LIT Verlag Münster.

Ihalainen, Pasi, Ilie, Cornelia & Palonen, Kari (2016), Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept. New York: Berghahn Books.

Ihalainen, Pasi (2017), The Springs of Democracy. National and Transnational Debates on Constitutional Reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments,1917–1919. Helsinki: SKS.

Ihalainen, Pasi (2018), "Internationalization and democratization interconnected: the Swedish and Finnish parliaments debating membership in the League of Nations in 1920”. Parliaments, Estates and Representation.

Jochem, Sven (2012), Die politischen Systeme Skandinaviens. Wiesbaden: Springer VS.

Johansen, Per Ole (1982), “Da Generalstaben var overvåkningspoliti. Perioden 1918 – 1932”. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 2., 9 – 47.

Jörke, Dirk & Llanque, Marcus (2016), "Parliamentarism and Democracy in German Political Theory since 1848”. Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept toim. Ihalainen, Pasi, Ilie Cornelia & Palonen Kari. New York: Berghahn Books.

Kan, Aleksandr (1983), Skandinavian maiden historia : Tanska, Norja, Ruotsi. Suomeksi kääntänyt Vilho Jokela. Moskova: Progress.

Kan, Aleksandr (1989), "Fra Olaussen til Colbjørnsen: Den norske arbeiderbevegelsen og Nikolaj Bukharin". Arbeiderhistorie, 120-142.

Klosko, George (2011), The Oxford Handbook of the History of Political Philosophy. New York, NY: Oxford University Press Inc.

Kurunmäki, Jussi & Palonen, Kari (2003), Zeit, Geschichte und Politik = Time, history and politics : zum achtzigsten Geburtstag von Reinhart Koselleck. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Lenin, Vladimir (1918), The State and Revolution. Lulu Press 2017.

Lorenz, Einhart (1977), "Marxistiske teorier om fagbevegelsen". Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 181 – 195.

Lorenz, Einhart (1979), "NKPs presse i 1920-årene". Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 75 – 92.

Maurseth, Per (1977), "Arbeidskonflikter i Norge". Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1., 5 – 33.

Maurseth, Per (1979), "Martin Tranmæl 1879 — 1979". Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 2., 3-10.

Meyer, Ludvig (1930), Kommunisme. Oslo: Oslo.

Nansen, Fridtjof (1929), Et nytt Norge. Oslo: Fedrelandslaget.

Nilson, Sten Sparre (1988), "A Labor Movement in the Communist International: Norway, 1918-23". Teoksessa: Schmitt, Hans A., Neutral Europe Between War and Revolution, 1917-23. Virginia: The University Press of Virginia, 133-175.

Nygren, Rolf (1984), Handbok i Nordiskt parlamentstryck. Falköping: Gummessons Tryckeri AB.

Oian, Yngvar (1996), "Olav Scheflo og den nye retningen 1914-1918”. Arbeiderhistorie, 173 – 183.

Olstad, Finn (1998), ””Til siste kamp der gjøres klar”. Planer om revolusjon i Norge i 1921”. Arbeiderhistorie, 35 – 53.

Palonen, Kari, Rosales, José María & Turkka, Tapani (2014), The Politics of Dissensus: Parliament in Debate. Madrid: Cantabria University Press.

Rees, Tim & Thorpe, Andrew (1998), International Communism and the Communist International, 1919-43. Manchester & New York: Manchester University Press.

Riddell, John (2011),Toward the United Front: Proceedings of the Fourth Congress of the Communist International, 1922. Leiden: Koninklijke Brill NV.

Rønning, Ole Martin (2002a), ”Arbeidersamling eller manøverpolitikk? NKP og planene om et ”Labour Party” i Norge”. Arbeiderhistorie, 61 – 79.

Rønning, Ole Martin (2002b), ”Norsk-russiske forbindelser i mellomkrigstiden. Noen trekk ved den norske virksomheten i Russland”. Arbeiderhistorie, 33 – 51.

Rønning, Ole Martin (2004), ”Norges Kommunistiske Partis presse”. Arbeiderhistorie, 83 – 105.

Rønning, Ole Martin (2011), ”Norges Kommunistiske Ungdomsforbund. I nasjonale og internasjonale spenningsfelt”. Arbeiderhistorie, 35 – 61.

Salmon, Patrick (1997), Scandinavia and the Great Powers 1890-1940. Cambridge: Cambridge University Press.

Sejersted, Francis (2011), The Age of Social Democracy: Norway and Sweden in the Twentieth Century. New Jersey & Oxfordshire: Princeton University Press.

Selliaas, Arnt-Erik (1982), "Politisk politi i Norge 1914 – 1937". Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 2., 53 – 90.

Sjåvik, Jan (2008), The A to Z of Norway. Maryland: Scarecrow Press, Inc.

Sundvall, Eirik Wig (2017), "Arbeiderpartiet og klassekrigen. Striden om Moskva-tesene i 1920 i en internasjonal kontekst”. Arbeiderhistorie Nr. 1, 65 – 83.

Thomassen, Eivind (2012), Knuten på perlekjedet : Securitas-aksjonen og Norges Bank 1925-1928. Oslo: University of Oslo.

Titlestad, Torgrim (1996), "NKP – Sett fra Moskva – 1937". Arbeiderhistorie, 184 – 195.

Tjelmeland, Hallvard (2017), "Arbeidarpartiet, bolsjevikpartiet og sovjetstaten 1917 – 1991. Arbeiderhistorie Nr. 1, 85 – 105.

Torhaug, Martin E. (2007), Fra Kristiania-forslag til partisplittelse : Ungdomsforbundets rolle i splittelsesprosessen i Arbeiderpartiet fra mars til november. Oslo: University of Oslo.

Tuchtenhagen, Ralph (2011), Kleine Geschichte Norwegens. München: Verlag C.H.Beck.

MUUT LÄHTEET

Die Zeit. https://www.zeit.de/1950/43/ein-verschwoerer-bricht-das-schweigen (viitattu 30.01.2019)

Statistisk sentralbyrå/Statistics Norway. http://www.ssb.no/ (viitattu 17.12.2018)

Store norske leksikon. https://snl.no/ (viitattu 11.3.2015)